

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२२ - २०२३

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग

(पुस्तक क्रमांक ३)

(कला व ग्रंथालय)

येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे-४११ ००६

२०२२

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

२०२२ - २०२३

उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग

(पुस्तक क्रमांक ३)

(कला व ग्रंथालये)

उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाने तयार केलेल्या कार्यक्रम अंदाजपत्रकांची यादी

कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे प्रमाणक	कार्यक्रम अंदाजपत्रकाचे नाव
(१)	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग खुद मंत्रालयीन विभागासह (उच्च शिक्षण)
(२)	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग (तंत्रशिक्षण)
(३)	उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग (कला व ग्रंथालये)

अनुक्रमणिका

पृष्ठ क्रमांक

प्रस्तावना

१. कला शिक्षण .. .. १ ते ६५

व

२. सार्वजनिक ग्रंथालये .. .. ७० ते ९५

प्रस्तावना

कला संचालनालय

महाराष्ट्र राज्यामधून एकूण उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थ्यांपैकी २५ टक्के विद्यार्थी वैद्यकीय व अभियांत्रिकी अभ्यासक्रमाकरिता प्रवेश घेतात. उर्वरित ७५ टक्के विद्यार्थी कला, वाणिज्य, विज्ञान, विधी व रेखाकला/रंगकला या शाखांमध्ये प्रवेश घेतात. मोठ्या प्रमाणावर विद्यार्थी या शाखांमधून उच्च शिक्षण घेत असल्यापुढे, महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांच्या सोबी व दर्जामध्ये वाढ करण्याच्या हेतूने शासनाने सन १९८४ सालापासून शालेय शिक्षण विभागापासून उच्च शिक्षण हा विभाग वेगळा करून "उच्च व तंत्रशिक्षण" विभागाची निर्मिती केली आहे.

कला व कला शिक्षणाच्या बाबीवर धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी आणि कलेचा विकास करण्यासाठी एक स्वायत्त संस्था निर्माण करण्याचा निर्णय काळाची गरज लक्षात घेऊन, दिनांक १२ जून १९६५ रोजी घेण्यात आला. त्यानुसार भारतातील पहिलेच "कला संचालनालय" महाराष्ट्रामध्ये सर. ज. जी. कला शाळा आवारात स्थापन करण्यात आले आहे.

कला शिक्षण व कलेविषयीच्या कार्यक्रमांशी संबंधित असणाऱ्या बाबींसाठी कला संचालनालय हे प्रमुख कार्यालय आहे. त्याच्या अखत्यारित ४ शासकीय कला महाविद्यालये, निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प कार्यालय, मुंबई, सहायक निरीक्षक, विभागीय कार्यालय, नागपूर व सहायक निरीक्षक, विभागीय कार्यालय, औरंगाबाद अशी ७ कार्यालये आहेत.

ग्रंथालय संचालनालय

महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ अन्वये राज्यात सार्वजनिक ग्रंथालये व सार्वजनिक ग्रंथालय पद्धतीचे नियोजन, प्रस्थापना, परिरक्षण, संघटन व विकास साधण्यासाठी ग्रंथालय संचालनालयाची स्थापना दिनांक २ मे १९६८ रोजी करण्यात आली आहे. राज्यातील सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या कामकाजावर देखरेख व नियंत्रण ठेवणे, नवीन सार्वजनिक ग्रंथालये प्रस्थापित करून त्यांचा विकास साधणे, सार्वजनिक ग्रंथालयांमध्ये जुने व दुर्मिळ ग्रंथ, नियतकालिके, हस्तलिखिते यांचा संग्रह करून तो जतन करणे, सार्वजनिक ग्रंथालये, ग्रंथालय संघ यांना शासनमान्यता तदर्थ, परिरक्षण, साधनसामग्री व अन्य सहाय्यक अनुदाने ग्रंथालय निधीतून मंजूर करणे, ग्रंथालयशास्त्राच्या प्रशिक्षण वर्गाच्या परीक्षा घेणे व प्रशिक्षित मनुष्यबळ उपलब्ध करून देणे, उत्कृष्ट सार्वजनिक ग्रंथालये, ग्रंथालय चळवळीतील कार्यकर्त्यांनी आणि ग्रंथालय कर्मचाऱ्यांनी केलेल्या कार्याचा गौरव करण्यासाठी त्यांना पुरस्कार प्रदान करणे, ग्रंथोत्सवाद्वारे वाचन संस्कृती जनमानसात रुजवणे, तसेच राज्यात प्रसिद्ध झालेल्या सर्व पुस्तकांची एक ग्रंथसूची प्रतिवर्षी प्रसिद्ध करण्याची जबाबदारी ग्रंथालय संचालनालयाची आहे.

राज्य शासनाने जनतेच्या उपयोगासाठी स्थापन केलेले व स्वतः चालविलेले १ राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालय, ६ शासकीय विभागीय ग्रंथालये व महसुली जिल्ह्याच्या ठिकाणी ३५ जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालये, ३ डिजिटल उपकंद्रे, १ डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर समृद्धी ग्रंथालय व मार्ग २०२१ अखेर शासनमान्य १२, १४९ सार्वजनिक ग्रंथालये यांच्या माध्यमातृन राज्यातील ग्रंथसंग्रहांचे जतन करणे आणि ते आवश्यकतेनुसार वेळोवेळी जनतेला उपलब्ध करून देण्याचे कार्य केले जाते.

राज्यातील सार्वजनिक ग्रंथालयांवर नियंत्रण व मार्गदर्शन करण्यासाठी जिल्हास्तरावर ३५ जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालये आहेत. तसेच विभागस्तरावर अमरावती, औरंगाबाद, नागपूर, नाशिक, पुणे, मुंबई (कोकण भवन) येथे प्रत्येकी एक याप्रमाणे ६ सहाय्यक ग्रंथालय संचालक कार्यालये आहेत. आजमितीस संचालनालयासह एकूण ५० शासकीय कार्यालये असून, त्यामध्ये ४४७ अधिकारी व कर्मचारी कार्यरत आहेत.

१. कला शिक्षण

(१) प्रस्तावनात्मक

राज्य शासनाने जून १९६५ मध्ये कला संचालनालयाची स्थापना केली. या संचालनालयाकडे सुपूर्द केलेली प्रमुख कार्यक्षेत्रे खालीलप्रमाणे आहेत :—

१. दृक्कलेच्या क्षेत्रातील विविध कार्याची सुसूत्र व शास्त्रशुद्ध आखणी करणे, रंगकला व रेखाकला, शिल्पकला, उपयोजित कला, सर्वसाधारण शिक्षणामध्ये अंतर्भाव केलेली कला व कला शिक्षक-प्रशिक्षण व तत्सम अन्य विषयांसंबंधी उद्भवणाऱ्या समस्या हाताळणे.
२. कला शिक्षकांसाठी प्रायोगिक शिबिरे, कार्यशाळा, चर्चासत्रे आयोजित करणे.
३. सर्वसाधारणपणे शिक्षण क्षेत्रातील कला शिक्षणाच्या तपासणीची व्यवस्था करणे.
४. तालुका व जिल्हा स्तरावर बालचित्रकला स्पर्धा आयोजित करणे.
५. खाजगी कला संस्थांना पदविका अभ्यासक्रम शिकविण्यासाठी शासनमान्यता देणे व त्यांना अनुदान मंजूर करणे.
६. शासकीय, शासनमान्य अशासकीय अनुदानित, विनाअनुदानित कायम विना अनुदानित कला महाविद्यालयांवर नियंत्रण ठेवणे.
७. राज्य कला प्रदर्शने आयोजित करणे.
८. कलाकार विभागातील नामवंत कलाकारांचा रोख रक्कम रुपये १,००,०००/- व सन्मानपत्र देऊन गौरव करणे.
९. विद्यार्थी विभागातील नामवंत कलाकारांचा रोख पुरस्कार रुपये ५०,०००/- व सन्मानपत्र देऊन गौरव करणे.
१०. दृश्य कला बदविका अभ्याक्रमांना प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी उच्चकला परीक्षेसे आयोजन करणे.
११. शासकीय रेखाकला परीक्षा (एलिमेंटरी ड्राईंग ग्रेड परीक्षा व इंटरमिजिएट ड्राईंग ग्रेड परीक्षा) यांचे आयोजत करणे.
१२. शासनाकडून वेळोवेळी सोपविण्यात येणारी सर्व प्रकारची कलात्मक सजावटीची कलाविषयक कामगिरी पार पाडणे.
१३. दृश्य कलेच्या क्षेत्रात महत्वाचे योगदान देणाऱ्या नामवंत व ज्येष्ठ कलाकारांना “ वासुदेव गायतोंडे कला जीवन गौरव पुरस्कार ” प्रदान करण्यात येतो. सदर पुरस्काराचे स्वरूप रुपये ५,००,०००/-, स्मृतिचिन्ह आणि सन्मानपत्र असे आहे.

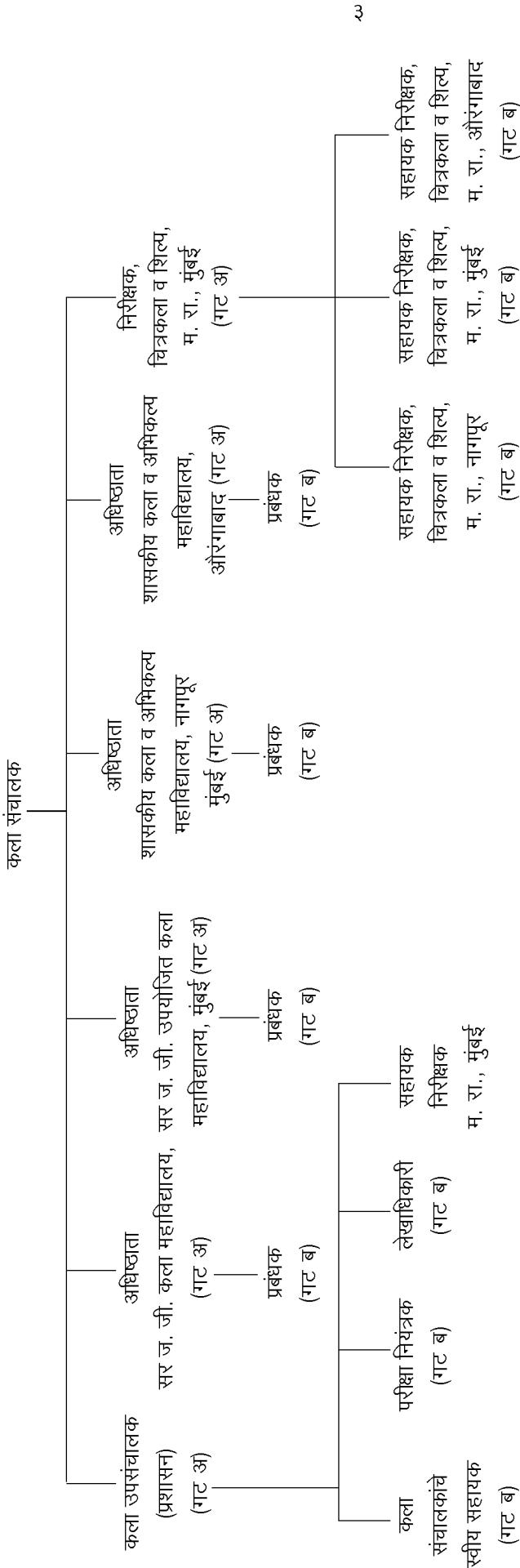
कला शिक्षण व कलेविषयीच्या कार्यक्रमांशी संबंधित असणाऱ्या बाबींसाठी “ कला संचालनालय ” हे प्रमुख कार्यालय आहे. त्याच्या अखत्यारीत सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई, सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई, शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद व शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर तसेच निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, मुंबई, सहायक निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, नागपूर विभागीय कार्यालय व सहायक निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, औरंगाबाद विभागीय कार्यालय तसेच सर ज. जी. कला संस्था वसतिगृह, बांद्रा, मुंबई अशी एकूण ८ कार्यालये आहेत.

कला संचालनालयाची कामे मुख्यतः खालील क्षेत्रांत विभागाली आहेत :—

- (१) सर्वसामान्य शिक्षण व्यवस्थेतील कला शिक्षण.
- (२) माध्यमिक शिक्षणामध्ये उच्च स्तरावरील खास कला शिक्षण.
- (३) व्यावसायिक कलाकार व कला विद्यार्थी यांचेसाठी राज्यस्तरीय कला प्रदर्शने आयोजित करणे.
- (४) दृक्कलेद्वारे सर्वसामान्य जनतेमध्ये सौंदर्यभिरुची निर्माण करणे.

तत्त्वज्ञान १

कला संचालनालयातील रचनात्मक कार्यपद्धतीचा तवता

तपशील	प्रत्यक्ष खर्च 2020-21			अर्थसंकल्प 2021-2022		
	अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण	अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
वित्तीय साधनांचे वर्गीकरण मागणी क्रमांक डब्ल्यू ४						
अ. कला संचालनालय						
कार्यभार वर्गीकरण						
(१) कला संचालनालय (अनिवार्य)	..	28915	-	28915	46893	2500
(२) पाठ्य पुस्तके/कला साहित्य प्रकाशन	..	-	-	-	-	3000
(३) डॉ. पंजाबराव देशमुख वसिंगुह निर्वाह भत्ता	..	-	-	-	-	1000
(४) राजश्री छत्रपती शाहू महाराज शैक्षणिक शुल्क	..	-	-	-	-	10000
(५) शासकीय कलासंस्था (अनिवार्य)	..	95577	-	95577	196699	22500
(६) अशासकीय कला संस्थांना सहाय्य (अनिवार्य)	..	186585	-	186585	185212	-
(७) शिष्यवृत्त्या व दक्षिणा	..	-	-	-	-	100
(८) कला संचालनालयातील शासकीय कला परीक्षा (अनिवार्य)	..	1111	-	1111	9845	-
एकूण	..	312188	-	312188	438649	39100
						477749
ब. उद्दिष्टवार वर्गीकरण—						
१. कला संचालनालय (अनिवार्य)						
बेतन	..	28524	-	28524	44672	-
व्यावसायिक व विशेष व्यावसायिक सेवांकरिता प्रदाने		-	-	-	100	-
प्रकाशने	..	-	-	-	100	-
इतर खर्च	..	391	-	391	2721	2500
एकूण (१)	...	28915	-	28915	46893	2500
						49393
२. शासकीय कला संस्था (अनिवार्य)						
बेतन	..	79869	-	79869	176000	-
साधनसामग्री व पुरवठा	..	-	-	-	750	22500
कार्यालयीन खर्च	..	925	-	925	1852	-
इतर खर्च	..	14783	-	14783	18097	-
एकूण (२)	..	95577	-	95577	196699	22500
३. अशासकीय संस्थांना कला अनुदान (एकूण(३)) (अनिवार्य)	..	186609	-	186609	185212	-
४. शिष्यवृत्त्या (एकूण) (कार्यक्रम) एकूण (४)	..	-	-	-	--	100
५. कला संचालनालयातील शासकीय कला परीक्षा (अनिवार्य)						100
कार्यालयीन खर्च	..	1093	-	1093	2200	-
व्यावसायिक व विशेष सेवांकरिता प्रदाने	..	-	-	-	4000	-
साधनसामग्री व पुरवठा	..	-	-	-	800	-
इतर खर्च	..	18	-	18	2845	-
एकूण (५)	..	1111	-	1111	9845	-
						9845

TABLE II

(रुपये हजारांत / Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज 2021-2022			अर्थसंकल्प अंदाज 2022-2023
अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण	
8	9	10	11
39346	1250	40596	46930
-	1800	1800	6000
-	850	850	1500
-	8500	8500	20000
141376	15000	156376	165711
184662	-	184662	201683
-	86	86	100
8078	-	8078	9845
373462	27486	400948	451769
36570	-	36570	44672
--	-	--	100
--	-	--	100
2776	1250	4026	2058
39346	1250	40596	46930
106065	-	106065	124000
563	15000	15563	15750
1667	-	1667	1945
33081	-	33081	24016
141376	15000	156376	165711
184662	-	184662	201683
-	86	86	100
1980	-	1980	2200
3400	-	3400	4000
600	-	600	800
2098	-	2098	2845
8078	-	8078	9845

(दोन) वित्तीय आवश्यकता

तक्ता २-चालू

तपशील 1	प्रत्यक्ष खर्च 2020-21			अर्थसंकल्प 2021-2022		
	अनिवार्य 2	कार्यक्रम 3	एकूण 4	अनिवार्य 5	कार्यक्रम 6	एकूण 7
क. क्रमिक पुस्तके/कला साहित्य प्रकाशित करणे आणि दुर्मोळ चित्रांचे संस्करण, संरक्षण व पुनःस्थापना करणे.						
इतर खर्च	..	-	0	0	-	3000
एकूण (₹)	..	-	-	-	-	3000
एकूण	..	268943	3038	271981	438149	28100
डॉ. पंजाबराव देशमुख वस्तिगृह निवार्ह भत्ता योजना (कार्यक्रम)	..	-	-	-	-	1000
राजश्री छत्रपती शाहू महाराज शैक्षणिक शुल्क शिष्यवृत्ती योजना	..	-	-	-	-	10000
एकूण	..	312188	-	312188	438649	39100
						477749

TABLE II.—contd.

(रुपये हजारों/Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज 2021-2022			अर्थसंकल्प अंदाज 2022-2023
अनिवार्य	कार्यक्रम	एकूण	
8	9	10	11
--	1800	1800	3000
--	1800	1800	3000
	18136	391598	430269
--	850	850	1500
--	8500	8500	20000
	27486	400948	451769

कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

सन 2019-20 या वर्षाची योजनेतर वैधानिक विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्चाची माहिती

प्रधानशीर्ष : 2205--कला व संस्कृती,

101--लिलित कला शिक्षण

मागणी क्रमांक डब्ल्यू- 4

(रुपये हजारांत)

अ. क्र.	प्रधानशीर्ष/गौणशीर्ष/उप-शीर्ष/ योजनेचे नाव	विदर्भ विकास मंडळ	मराठवाडा विकास मंडळ	उर्वरित महाराष्ट्र विकास मंडळ	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
1.	(01) (01) कला संचालनालय (22050019)	18.62	9.62	2,77,06	--	30,350
2.	(02) (01) शासकीय कला संस्था (22050037)	3,17,00	1,69,47	7,64,00	--	1,25,047
3.	(03) (01) अशासकीय कला संस्थांना सहाय्य (22050055)	1,68,21	1,04,28	12,99,58	--	1,57,207
4.	(05) (01) कला संचालनालयातील शासकीय कला परीक्षांवरील खर्च (22051187)	--	--	0.4539	--	0.4539
	एकूण ..	5,02,03	2,83,37	23,86,03	--	31.7143

कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

सन 2020-21 या वर्षाची अनिवार्य वैधानिक विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्चाची माहिती

प्रधानशीर्ष : 2205--कला व संस्कृती,

101--ललित कला शिक्षण

मागणी क्रमांक डब्ल्यू-४

(रुपये हजारांत)

अ. क्र.	प्रधान/गौणशीर्ष/उप-शीर्ष/ योजनेचे नाव	विदर्भ विकास मंडळ	मराठवाडा विकास मंडळ	उर्वरित महाराष्ट्र विकास मंडळ	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
1	(01) (01) कला संचालनालय (22050019)	15.72	9.01	264.42	--	289.15
2	(02) (01) शासकीय कला संस्था (22050037)	184.83	191.40	579.54	--	955.77
3	(03) (01) अशासकीय कला संस्थांना सहाय्य (22050055)	199.36	127.23	1539.26	--	1865.85
4	(05) (01) कला संचालनालयातील शासकीय कला परीक्षांवरील खर्च (22051187)	--	--	011.11	--	11.11
	एकूण ..	399.91	327.64	2394.33	--	3221.88

(दोन) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य

कला शिक्षण

महाराष्ट्र राज्य हे कला शिक्षण क्षेत्रामध्ये अग्रेसर राज्य म्हणून गणले जाते. राज्याला शतकाहून अधिक काळाची कलेची दीर्घ परंपरा लाभली आहे. सर जमशेटजी जीजीभाई यांनी दिलेल्या देणगीतून सन १८५७ मध्ये सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, मुंबई या कला संस्थेची स्थापना झाली. संस्थेचा पहिला वर्ग २ मार्च १८५७ या दिवशी एलफिन्स्टन या संस्थेत सुरु झाला. सुरुवातीलाच संस्थेत डिझाइन, पॅटिंग, शिल्पकला व प्रतिमानबंध, धातूकाम इत्यादी अभ्यासक्रम शिकविण्यात येत होते. महाराष्ट्रातील योजनाबद्ध व सुरु अशा कला शिक्षणाची ही गंगोत्री आहे.

दोन्ही महायुद्धांच्या काळातील अस्थिर परिस्थितीमध्येही तत्कालीन राज्यातील कला शिक्षणाची पिछेहाट न होता, कला शिक्षणाचा प्रसार उत्तरोत्तर वाढतच गेला. मुंबई, नागपूर, पुणे, नाशिक व कोल्हापूर इत्यादी प्रमुख शहरांमध्ये नवनवीन कला संस्था स्थापन झाल्या असून त्या आजही कार्यरत आहेत. त्यानंतर गरजेनुसार व कलाप्रेमींकडून आलेल्या मागणीनुसार मातीकाम, धातूकाम, अंतर्गत गृहसजावट, वस्त्र प्रावरणे इत्यादी अभ्यासक्रम सर जे. जे. कला शाळा आवारातील रे आर्ट वर्कशॉप या स्वतंत्र इमारतीत १८९१ मध्ये सुरु करण्यात आले.

कॅटन डब्ल्यू ई. ग्लॅडस्टोन सोलोमन यांच्या कारकीर्दीत सर जे. जे. स्कूल ऑफ आर्टच्या कलाक्षेत्रातील नावलौकिकात वाढ झाली. भारतीय कलाकारांनी स्वतंत्र अस्तित्व निर्माण केले. सोलोमन यांचे सहकारी श्री. जेरण्ड यांनी कलेला व्यावसायिकतेची जोड देत, उपयोजित कला हा अभ्यासक्रम सुरु केला. सध्या कार्यरत असलेली सर जे. जे. इन्स्टिट्यूट ऑफ ऑप्लाईड आर्ट, मुंबई ही संस्था यातूनच उदयाला आली.

विसाव्या शतकाच्या प्रारंभास भारतीय राजकीय व सांस्कृतिक क्षेत्रात आमूलाग्र बदल झाले. भारतीय कलाकारांनी कलाकौशल्य जागतिक स्तरावर नेऊन पोहोचविले. म्हणूनच भारतीय कलेचा वारसा त्याच्या सौंदर्यमूल्याने मान्य झाला. त्यात कुमारस्वामी व इतर नामवंत कलावंतांचा नामोल्लेख प्रकर्षणे केला जातो.

राष्ट्रीय स्तरावर कला शिक्षणाच्या प्रसाराचे काम सुरु झाले. याच कालावधीत शालेय स्तरावरील कला शिक्षणाचा प्रचार व प्रसार होण्याच्या हेतूने तसेच शैक्षणिक स्तरावरील कला शिक्षणाच्या निरीक्षणासाठी निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, महाराष्ट्र राज्य या कार्यालयाची निर्मिती करण्यात आली होती. निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प हे कार्यालय शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य, पुणे यांचे अखत्यारीत होते. मात्र मुंबईतील सर जे. जी. कला संस्था व सर जे. जी. उपयोजित कला शाळा या दोन महत्वाच्या शासकीय संस्था थेट शासनाच्या नियंत्रणाखाली होत्या. या कार्यालयांना विविध कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी तसेच कला शिक्षणाच्या योजना अंमलात आणण्यासाठी योग्य मार्गदर्शनाची आवश्यकता होती. तीन स्वतंत्र कार्यालयांकडून करण्यात येणारी कला शिक्षणाची कामे व परीक्षा आयोजनामध्ये योग्य मेळ घालणे अडचणीचे ठरत होते. निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प हे परीक्षा समितीचे सचिव व रेखाकला परीक्षांचे संघटक होत आणि उच्चकला परीक्षा सर जे. जी. कला महाविद्यालयाच्या संस्थाप्रमुखांमार्फत घेतल्या जात असत. उच्च कला परीक्षा व राज्य कला प्रदर्शनाच्या मंजूर रकमा शिक्षण संचालक, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्याकडे सुपूर्द करण्यात येत असत. उपरोक्त बाबतीत कामाची द्विरुक्ती होऊन विलंब होत असे तसेच कामामध्ये तांत्रिक अडचणी निर्माण होत असत. यास्तव कला शिक्षणाच्या बाबीवर धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी, कलेचा विकास करण्यासाठी आणि कलेसंबंधीची उद्दिष्ट्ये साध्य करण्यासाठी भारतातील पहिलेच कला संचालनालय दिनांक १२ जून १९६५ रोजी सर जे. जी. कला शाळा आवारात स्थापन करण्यात आले. कलाविषयक कामासंदर्भात कला क्षेत्रातील मान्यवर कलाकारांचा सहभाग व त्यांचे मार्गदर्शन व सल्ला घेऊन कला संचालनालयातील काम सुरु आहे.

राज्यातील कलासक्त, कलाप्रेमी लोकांनी शिक्षणासाठी खाजगी कला संस्था स्थापनेचा मनोदय शासनाकडे व्यक्त केला होता. त्यानुसार महाराष्ट्र राज्यातील विविध जिल्ह्यांत/तालुक्यांच्या ठिकाणी राज्य निर्मितीनंतर ३१ अनुदानित व १७८ विनाअनुदानित/कायम विनाअनुदानित कला संस्थांना आजपर्यंत शासन मान्यता देण्यात आली आहे.

अनुदानित, विना अनुदानित/कायम विनाअनुदानित कला संस्थांकडून चालविण्यात येणारे पदविका अभ्यासक्रम

कला संचालनालयांतर्गत राबविण्यात येणाऱ्या कला अभ्यासक्रमाच्या परीक्षांचे आयोजन करणे, निकाल घोषित करणे, उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना प्रमाणपत्र प्रदान करणे इत्यादी कामे कला संचालनालयाकडून करण्यात येतात. सदर अभ्यासक्रमांसाठी आकारण्यात येणारे अभ्यासक्रमनिहाय परीक्षा शुल्क पुढीलप्रमाणे आहे :--

अ. क्र.	अभ्यासक्रमाचे नाव	परीक्षा शुल्क
१.	मूलभूत	रु. 440
२.	ए. टी. डी.	रु. 640
३.	रेखा व रंगकला	रु. 1410
४.	उपयोजित कला	रु. 1410
५.	शिल्पकला व प्रतिमानबंध	रु. 1410
६.	कला व हस्तव्यवसाय	रु. 960
७.	डिप. ए. ऎड.	रु. 1040
८.	आर्ट मास्टर	रु. 640

रेखाकला परीक्षा

प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षण स्तरावरील विद्यार्थ्यांमध्ये कला विषयाची आवड निर्माण करण्याच्या दृष्टीने कला संचालनालयाद्वारे दरवर्षी संटेंबर महिन्यात अखिल भारतीय स्तरावर एलिमेंटरी व इंटरमीजिएट ड्रॉईंग ग्रेड परीक्षा घेण्यात येतात. या परीक्षांना अंदाजे ७.०० लाख विद्यार्थी प्रविष्ट होतात. सन २०१९-२०२० या शैक्षणिक वर्षापासून सदर परीक्षांच्या प्रश्नपत्रिका संबंधित केंद्रप्रमुखांना ऑनलाईन स्वरूपात पाठविण्यात येतात.

कला प्रदर्शन

सन १९६५ पासून महाराष्ट्र राज्य कला प्रदर्शन आयोजित करण्यांत येते. सदर प्रदर्शन कलाकार विभाग आणि विद्यार्थी विभाग अशा दोन विभागात जानेवारी ते मार्च दरम्यान आयोजित करण्यात येते. या प्रदर्शनाचे उद्घाटन मा. मंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग यांच्या हस्ते करण्यात येते.

महाराष्ट्रातील कलाक्षेत्रात अव्याहतपणे आणि निष्ठेने कार्य करणाऱ्या ज्येष्ठ कलाकारांचा सत्कार करण्याची प्रथा या प्रदर्शनानिमित्ताने शासनातर्फ सन १९८५ पासून सुरु करण्यात आलेली आहे.

विद्यार्थी विभाग-कला प्रदर्शन

विद्यार्थी विभागाच्या प्रदर्शनात मूलभूत अभ्यासक्रम, शिल्पकला, चित्रकला, उपयोजित कला, कला शिक्षण प्रशिक्षण आणि कला व हस्तशिल्प या सहा विभागांतील विद्यार्थी सहभाग घेतात. या प्रदर्शनातील उत्कृष्ट कलाकृतींना पारितोषिके देऊन गौरविण्यात येते. विविध विभागांतील विद्यार्थ्यांना रुपये १,७०,००० इतकी रक्कम पारितोषिक स्वरूपात देण्यात येते.

कलाकार विभाग-कला प्रदर्शन

कलाकार विभागाचे प्रदर्शन जहांगीर आर्ट गॅलरी, मुंबई येथे आयोजित करण्यात येते. कलाकार विभागाच्या प्रदर्शनातील पारितोषिक प्राप्त कलाकृतींना प्रत्येकी रुपये ५०,००० प्रमाणे रेखा व रंगकला विभागात-६, शिल्पकला विभागात-२, उपयोजित कला विभागात-५ व मुद्राचित्रण विभागात-१ या शिवाय अपंग कलाकारास-१ अशी एकूण रुपये ७,५०,००० इतक्या रकमेची १५ पारितोषिके देण्यात येतात.

नामवंत कलाकार गौरव मानधन

राज्य कला प्रदर्शनांतर्गत कलाकार व विद्यार्थी विभागांतील नामवंत कलाकारांना अनुक्रमे रुपये १,००,००० व रुपये ५०,००० इतके गौरव मानधन देऊन गौरविण्यात येते.

कै. वासुदेव गायतोंडे कला जीवन गौरव पुरस्कार

दृष्टकला क्षेत्रातील नामवंत व ज्येष्ठ कलाकारांचा यथोचित सन्मान करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाच्या वर्तीने सन २०१९-२० पासून रुपये ५.०० लाख, सन्मान चिन्ह व मानपत्र या स्वरूपात सदर पुरस्कार देण्यात येतो.

दुर्माळ व ऐतिहासिक कलाकृती/पेंटिंगचे जतन व संवर्धन करणे

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखाली सर. ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई येथे ख्यातनाम चित्रकारांच्या सुमारे २५०० ऐतिहासिक, दुर्माळ व मौल्यवान कलाकृती उपलब्ध आहेत. सदर कलाकृती तसेच महाराष्ट्रातील अन्य कला संस्थांतील दुर्माळ व मौल्यवान कलाकृतींचे जतन व संवर्धन करण्यासाठी वार्षिक योजना, सन २०१७-१८ साठी रुपये ४० लाख, सन २०१८-१९ मध्ये ४० लाख, सन २०१९-२० मध्ये १७ लाख व सन २०२०-२१ मध्ये ५० लाख, व सन २०२१-२२ मध्ये रुपये ३० लाख इतका निधी मंजूर करण्यात आला आहे. या निधीमधून कलाकृतींचे जतन व संवर्धन करण्याचे काम प्रगतिपथावर आहे.

कला संचालनालयामधील दुर्माळ व मौल्यवान कलाकृतींचा संग्रह हा ललित कला क्षेत्रात शैक्षणिकदृष्ट्या, तसेच कलाजगतास मार्गदर्शक असा मौल्यवान ठेवा आहे. सदर कलाकृतींचे संवर्धन करण्यात आल्यामुळे त्या विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शक म्हणून दीर्घकाळ उपलब्ध होतील.

चार शासकीय कलासंस्थांत राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम / शैक्षणिक कालावधी व प्रवेशक्षमता आणि आकारण्यात येणारे सद्याचे प्रवेशशुल्क ---

(१) सर. ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
पदवी अभ्यासक्रम				
१.	रेखा व रंगकला	४	३०	रु. ७,५००
२.	शिल्पकला	४	५	रु. ७,५००
३.	मातीकाम	४	५	रु. ७,५००
४.	धातूकाम	४	५	रु. ७,५००
५.	अंतर्गत गृहसजावट	४	१५	रु. ७,५००
६.	वस्त्र व प्रावरणे	४	१५	रु. ७,५००
पदव्युत्तर अभ्यासक्रम				
१.	चित्रकला (रेखा व रंगकला)	२	२०	रु. १०,५००
बाय पेपर्स				
१.	शिल्पकला	२	५	रु. ३०,०००
२.	वस्त्र संकल्प	२	५	रु. ३०,०००
३.	धातूकाम	२	५	रु. ३०,०००
४.	मातीकाम	२	५	रु. ३०,०००
५.	अंतर्गत गृहसजावट	२	५	रु. ३०,०००
बाय रिसर्च				
१.	शिल्पकला	२	२	रु. ३०,०००
२.	वस्त्र संकल्प	२	२	रु. ३०,०००
३.	धातूकाम	२	२	रु. ३०,०००
४.	मातीकाम	२	२	रु. ३०,०००
५.	अंतर्गत गृहसजावट	२	२	रु. ३०,०००
पदविका अभ्यासक्रम				
१.	कला शिक्षण-प्रशिक्षण	२	३०	रु. ५,४००
२.	कला शिक्षणशास्त्र पदविका	१	२५	रु. १,१५०
३.	शिल्पकला व प्रतिमाबंध	१+४	१०	रु. ५,४००
प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम				
१.	आर्ट मास्टर	१	२५	रु. १०,२५०

(२) सर. ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
पदवी अभ्यासक्रम				
१.	उपयोजित कला	४	१००	रु. ७,५००
पदव्युत्तर अभ्यासक्रम				
बाय पेपर्स				
१.	उपयोजित कला	२	१२	रु. १०,५००
२.	इलेस्ट्रेशन	२	५	रु. ३०,०००
३.	टायपोग्राफी	२	५	रु. ३०,०००
४.	फोटोग्राफी	२	५	रु. ३०,०००
५.	कॉम्प्युटर ग्राफिक्स	२	५	रु. ३०,०००
६.	एक्विजिशन डिस्प्ले व डिझाइन	२	५	रु. ३०,०००
बाय रिसर्च				
१.	उपयोजित कला	२	१३	रु. १०,५००
२.	इलेस्ट्रेशन	२	५	रु. ३०,०००
३.	टायपोग्राफी	२	५	रु. ३०,०००
४.	फोटोग्राफी	२	५	रु. ३०,०००
५.	कॉम्प्युटर ग्राफिक्स	२	५	रु. ३०,०००
६.	एक्विजिशन डिस्प्ले व डिझाइन	२	५	रु. ३०,०००

(२) सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई --चालू

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम				
१.	छायाचित्रण	१	९०	रु. ४,५००
२.	अंतर्गत गृहसजावट	१	६०	रु. ४,५००

(३) शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
पदवी अभ्यासक्रम				
१.	रेखा व रंगकला	४	३०	रु. ७,५००
२.	उपयोजित कला	४	३०	रु. ७,५००
पदविका अभ्यासक्रम				
१.	कलाशिक्षण प्रशिक्षण	२	३०	रु. ५,४००
पदव्युत्तर अभ्यासक्रम				
बाय पेपर्स				
१.	शिल्पकला	२	५	रु. १७,०००
२.	उपयोजित कला	२	२०	रु. १७,०००
३.	इंटेरिअर डेकोरेशन	२	५	रु. १७,०००
४.	पेटिंग	२	१०	रु. १७,०००
बाय रिसर्च				
१.	शिल्पकला	२	५	रु. १७,०००
२.	उपयोजित कला	२	२०	रु. १७,०००
३.	इंटेरिअर डेकोरेशन	२	५	रु. १७,०००
४.	पेटिंग	२	१०	रु. १७,०००
प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम				
१.	छायाचित्रण	१	१५	रु. ४,५००

(४) शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेशमर्यादा	आकारण्यात येणारे शुल्क
पदवी अभ्यासक्रम				
१.	रेखा व रंगकला	४	१५	रु. ७,५००
२.	उपयोजित कला	४	३५	रु. ७,५००
३.	वस्त्रकला (विणकाम, रंगाई व छपाई)	४	१५	रु. ७,५००
पदविका अभ्यासक्रम				
१.	कलाशिक्षण प्रशिक्षण	२	२५	रु. —
पदव्युत्तर अभ्यासक्रम				
बाय पेपर्स				
१.	उपयोजित कला	२	१५	रु. १७,०००
२.	पेटिंग	२	१०	रु. १७,०००
बाय रिसर्च				
१.	उपयोजित कला	२	१५	रु. १७,०००
२.	पेटिंग	२	१०	रु. १७,०००

कला संचालनालयांतर्गत येणाऱ्या उपरोक्त शासकीय कला संस्थांतील पदवी अभ्यासक्रम संबंधित विद्यापीठांच्या कार्यकक्षेतील असून त्यांच्या परीक्षा विद्यापीठामार्फत घेतल्या जातात.

त्यासोबतच राज्यातील ११ खाजगी संस्थांमध्ये कायम विनाअनुदानित तत्वावर पदवी अभ्यासक्रम सुरु आहेत.

कला संचालनालयांतर्गत येणाऱ्या शासनमन्य अशासकीय ३१ अनुदानित, तसेच १७८ कायम विनाअनुदान कला संस्थांमध्ये खालील पदविका अभ्यासक्रम राबविण्यात येतात. तसेच सदर संस्थांचे कामकाज महाराष्ट्र राज्यातील मान्यताप्राप्त कला संस्थांसाठी अनुदान संहितामधील नियम व विनियमांनुसार चालविण्यात येते. पदविका अभ्यासक्रमाच्या परीक्षा कला संचालनालयांतर्गत असलेल्या परीक्षा नियंत्रकामार्फत घेण्यात येतात.

**महाराष्ट्र राज्यातील पदवी अभ्यासक्रम राबविणान्या शासकीय कला संस्था /
खाजगी विनाअनुदानित कलासंस्थाशासकीय कलासंस्था**

१. सर ज. जी. कला महाविद्यालय, कला शाळा आवार, डॉ. दा. नौ. मार्ग, मुंबई-४०० ००९.	३. शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, झनाना महल, किल्ले अर्के, औरंगाबाद-४२१ ००९.
२. सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, कला शाळा आवार, डॉ. दा. नौ. मार्ग, मुंबई-४०० ००९.	४. शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, लक्ष्मीनगर, नागपूर-४४० ०२२.

शासनमान्य अशासकीय अनुदानित कला संस्थातील अभ्यासक्रम व मंजूर विद्यार्थी संख्या

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अभ्यासक्रम	मंजूर विद्यार्थी संख्या
१	मुंबई कला महाविद्यालय, मुंबई	मूलभूत	६०
२	सोफिया पॉलिटेक्निक आर्ट डिपार्टमेंट, मुंबई	मूलभूत	६०
		उपयोजित कला	३०
		टेक्सटाईल डिजाइन	३०
३	मॉडेल आर्ट इन्स्टिट्यूट, दादर	मूलभूत	९०
४	जे. के. अँकेडमी ऑफ आर्ट अॅण्ड डिजाइन, वडाळा (पूर्व), मुंबई.	मूलभूत	५०
		रेखा व रंगकला	४०
		उपयोजित कला	६०
५	चित्रकला महाविद्यालय, नाशिक	मूलभूत	३०
		रेखा व रंगकला	३०
६	स्कूल ऑफ आर्ट, धुळे	ए. टी. डी.	३०
		मूलभूत	३०
		टेक्सटाईल (W and P)	३५
७	सप्टपुट ललित कला महाविद्यालय, जळगाव खिरोदा	मूलभूत	१५
		इ. टी. डी.	३०
८	प्रगत कला महाविद्यालय, अहमदनगर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
		रेखा व रंगकला	५०
		उपयोजित कला	६०
		ए. टी. डी.	२५
९	अभिनव कला महाविद्यालय, पाषाण	मूलभूत	३०
		उपयोजित कला	४०
		ए. टी. डी.	२५
१०	कैलास कला निकेतन, बीड	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
११	कला व्यवसाय केंद्र, सोलापूर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
१२	दलवीज आर्ट इन्स्टिट्यूट, कोल्हापूर	मूलभूत	४०
		रेखा व रंगकला	३०

शासनमान्य अशासकीय अनुदानित कला संस्थातील अभ्यासक्रम व मंजूर विद्यार्थी संख्या--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अभ्यासक्रम	मंजूर विद्यार्थी संख्या
१३	रा. शि. गोसावी कला निकेतन महाविद्यालय, कोल्हापूर	मूलभूत	३०
		उपयोजित कला	३५
		ए. टी. डी.	२५
१४	यशवंत कला महाविद्यालय, औरंगाबाद	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
१५	कला महर्षी त्र्यंबक वसेकर, नादेड	ए. टी. डी.	३०
१६	चित्रकला महाविद्यालय, लातूर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
१७	चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती	मूलभूत	३०
		ए. टी. डी.	३०
१८	कला विश्व महाविद्यालय, सांगली	मूलभूत	२५
		रेखा व रंगकला	३०
		ए. टी. डी.	२५
१९	ठाणे स्कूल ऑफ आर्ट, ठाणे	मूलभूत	३०
		ए. टी. डी.	२५
२०	करंदीकर कला ऑकॅडमी, डॉबिवली, ठाणे	मूलभूत	२०
		रेखा व रंगकला	१५
२१	वसई विकासिनी दृक्कला महाविद्यालय, वसई	मूलभूत	२०
		ए. टी. डी.	२५
२२	सह्याद्री स्कूल ऑफ आर्ट, सावर्ड, रत्नागिरी	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
२३	शारदाबाई पवार महिला कला निकेतन, बारामती	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
२४	जे. एन. भंडारी स्कूल ऑफ आर्ट, शिनोळी, कोल्हापूर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
२५	बाबासाहेब नाईक चित्रकला महाविद्यालय, खामगाव	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
२६	बाबासाहेब नाईक चित्रकला महाविद्यालय, पुसद, यवतमाळ	ए. टी. डी.	२५
२७	वसंत चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा	ए. टी. डी.	२५
२८	शरद पवार चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	२५
२९	बाबासाहेब ढोणे चित्रकला महाविद्यालय, अकोला	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
३०	ललित कला केंद्र, चोपडा, जळगाव	मूलभूत	१५
		ए. टी. डी.	३०
३१	अभिनव कला महाविद्यालय, टिळक रोड, पुणे	मूलभूत	६०
		रेखा व रंगकला	५०
		उपयोजित कला	६०
		ए. टी. डी.	२५

बी. एफ. ए. पदवी अभ्यासक्रम राबविणान्या विनाअनुदान कला महाविद्यालयांची यादी

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	पत्ता	अभ्यासक्रम (४ वर्ष)	प्रवेश क्षमता	दूरध्वनी
१	बी. एस. बांडेकर कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, जिल्हा सिंधुदुर्ग.	मोती महल बिल्डिंग, क्रिकेट ग्राउंडसमोर, सावंतवाडी, जिल्हा सिंधुदुर्ग-४१६ ५१०	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	२४०	२७५३६१
२	रचना संसद कॉलेज ऑफ अप्लाईड आर्ट अँड क्राफ्ट, मुंबई.	२७८, शंकर घाणेकर मार्ग, प्रभादेवी, मुंबई-४०० ०२५.	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	२४०	२४३८४५९७
३	भारती विद्यापीठ कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट.	भारती विद्यापीठ शैक्षणिक परिसर, कात्रज, धनकवडी, पुणे-४११ ०४३.	बी. एफ. ए. १. उपयोजित कला २. रेखा व रंगकला	२४० -- १२०	२७६५७२३५
४	डॉ. डी. वाय. पाटील कॉलेज ऑफ अप्लाईड आर्ट, पुणे.	आकुर्डी रेल्वे स्टेशनजवळ, सेक्टर नंबर २९, रावेत रोड, आकुर्डी, पुणे-४११ ०४४.	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	३६०	२७६५७२३५
५	विवा इन्स्टिट्यूट ऑफ अप्लाईड आर्ट, जिल्हा पालघर.	मु. पो. शिरगाव, तालुका वसई, जिल्हा पालघर, पिन-४०१ ३०३.	बी. एफ. ए. १. उपयोजित कला २. रेखा व रंग कला	२४० १२०	०२५०/२५१५२७६
६	पद्मभूषण वसंतदादा पाटील प्रतिष्ठान यांचे कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंग, सायन.	इन्स्टर्न एक्सप्रेस हायवे, सायन, मुंबई-४०० ०२२.	बी. एफ. ए. १. उपयोजित कला २. रेखा व रंग कला	२४० १२०	०२२/२०८४७२२७
७	एम. आय. टी. अकेडमी ऑफ इंजिनिअरिंग, आळंदी (दे.), ता. खेड, जि. पुणे.	आळंदी (दे.), ता. खेड, जि. पुणे-४१२ १०५	अभिकल्प बॉचलर ऑफ डिझाईन	३६०	०२०/३०२५३५००

**शासनमान्य कला संस्थांमध्ये सुरु असलेल्या अभ्यासक्रमांचा
विभागनिहाय गोषवारा**

अ. क्र.	विभाग	अभ्यासक्रम	संस्थांची संख्या	अ. क्र.	विभाग	अभ्यासक्रम	संस्थांची संख्या
१.	कोकण विभाग	मूळभूत उपयोजित कला कला व शिक्षण प्रशिक्षण रेखा व रंगकला शिल्पकला व प्रतिमानबंध अंतर्गत गृहसजावट सिरेमिक्स ॲण्ड पॉटरी टेक्सटाईल कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.) कला शिक्षण प्रमाणपत्र (ए.एम.)	१७ -- १३ १४ ३ १ १ -- ३ ११	१.	ओरंगाबाद विभाग	मूळभूत उपयोजित कला कला व शिक्षण प्रशिक्षण रेखा व रंगकला शिल्पकला व प्रतिमानबंध अंतर्गत गृहसजावट सिरेमिक्स ॲण्ड पॉटरी टेक्सटाईल कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.) कला शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	१३ -- २९ ६ ३ २ १ १ ३ ८
२.	नाशिक विभाग	मूळभूत उपयोजित कला कला व शिक्षण प्रशिक्षण (ए. टी. डी) रेखा व रंगकला शिल्पकला व प्रतिमानबंध अंतर्गत गृहसजावट सिरेमिक्स ॲण्ड पॉटरी टेक्सटाईल कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.) कला शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	२१ -- ४१ १५ १ ५ १ २ ३ ९	२.	अमरावती विभाग	मूळभूत उपयोजित कला कला व शिक्षण प्रशिक्षण (ए.टी.डी) रेखा व रंगकला शिल्पकला व प्रतिमानबंध अंतर्गत गृहसजावट सिरेमिक्स ॲण्ड पॉटरी टेक्सटाईल कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.) कला शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	१२ १ २५ ७ २ १ -- १ ५ ६
३.	पुणे विभाग	मूळभूत उपयोजित कला कला व शिक्षण प्रशिक्षण (ए.टी.डी.) रेखा व रंगकला शिल्पकला व प्रतिमानबंध अंतर्गत गृहसजावट सिरेमिक्स ॲण्ड पॉटरी टेक्सटाईल कला व शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.) कला व शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	२७ १ ३० १८ ४ ४ २ १ ८ १०	३.	नागपूर विभाग	मूळभूत उपयोजित कला कला व शिक्षण प्रशिक्षण (ए.टी.डी.) रेखा व रंगकला शिल्पकला व प्रतिमानबंध अंतर्गत गृहसजावट सिरेमिक्स ॲण्ड पॉटरी टेक्सटाईल कला व शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड.) कला व शिक्षण प्रमाणपत्र (ए. एम.)	८ -- ९ ६ -- ३ १ २ २ ४

शासनमान्य कला संस्थांमधील अभ्यासक्रमांचा गोषवारा

अ. क्र.	अभ्यासक्रम	संस्थांची संख्या
१.	मूलभूत	१०६
२.	उपयोजित कला	२
३.	कला शिक्षक प्रशिक्षक (ए. टी. डी.)	१४७
४.	रेखा व रंगकला	६६
५.	शिल्पकला व प्रतिमानबंध	१३
६.	अंतर्गत गृहसजावट	१६
७.	सिरेमिक्स ॲन्ड पॉटरी	६
८.	टेक्सटाईल	७
९.	कला शिक्षणशास्त्र पदविका (डीप. ए. एड)	२४
१०.	कला शिक्षण प्रमाणपत्र (ओ. एम.)	४८

एकूण .. ४२६

कला संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

शासनमान्य अशासकीय विनाअनुदानित कला संस्थामध्ये शिक्षणियात येणारे अभ्यासक्रम, कालावधी व प्रवेश मर्यादा याबाबतची माहिती

(१) अभ्यासक्रम : मूलभूत
 कालावधी : १ वर्ष
 प्रवेश मर्यादा : ३०

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२

कोकण विभाग

१.	कला व विद्या संकुल, गिरगाव, मुंबई	१०.	हषीकेश चित्रकला महाविद्यालय, न्यू पनवेल, जिल्हा रायगड.
२.	उंब्रा चित्रकला महाविद्यालय, महालक्ष्मी, मुंबई	११.	कला महाविद्यालय, खोपोली, जिल्हा रायगड
३.	कै. भाऊसाहेब हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ डिझाइन, वांद्रे (पूर्व), मुंबई.	१२.	रत्नागिरी स्कूल ऑफ आर्ट, रत्नागिरी.
४.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नायगांव, मुंबई	१३.	सिंधुदुर्ग चित्रकला महाविद्यालय, कणकवली, जिल्हा सिंधुदुर्ग.
५.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई	१४.	डी. ए.ल. पाटील कला महाविद्यालय, देवघर, तालुका वाढा, जिल्हा ठाणे.
६.	आशाप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, कल्याण	१५.	रचना संसद ऑकेडमी ऑफ फाईन आर्ट्स, मुंबई
७.	संकल्प स्कूल ऑफ आर्ट, वाशिंदे, जिल्हा ठाणे	१६.	मॉडर्न आर्ट इंटरिअर डेकोरेशन इन्स्टिट्यूट, साकीनाका, मुंबई
८.	विद्या अलंकार चित्रकला महाविद्यालय, अंबरनाथ, जिल्हा ठाणे.	१७.	एन. जे. स्कूल ऑफ आर्ट, भायखळा, मुंबई
९.	येझाज एज्युकेशन ट्रस्ट, डहाणू रोड, जिल्हा ठाणे		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
नाशिक विभाग			
१.	ललित कला महाविद्यालय, गंगापूर रोड, नाशिक	१७.	ज्ञानेश्वर माऊली चित्रकला महाविद्यालय, पाथर्डी, जिल्हा अहमदनगर.
२.	दादाजी आहेर चित्रकला महाविद्यालय, जुना सिडको, नाशिक.	१८.	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव
३.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, सटाणा, जिल्हा नाशिक	१९.	चित्रकला महाविद्यालय, मुकत्ताईनगर, जिल्हा जळगाव
४.	ए. पी. एन. आर्ट कॉलेज, मालेगाव, जिल्हा नाशिक	२०.	स्वामी समर्थ चित्रकला महाविद्यालय, पारोळा, जिल्हा जळगाव.
५.	ललित कला महाविद्यालय, सिन्नर, जिल्हा सिन्नर	२१.	चित्रकला महाविद्यालय, अंमळनेर, जिल्हा जळगाव
६.	अन्नपूर्णा चित्रकला महाविद्यालय, नांदगाव, जिल्हा नाशिक.	२२.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, अहमदनगर
७.	शिवशंकर चित्रकला महाविद्यालय, कळवण, जिल्हा नाशिक.	२३.	चित्रकला महाविद्यालय, सोनाई, तालुका नेवासा, जिल्हा अहमदनगर.
८.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे	२४.	श्री साई गजानन चित्रकला महाविद्यालय, राहुरी खुर्द, तालुका राहुरी, जिल्हा अहमदनगर.
९.	त्रिमूर्ती चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे	२५.	सुनीता चित्रकला महाविद्यालय, श्रीरामपूर, जिल्हा अहमदनगर
१०.	जी. के. नांद्रे चित्रकला महाविद्यालय, साक्री, जिल्हा धुळे.	२६.	कलानिकेतन चित्रकला महाविद्यालय, संगमनेर, जिल्हा अहमदनगर.
११.	चित्रकला महाविद्यालय, नंदुरबार	२७.	चित्रकला महाविद्यालय, कोपरगाव
१२.	सुप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, शाहादा, जिल्हा नंदुरबार	२८.	श्री गजानन चित्रकला महाविद्यालय, अकोले, जिल्हा अहमदनगर.
१३.	अजंता चित्रकला महाविद्यालय, जळगाव	२९.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ म्यूझिक ऑन्ड फाईन आर्ट, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.
१४.	चित्रकला महाविद्यालय, पाथर्डी, जिल्हा अहमदनगर		
१५.	प्रज्ञावर्धनी स्कूल ऑफ आर्ट, जळगाव		
१६.	ओजस्विनी कला महाविद्यालय, जळगाव		
पुणे विभाग			
१.	दलितमित्र कै. धौ. आबनावे महाविद्यालय, पुणे	७.	कलासागर कला महाविद्यालय, पुणे
२.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे	८.	कला महाविद्यालय, पुणे कॅम्प, पुणे
३.	साई चित्रकला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे	९.	शरदचंद्र पवार चित्रकला महाविद्यालय, डुंबरवाडी (ओतूर), तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.
४.	चित्रलीला निकेतन, महाविद्यालय, पुणे	१०.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नारायणगाव, तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.
५.	नेशनल कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, पिंपरी, पुणे		
६.	कला महाविद्यालय, खडकी, पुणे		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
पुणे विभाग --- चालू			
११.	स्व. आमदार सुभाष अण्णासो. कुल चित्रकला महाविद्यालय, दौँड, जिल्हा पुणे.	१९.	सावित्रीबाई फुले चित्रकला महाविद्यालय, पंढरपूर, जिल्हा सोलापूर.
१२.	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे	२०.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, कुर्डुवाडी, तालुका माढा, जिल्हा सोलापूर.
१३.	सातारा कला महाविद्यालय, सातारा	२१.	कला मंदिर महाविद्यालय, कोल्हापूर
१४.	स्वामी विवेकानंद चित्रकला महाविद्यालय, कराड, जिल्हा सातारा.	२२.	ललित कला महाविद्यालय, इचलकरंजी, जिल्हा सोलापूर
१५.	सावित्रीबाई बजरंग कला महाविद्यालय, विटा, तालुका खानापूर, जिल्हा सांगली.	२३.	कृष्णा कला महाविद्यालय, वाठार, तालुका कराड, जिल्हा सातारा.
१६.	विश्वास चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, तालुका शिराळा, जिल्हा सांगली.	२४.	यशोदा शिक्षण संस्थेचे कला महाविद्यालय, सातारा
१७.	कै. आप्पासाहेब कडाडी चित्रकला महाविद्यालय, सोलापूर	२५.	प्रथमेश कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, मंगळवेढा, जिल्हा सोलापूर
१८.	सोजर चित्रकला महाविद्यालय, बार्शी, जिल्हा सोलापूर	२६.	साधना कला महाविद्यालय, गडहिंगलज, कोल्हापूर
		२७.	कला महाविद्यालय, पो. वाढे, सातारा

औरंगाबाद विभाग

१.	चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद	७.	चित्रांगण कला महाविद्यालय, लातूर
२.	शरदचंद्रजी पवार चित्रकला महाविद्यालय, कन्नड, जिल्हा औरंगाबाद.	८.	कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, औरंगाबाद
३.	अंजंता चित्रकला महाविद्यालय, जालना	९.	ज्ञानसागर चित्रकला महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा लातूर
४.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी	१०.	मोहिनी कला महाविद्यालय, परभणी
५.	कलांजली कला महाविद्यालय, अंबाजोगाई, जिल्हा बीड.	११.	पंचशील कला महाविद्यालय, माहूर, जिल्हा नांदेड
६.	चित्रकला महाविद्यालय, नांदेड	१२.	साने गुरुजी चित्रकला महाविद्यालय, किनवट, जिल्हा नांदेड.
		१३.	स्कूल ऑफ आर्ट, उस्मानाबाद

अमरावती विभाग

१.	सुवर्ण चित्रकला महाविद्यालय, बुलढाणा	७.	रुक्मिणी चित्रकला महाविद्यालय, पस्तवाडा, जिल्हा अमरावती.
२.	कलाचार्य पंथे गुरुजी चित्र व शिल्प महाविद्यालय, खामगाव, जिल्हा बुलढाणा.	८.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती.
३.	वाशिम चित्रकला महाविद्यालय, वाशिम	९.	पटलधमाल वाधवाणी चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ
४.	आदर्श कला महाविद्यालय, कारंजा (लाड), जिल्हा वाशिम.	१०.	स्व. रुपेशकुमार इंगोले चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ.
५.	स्व. राजे तेजसिंहराव भोसले चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती.	११.	चित्रकला महाविद्यालय, आर्णा, जिल्हा यवतमाळ
६.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉर्डन आर्ट, अमरावती	१२.	श्रीमती सुमित्राबाई अंधारे चित्रकला महाविद्यालय, अकोला.

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
नागपूर विभाग			
१.	राणीबाई अग्नीहोत्री चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा.	५.	छत्रपती शिवाजी महाराज चित्रकला महाविद्यालय, देवरी, जिल्हा गोंदिया.
२.	कलासागर चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.	६.	ज्ञानेश चित्रकला महाविद्यालय, नवरगाव, तालुका शिंदेवाही, जिल्हा चंद्रपूर.
३.	डॉ. सुनील पंचभाई चित्रकला महाविद्यालय, भोजापूर, जिल्हा भंडारा.	७.	एम. एम. भोयर चित्रकला महाविद्यालय, परसवाडा, तालुका तिरोडा, जिल्हा गोंदिया.
४.	श्री गणेश चित्रकला महाविद्यालय, गोंदिया.	८.	वसंत चित्रकला महाविद्यालय, हिंगणघाट, वर्धा

(२)	अभ्यासक्रम	:	उपयोजित कला
	कालावधी	:	४ वर्षे
	प्रवेशमर्यादा	:	१५

कोकण, नाशिक, औरंगाबाद नागपूर विभाग--निरंक अमरावती विभाग--चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती

(३)	अभ्यासक्रम	:	कला शिक्षक प्रशिक्षण (ए. टी. डी.)
	कालावधी	:	२ वर्षे
	प्रवेशमर्यादा	:	३०

कोकण विभाग

१.	कला विद्या संकुल, गिरगाव, मुंबई.	८.	येळाज एज्यूकेशन ट्रस्ट, डहाणू रोड, जिल्हा ठाणे.
२.	उंब्रा चित्रकला महाविद्यालय, महालक्ष्मी, मुंबई.	९.	ऋषीकेश चित्रकला महाविद्यालय, न्यू पनवेल, जिल्हा रायगड.
३.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नायगाव.	१०.	कला महाविद्यालय, खोपोली, जिल्हा रायगड.
४.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई.	११.	रत्नागिरी स्कूल ऑफ आर्ट, रत्नागिरी.
५.	आशाप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, कल्याण.	१२.	सिंधुदुर्ग चित्रकला महाविद्यालय, कणकवली, जिल्हा सिंधुदुर्ग.
६.	संकल्प स्कूल ऑफ आर्ट, वांशिंद, जिल्हा ठाणे.	१३.	डी. एल. पाटील कला महाविद्यालय, देवघर, तालुका वाडा, जिल्हा ठाणे.
७.	विद्या अलंकार चित्रकला महाविद्यालय, अंबरनाथ, जिल्हा ठाणे.	१४.	करंदीकर कला ऑक्डमी, डोंबिवली

नाशिक विभाग

१.	ललित कला महाविद्यालय, गंगापूर रोड, नाशिक.	६.	चित्रकला महाविद्यालय, मनमाड, जिल्हा नाशिक.
२.	श्रीरचना चित्रकला महाविद्यालय, सिडको, जिल्हा नाशिक.	७.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, सटाणा, जिल्हा नाशिक.
३.	अनमोल चित्रकला महाविद्यालय, जुना सिडको, जिल्हा नाशिक.	८.	ए. पी. एन. आर्ट कॉलेज, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.
४.	दादाजी आहेर चित्रकला महाविद्यालय, नाशिक रोड, नाशिक.	९.	स्कूल ऑफ आर्ट, संगमेश्वर, तालुका मालेगाव, जिल्हा नाशिक.
५.	त्रिमूर्ती चित्रकला महाविद्यालय, नांदूर-शिंगोटे, जिल्हा नाशिक.	१०.	ललित कला महाविद्यालय, सिन्नर, जिल्हा नाशिक.

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
नाशिक विभाग --- चालू			
११.	अनन्पूर्णा चित्रकला महाविद्यालय, नांदगाव, जिल्हा नाशिक.	२८.	चित्रकला महाविद्यालय, अंमळनेर, जिल्हा जळगाव.
१२.	ग्रामीण चित्रकला महाविद्यालय, येवला, जिल्हा नाशिक.	२९.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, अहमदनगर.
१३.	शिवसंकर चित्रकला महाविद्यालय, कळवण, जिल्हा नाशिक.	३०.	चित्रकला महाविद्यालय, सोनाई, तालुका नेवासा, जिल्हा अहमदनगर.
१४.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे	३१.	श्री साई गजानन चित्रकला महाविद्यालय, राहुरी खुर्द, तालुका राहुरी, जिल्हा अहमदनगर.
१५.	त्रिमूर्ती चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे.	३२.	चित्रकला महाविद्यालय, राहुरी, जिल्हा अहमदनगर.
१६.	चित्रकला महाविद्यालय, शिरपूर, जिल्हा धुळे.	३३.	सुनीता चित्रकला महाविद्यालय, श्रीरामपूर, जिल्हा अहमदनगर.
१७.	जी. के. नांद्रे चित्रकला महाविद्यालय, साक्री, जिल्हा धुळे.	३४.	चित्रकला महाविद्यालय, श्रीरामपूर, जिल्हा अहमदनगर.
१८.	चित्रकला महाविद्यालय, नंदुरबार.	३५.	चित्रकला महाविद्यालय, साप्रेवाडी, श्रीगांडा, जिल्हा अहमदनगर.
१९.	सुप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, शाहादा, जिल्हा नंदुरबार.	३६.	ज्ञानेश्वर माऊली चित्रकला महाविद्यालय, पाथर्डी, जिल्हा अहमदनगर.
२०.	अजंता चित्रकला महाविद्यालय, जळगाव.	३७.	चित्रकला महाविद्यालय, पाथर्डी, जिल्हा अहमदनगर.
२१.	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव.	३८.	अभिजात चित्रकला महाविद्यालय, भाळवणी, तालुका पारनेर, जिल्हा अहमदनगर.
२२.	ओजस्विनी चित्रकला महाविद्यालय, जळगाव	३९.	कला निकेतन चित्रकला महाविद्यालय, संगमनेर, जिल्हा अहमदनगर.
२३.	चित्रकला महाविद्यालय, मुक्ताईनगर, जिल्हा जळगाव.	४०.	चित्रकला महाविद्यालय, कोपरगाव, जिल्हा अहमदनगर.
२४.	दादासाहेब अनिल देशमुख चित्रकला महाविद्यालय, पाचोरा, जिल्हा जळगाव.	४१.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ म्युझिक ऑन्ड फाईन आर्ट, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.
२५.	महाराष्ट्र चित्रकला महाविद्यालय, चाळीसगाव, जिल्हा जळगाव.		
२६.	स्वामी समर्थ चित्रकला महाविद्यालय, पारोळा, जिल्हा जळगाव.		
२७.	सावित्रीबाई फुले चित्रकला महाविद्यालय, एरंडोल, जिल्हा जळगाव.		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
पुणे विभाग			
१.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	१६.	स्वामी विवेकानंद चित्रकला महाविद्यालय, कराड, जिल्हा सातारा.
२.	साई चित्रकला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	१७.	सावित्रीबाई बजरंग कला महाविद्यालय, विटा, तालुका खानापूर, जिल्हा सांगली.
३.	चित्रलिला निकेतन महाविद्यालय, पुणे.	१८.	नवकृष्ण कॅली कला महाविद्यालय, कुपवाड, जिल्हा सांगली.
४.	नॅशनल कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, पिंपरी, पुणे.	१९.	विश्वास चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, तालुका शिराळा, जिल्हा सांगली.
५.	कला महाविद्यालय, खडकी, पुणे.	२०.	कै. आप्पासाहेब कडादी चित्रकला महाविद्यालय, सोलापूर.
६.	कलासागर कला महाविद्यालय, पुणे.	२१.	सोजर चित्रकला महाविद्यालय, बार्सी, जिल्हा सोलापूर.
७.	ज्ञानविलास चित्रकला महाविद्यालय, आळंदी देवाची, तालुका खेड, जिल्हा पुणे.	२२.	गीतादत्त चित्रकला महाविद्यालय, वैराग, तालुका बार्सी, जिल्हा सोलापूर.
८.	शरदचंद्र पवार चित्रकला महाविद्यालय, डुंबरवाडी (ओतूर), तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.	२३.	सावित्रीबाई चित्रकला महाविद्यालय, पंढरपूर, जिल्हा सोलापूर.
९.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नारायणगाव, तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.	२४.	रविंद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, कुर्झवाडी, तालुका माढा, जिल्हा सोलापूर.
१०.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, केडगाव, तालुका दौँड, जिल्हा पुणे.	२५.	श्री अष्टविनायक चित्रकला महाविद्यालय, सांगोला, जिल्हा सोलापूर.
११.	स्व. आमदार सुभाष अण्णासांगे. कुल, चित्रकला महाविद्यालय, दौँड, जिल्हा पुणे.	२६.	ललित कला महाविद्यालय, इचलकरंजी, जिल्हा कोल्हापूर.
१२.	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे.	२७.	कला महाविद्यालय, वाठार, तालुका कराड, जिल्हा सातारा.
१३.	जिजामाता चित्रकला महाविद्यालय, सासवड, तालुका पुरंदर, जिल्हा पुणे.	२८.	राजारामबापू पाटील चित्रकला महाविद्यालय, इस्लामपूर, जिल्हा सांगली.
१४.	सातारा कला महाविद्यालय, सातारा.	२९.	कला महाविद्यालय, पुणे कॅम्प, पुणे.
१५.	कला महाविद्यालय, सातारा.	३०.	साधना कला महाविद्यालय, गडहिंगलज, जिल्हा कोल्हापूर

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
औरंगाबाद विभाग			
१.	चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	१६.	अंकुर चित्रकला महाविद्यालय, परळी-वैजनाथ, जिल्हा बीड.
२.	उदय चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	१७.	चित्रकला महाविद्यालय, नांदेड.
३.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	१८.	बी. पुठकर चित्रकला महाविद्यालय, देगलूर, जिल्हा नांदेड.
४.	राजा रवी वर्मा चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	१९.	श्री. वेदप्रकाश कला अध्यापक महाविद्यालय, नायगाव, जिल्हा नांदेड.
५.	अंजिठा लेणी चित्रकला महाविद्यालय, सिल्लोड, जिल्हा औरंगाबाद.	२०.	चित्रकला महाविद्यालय, हदगाव, जिल्हा नांदेड.
६.	शरदचंद्रजी पवार चित्रकला महाविद्यालय, कन्नड, जिल्हा औरंगाबाद.	२१.	मोनालिसा चित्रकला महाविद्यालय, मुखेड, जिल्हा नांदेड.
७.	अजंता चित्रकला महाविद्यालय, जालना.	२२.	चित्रकला महाविद्यालय, कंधार, जिल्हा नांदेड.
८.	दयानंद चित्रकला महाविद्यालय, जाफ्राबाद, जिल्हा जालना.	२३.	कपिलेश्वर चित्रकला महाविद्यालय, लोहा, जिल्हा नांदेड.
९.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, टाकळी कोलते, तालुका भोकरदन, जिल्हा जालना.	२४.	कृष्णाई चित्रकला महाविद्यालय, लोहा, जिल्हा नांदेड.
१०.	रविंद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.	२५.	पांडुरंग चित्रकला महाविद्यालय, नळदूरा, तालुका तुळजापूर, जिल्हा उस्मानाबाद.
११.	संत ज्ञानेश्वर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.	२६.	चित्रांगण कला महाविद्यालय, लातूर.
१२.	चित्रकला महाविद्यालय, हिंगोली.	२७.	ज्ञानसागर चित्रकला महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा लातूर.
१३.	सिद्धीविनायक चित्रकला महाविद्यालय, बीड.	२८.	चंद्रकांत कळसे चित्रकला महाविद्यालय, निलंगा, जिल्हा लातूर.
१४.	कलांजली कला महाविद्यालय, अंबाजोगाई, जिल्हा बीड.	२९.	कलाविकास चित्रकला महाविद्यालय, अहमदपूर, जिल्हा लातूर.
१५.	जिजामाता कला महाविद्यालय, आष्टी, जिल्हा बीड.		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
अमरावती विभाग			
१.	सुवर्ण चित्रकला महाविद्यालय, बुलढाणा.	१४.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती.
२.	गुरुकुल चित्रकला महाविद्यालय, बुलढाणा.	१५.	रुक्मणी चित्रकला महाविद्यालय, परतवाडा, जिल्हा अमरावती.
३.	संत गजानन चित्रकला महाविद्यालय, शोगाव, जिल्हा बुलढाणा.	१६.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती.
४.	महात्मा ज्योतिबा फुले शिल्प व कला महाविद्यालय, मेहेकर, जिल्हा बुलढाणा.	१७.	चित्रकला महाविद्यालय, जरूड, तालुका वरूड, जिल्हा अमरावती.
५.	राष्ट्रमाता जिजाऊ चित्रकला महाविद्यालय, देऊळगावराजा, जिल्हा बुलढाणा.	१८.	विनायक चित्रकला महाविद्यालय, परतवाडा, तालुका अचलपूर, जिल्हा अमरावती.
६.	शांतेय चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, जिल्हा बुलढाणा.	१९.	स्वामी विवेकानंद चित्रकला महाविद्यालय, मोङरी, तालुका तिवसा, जिल्हा अमरावती.
७.	विदर्भ चित्रकला महाविद्यालय, मलकापूर, जिल्हा बुलढाणा.	२०.	स्व. हरिभाऊ रेचे चित्रकला महाविद्यालय, बडगाव, जिल्हा यवतमाळ.
८.	चित्रकला महाविद्यालय, मूर्तीजापूर, जिल्हा अकोला.	२१.	पटलधमाल वाधवाणी चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ.
९.	सुमित्राबाई अंथारे कला महाविद्यालय, शिली (अंथारे), तालुका पातूर, जिल्हा अकोला.	२२.	स्व. रुपेशकुमार इंगोले चित्रकला महाविद्यालय, कळंब, जिल्हा यवतमाळ.
१०.	वाशिम चित्रकला महाविद्यालय, वाशिम.	२३.	मोगरे चित्रकला महाविद्यालय, पुसद, जिल्हा यवतमाळ.
११.	चित्रकला महाविद्यालय, वाशिम.	२४.	चित्रकला महाविद्यालय, आर्णा, जिल्हा यवतमाळ.
१२.	आदर्श कला महाविद्यालय, कारंजा (लाड), जिल्हा वाशिम.	२५.	गुरुकृष्ण चित्रकला महाविद्यालय, रिसोड, जिल्हा वाशिम.
१३.	स्व. राजे तेजसिंहराव भोसले चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती.		

नागपूर विभाग

१.	राणीबाई अरनीहोत्री चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा.	६.	छत्रपती शिवाजी महाराज चित्रकला महाविद्यालय, देवरी, जिल्हा गोंदिया.
२.	झिरा गांधी चित्रकला महाविद्यालय, वडनेर, तालुका हिंगणघाट, जिल्हा वर्धा.	७.	जनता आर्ट इन्स्टिट्यूट, रामनगर, चंद्रपूर.
३.	स्व. यादवराव केचे चित्रकला महाविद्यालय, आर्बी, जिल्हा वर्धा.	८.	ज्ञानेश चित्रकला महाविद्यालय, नवरगाव, तालुका शिंदेवाही, जिल्हा चंद्रपूर.
४.	कलासागर चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.	९.	कला संस्कृती चित्रकला महाविद्यालय, काटोल, जिल्हा नागपूर.
५.	डॉ. सुनील पंचभाई चित्रकला महाविद्यालय, भोजापूर, जिल्हा भंडारा.		

माहिती--चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
(४)	अभ्यासक्रम	:	रेखाकला व रंगकला
	कालावधी	:	४ वर्षे
	प्रवेशमर्यादा	:	१५

कोकण विभाग

१.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नायगांव, मुंबई.	७.	रत्नागिरी स्कूल ऑफ आर्ट, रत्नागिरी.
२.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई.	८.	सिंधुदुर्ग चित्रकला महाविद्यालय, कणकवली, जिल्हा सिंधुदुर्ग.
३.	आशाप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, कल्याण.	९.	कै. भाऊसाहेब हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ डिजाइन, वांद्रे, मुंबई.
४.	संकल्प स्कूल ऑफ आर्ट, वारिंद, जिल्हा ठाणे.	१०.	कला विद्या स्कूल, गिरगाव, मुंबई-४.
५.	येझाज एज्युकेशन ट्रस्ट, डहाणू रोड, जिल्हा ठाणे.	११.	रचना संसद अँकडमी ऑफ फाईन आर्ट्स, चुनाभट्टी.
६.	ऋषीकेश चित्रकला महाविद्यालय, न्यू पनघोल, जिल्हा रायगढ.	१२.	ठाणे स्कूल ऑफ आर्ट, ठाणे.
		१३.	सह्याद्री स्कूल ऑफ आर्ट, सावर्डे.
		१४.	वसई विकासिनी दृक कला महाविद्यालय, वसई.

नाशिक विभाग

१.	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.	९.	स्वामी समर्थ चित्रकला महाविद्यालय, पारोळा, जिल्हा जळगाव.
२.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, सटाणा, जिल्हा नाशिक.	१०.	रचना कला महाविद्यालय, अहमदनगर.
३.	अन्नपूर्णा चित्रकला महाविद्यालय, नांदगाव, जिल्हा नाशिक.	११.	श्री साई गजानन चित्रकला महाविद्यालय, राहुरी खुर्द, तालुका राहुरी, जिल्हा अहमदनगर.
४.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे.	१२.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ म्यूझिक अँन्ड फाईन आर्ट, मालोगाव, जिल्हा नाशिक.
५.	जी. के. नांद्रे चित्रकला महाविद्यालय, साक्री, जिल्हा धुळे.	१३.	चित्रकला महाविद्यालय, तिळभांडेश्वर लेन, नाशिक.
६.	सुप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, शहादा, जिल्हा नंदुरबार.	१४.	ललित कला भवन, खिरोदा, जळगाव.
७.	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव.	१५.	ललित कला केंद्र, चोपडा, जळगाव.
८.	चित्रकला महाविद्यालय, मुक्तार्इनगर, जिल्हा जळगाव.		

पुणे विभाग

१.	दलितमित्र कै. सिं. धो. आबनावे कला महाविद्यालय, पुणे.	१०.	कै. आप्पासाहेब कडादी चित्रकला महाविद्यालय, सोलापूर.
२.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	११.	सावित्रीबाई फुले चित्रकला महाविद्यालय, पंढरपूर, जिल्हा सोलापूर.
३.	साई चित्रकला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	१२.	कला मंदिर महाविद्यालय, कोल्हापूर.
४.	चित्रलीला निकेतन महाविद्यालय, पुणे.	१३.	ललित कला महाविद्यालय, इचलकरंजी, जिल्हा कोल्हापूर.
५.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, नारायणगाव, तालुका जुन्नर, जिल्हा पुणे.	१४.	नेशनल कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, पिंपरी, पुणे.
६.	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे.	१५.	चित्रकला महाविद्यालय, खडकी, पुणे.
७.	सातारा कला महाविद्यालय, सातारा.	१६.	यशोदा शिक्षण संस्थेचे कला महाविद्यालय, सातारा.
८.	कला महाविद्यालय, सातारा.	१७.	साधना कला महाविद्यालय, गडहिंगलज, जिल्हा कोल्हापूर.
९.	नवकृष्ण व्हेली कला महाविद्यालय, कुपवाड, जिल्हा सांगली.	१८.	जे. एन. भंडारी स्कूल ऑफ आर्ट, शिनोळी.

माहिती -- चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२

औरंगाबाद विभाग

१.	चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.	४.	यशवंत कला महाविद्यालय, औरंगाबाद.
२.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.	५.	कैलास कलानिकेतन बीड.
३.	ज्ञानसागर चित्रकला महाविद्यालय, उदगीर, लातूर.	६.	चित्रकला महाविद्यालय, लातूर.

अमरावती विभाग

१.	स्व. राजे तेजसिंहराव भोसले चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती.	४.	पटलधमाल वाधवाणी चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ.
२.	संजय कुऱ्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती.	५.	स्व. श्री. बाबासाहेब नाईक चित्रकला महाविद्यालय, खामगाव, जिल्हा बुलढाणा.
३.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती	६.	मोगरे चित्रकला महाविद्यालय, पुसद, जिल्हा यवतमाळ.
		७.	बाबासाहेब ढोणे चित्रकला महाविद्यालय, अकोला.

नागपूर विभाग

१.	कलासागर चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.	३.	छत्रपती शिवाजी चित्रकला महाविद्यालय, देवरी, जिल्हा गोंदिया.
२.	ज्ञानेश चित्रकला महाविद्यालय, नवरगाव, तालुका शिंदेवाही, जिल्हा चंद्रपूर.	४.	प्रोग्रेसिव चित्रकला महाविद्यालय, गोंदिया.
		५.	शरद पवार चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.

(५)	अभ्यासक्रम	:	शिल्पकला व प्रतिमानबंध
	कालावधी	:	४ वर्षे
	प्रवेशमर्यादा	:	१५

कोकण विभाग

१.	सद्याद्री स्कूल ऑफ आर्ट, सावडे.
२.	श्री मंदिलकर स्कूल ऑफ आर्ट, सायन, मुंबई.
३.	रचना संसद ऑकेडमी ऑफ फाइन आर्ट, चुनाभट्टी.

औरंगाबाद विभाग

१.	चित्रकला महाविद्यालय, औरंगाबाद.
२.	कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, औरंगाबाद.
३.	यशवंत कला महाविद्यालय, औरंगाबाद.

नाशिक विभाग

१.	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.

अमरावती विभाग

१.	कलाचार्य पंडे गुरुजी चित्र व शिल्प महाविद्यालय, खामगाव, जिल्हा बुलढाणा.
२.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, जिल्हा बुलढाणा.

पुणे विभाग

१.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.
२.	नवकृष्ण वळली कला महाविद्यालय, कुपवाड, जिल्हा सांगली.
३.	कला मंदिर महाविद्यालय, कोल्हापूर.
४.	कलाविश्व महाविद्यालय, सांगली.

नागपूर विभाग

निरंक

माहिती --- चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
(६)	अभ्यासक्रम कालावधी प्रवेशमर्यादा	:	अंतर्गत गृहसजावट २ वर्षे १५
कोकण विभाग			
१.	उंब्रा चित्रकला महाविद्यालय, महालक्ष्मी, मुंबई.	१.	कै. आप्पासाहेब कडाडी चित्रकला महाविद्यालय, सोलापूर.
नाशिक विभाग			
१.	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.	२.	नॅशनल कॉलेज ॲफ फाईन आर्ट, पिंपरी, पुणे.
२.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे.	३.	यशोदा शिक्षण संस्थेचे कला महाविद्यालय, सातारा.
३.	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव.	४.	प्रथमेश कला महाविद्यालय, कराड.
४.	स्कूल ॲफ आर्ट, धुळे.	औरंगाबाद विभाग	
५.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट, मालेगाव, नाशिक.	१.	मोहिनी कला महाविद्यालय, परभणी.
अमरावती विभाग			
१.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सुर्जी, जिल्हा अमरावती.	१.	राणीबाई अग्नीहोत्री चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा.
नागपूर विभाग			
२.	राष्ट्रीय चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.	२.	शरद पवार कला महाविद्यालय, नागपूर.
३.		३.	
(७)	अभ्यासक्रम कालावधी प्रवेशमर्यादा	:	सिरेमिक्स अॅन्ड पॉटरी २ वर्षे १५
कोकण विभाग			
१.	रचना संसद ॲकडमी ॲफ फाईन आर्ट्स, मुंबई.	१.	औरंगाबाद विभाग
नाशिक विभाग			
१.	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.	१.	महात्मा गांधी मिशनचे कॉलेज ॲफ फाईन आर्ट्स, औरंगाबाद.
पुणे विभाग			
१.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	अमरावती विभाग	
२.	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे.	निरंक	
नागपूर विभाग			
१.	गुरुकुल चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.		
(८) अभ्यासक्रम			
	कालावधी	:	टेक्स्टाइल
	प्रवेशमर्यादा	:	२ वर्षे
			१५
कोकण विभाग			
निरंक			
नाशिक विभाग			
१.	जी. के. नांद्रे चित्रकला महाविद्यालय, साक्री, जिल्हा धुळे.	१.	प्रथमेश कॉलेज ॲफ फाईन आर्ट्स, मंगळवेढा, सोलापूर.
२.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ॲफ म्युझिक अॅन्ड फाईन आर्ट, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.	१.	औरंगाबाद विभाग
पुणे विभाग			
१.		महात्मा गांधी मिशनचे कॉलेज ॲफ फाईन आर्ट्स, औरंगाबाद.	

माहिती --- चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव	अ. क्र.	संस्थेचे नाव
१	२	१	२
अमरावती विभाग			
१.	बाबासाहेब नाईक चित्रकला महाविद्यालय, खामगाव, बुलढाणा.	१.	राणीबाई अग्नीहोत्री चित्रकला महाविद्यालय, वर्धा.
२.	महालक्ष्मी जगदंबा महाविद्यालय, नागपूर.	२.	
(९)	अभ्यासक्रम : कालावधी : प्रवेशमर्यादा		कलाशिक्षणशास्त्र पदविका (डिप. ए. एड.) : १ वर्ष : २५
कोकण विभाग			
१.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई.	१.	चित्रकला महाविद्यालय, सिडको, औरंगाबाद.
२.	ठाणे स्कूल ऑफ आर्ट, ठाणे.	२.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.
३.	वसई विकासिनीचे दृक कला महाविद्यालय, वसई.	३.	संत ज्ञानेश्वर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.
नाशिक विभाग			
१.	ललित कला महाविद्यालय, नाशिक.	१.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती.
२.	स्कूल ऑफ आर्ट, संगमेश्वर, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.	२.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती.
३.	ललित कला महाविद्यालय, जळगाव.	३.	पटलधमाल वाधवाणी चित्रकला महाविद्यालय, यवतमाळ.
पुणे विभाग			
१.	भारती कला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	४.	स्व. राजे भोसले चित्रकला महाविद्यालय, अमरावती.
२.	कलासागर कला महाविद्यालय, पुणे.	५.	बाबासाहेब ढोणे चित्रकला महाविद्यालय, अकोले, अमरावती.
३.	कला महाविद्यालय, सातारा.		
४.	नवकृष्ण वैली कला महाविद्यालय, कुपवाड, सांगली.	१.	कलासागर चित्रकला महाविद्यालय, नागपूर.
५.	चित्रकला महाविद्यालय, कोपरगाव.	२.	महालक्ष्मी जगदंबा महाविद्यालय, नागपूर
६.	अभिनव कला महाविद्यालय, टिळक रोड, पुणे.		
७.	कलाविश्व महाविद्यालय, सांगली.		
८.	सावित्रीबाई चित्रकला महाविद्यालय, पंढरपूर.		
(१०)	अभ्यासक्रम : कालावधी : प्रवेश मर्यादा		कला शिक्षक प्रमाणपत्र (ओ. एम.) : १/२ वर्ष : २५
कोकण विभाग			
१.	मुद्रा स्कूल ऑफ आर्ट, सानपाडा (पूर्व), नवी मुंबई.	७.	कला महाविद्यालय, खोपोली, जिल्हा रायगड.
२.	आशाप्रभा चित्रकला महाविद्यालय, कल्याण.	८.	ललित कला महाविद्यालय, इचलकरंजी, जिल्हा कोल्हापूर.
३.	ऋषीकेश चित्रकला महाविद्यालय, न्यू पनवेल, जिल्हा रायगड.	९.	सह्याद्री स्कूल ऑफ आर्ट, सावडे, तालुका चिपळूण, जिल्हा रत्नागिरी.
४.	रत्नागिरी स्कूल ऑफ आर्ट, रत्नागिरी.	१०.	करंदीकर कला ऑक्डमी, डोंबिवली.
५.	सिंधुरुंग चित्रकला महाविद्यालय, कणकवली, जिल्हा सिंधुरुंग.	११.	वसई विकासिनीचे दृक कला महाविद्यालय, वसई.
६.	संकल्प स्कूल ऑफ आर्ट, वांशिंद, जिल्हा ठाणे.		
नागपूर विभाग			
ओरंगाबाद विभाग			
अमरावती विभाग			

माहिती --- चालू

अ. क्र.	संस्थेचे नाव १	अ. क्र.	संस्थेचे नाव १
नाशिक विभाग			
१.	त्रिमूर्ती चित्रकला महाविद्यालय, नांदूर-शिंगोटे, जिल्हा नाशिक.	१.	चित्रकला महाविद्यालय, सिडको, औरंगाबाद.
२.	शिवशंकर चित्रकला महाविद्यालय, कळवण, जिल्हा नाशिक.	२.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.
३.	आदर्श चित्रकला महाविद्यालय, देवपूर, धुळे.	३.	ज्ञानसागर चित्रकला महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा लातूर.
४.	चित्रकला महाविद्यालय, अंमळनेर, जिल्हा जळगाव.	४.	श्री कपिलेश्वर चित्रकला महाविद्यालय, लोश, जिल्हा नांदेड.
५.	रचना चित्रकला महाविद्यालय, अहमदनगर.	५.	मोनालिसा चित्रकला महाविद्यालय, मुखेड, जिल्हा औरंगाबाद.
६.	ललित कला महाविद्यालय, सिन्नर, जिल्हा नाशिक.	६.	चंद्रकांत कळसे चित्रकला महाविद्यालय, निलंगा, जिल्हा लातूर.
७.	ज्ञानेश्वर माऊली चित्रकला महाविद्यालय, पाथडी, जिल्हा अहमदनगर.	७.	साईनाथ कला महाविद्यालय, माजलगाव, जिल्हा बीड.
८.	समाजश्री प्रशांतदादा हिरे इन्स्टिट्यूट ऑफ म्युझिक ॲण्ड फाईन आर्ट, मालेगाव, जिल्हा नाशिक.	८.	स्वातंत्र्य सैनिक आर. के. शिंदे मास्टर कला महाविद्यालय, उस्मानाबाद.
९.	ललित कला केंद्र चोपडा, जळगाव.		
पुणे विभाग			
१.	साई चित्रकला महाविद्यालय, धनकवडी, पुणे.	१.	सुवर्ण चित्रकला महाविद्यालय, बुलढाणा.
२.	कलासागर कला महाविद्यालय, पुणे.	२.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती.
३.	स्व. आमदार सुभाष आण्णासो. कुल, दौँड, जिल्हा पुणे.	३.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती.
४.	भारतीय कला महाविद्यालय, इंदापूर, जिल्हा पुणे.	४.	स्वामी विवेकानंद चित्रकला महाविद्यालय, मोङ्गरी, जिल्हा अमरावती.
५.	विश्वास चित्रकला महाविद्यालय, चिखली, तालुका शिराळा, जिल्हा सांगली.	५.	मोगरे चित्रकला महाविद्यालय, पुसद, जिल्हा यवतमाळ.
६.	नवकृष्ण कळी कला महाविद्यालय, कुपवाड, जिल्हा सांगली.	६.	संत गजानन चित्रकला महाविद्यालय, शेगाव, जिल्हा बुलढाणा.
७.	दलित मित्र कै. सिं. धो. आबनावे कला महाविद्यालय, पुणे.		
८.	कृष्णा कला महाविद्यालय, वाठार, तालुका कराड, जिल्हा सातारा.		
९.	यशोदा शिक्षण संस्थेचे कला महाविद्यालय, सातारा.		
१०.	प्रथमेश कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, मंगळवेढा, जिल्हा सोलापूर.		
औरंगाबाद विभाग			
१.	चित्रकला महाविद्यालय, सिडको, औरंगाबाद.		
२.	रवींद्रनाथ टागोर चित्रकला महाविद्यालय, परभणी.		
३.	ज्ञानसागर चित्रकला महाविद्यालय, उदगीर, जिल्हा लातूर.		
४.	श्री कपिलेश्वर चित्रकला महाविद्यालय, लोश, जिल्हा नांदेड.		
५.	मोनालिसा चित्रकला महाविद्यालय, मुखेड, जिल्हा औरंगाबाद.		
६.	चंद्रकांत कळसे चित्रकला महाविद्यालय, निलंगा, जिल्हा लातूर.		
७.	साईनाथ कला महाविद्यालय, माजलगाव, जिल्हा बीड.		
८.	स्वातंत्र्य सैनिक आर. के. शिंदे मास्टर कला महाविद्यालय, उस्मानाबाद.		
अमरावती विभाग			
१.	सुवर्ण चित्रकला महाविद्यालय, बुलढाणा.		
२.	संजय कुन्हे कॉलेज ऑफ मॉडर्न आर्ट, अमरावती.		
३.	श्रीरंग चित्रकला महाविद्यालय, अंजनगाव सूर्जी, जिल्हा अमरावती.		
४.	स्वामी विवेकानंद चित्रकला महाविद्यालय, मोङ्गरी, जिल्हा अमरावती.		
५.	मोगरे चित्रकला महाविद्यालय, पुसद, जिल्हा यवतमाळ.		
६.	संत गजानन चित्रकला महाविद्यालय, शेगाव, जिल्हा बुलढाणा.		
नागपूर विभाग			
१.	ज्ञानेश चित्रकला महाविद्यालय, नवरगाव, जिल्हा चंद्रपूर.		
२.	डॉ. सुनिल पंचभाई चित्रकला महाविद्यालय, भोजापूर, जिल्हा भंडारा.		
३.	शरद पवार कला महाविद्यालय, नागपूर.		
४.	महालक्ष्मी जगदंबा महाविद्यालय, नागपूर.		

शासनमान्य अशासकीय अनुदानित कला संस्थांमध्ये राबविण्यात येणारे पदविका अभ्यासक्रम

अ. क्र.	राबविण्यात येणारे अभ्यासक्रम	कालावधी (वर्षे)	प्रवेश मर्यादा	आकारण्यात येणारे	
				अनुदानित	शुल्क विनाअनुदानित
१	मूलभूत	..	१	३०	५४०० रु. ४५०
२	रेखाकला व रंगकला (मूलभूत अभ्यासक्रम)	..	४	१५	५४०० रु. ४५०
३	उपयोजित कला (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	..	४	१५	५४०० रु. ४५०
४	शिल्पकला व प्रतिमानबंद (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	..	४	१५	५४०० रु. ४५०
५	वस्त्रकला (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	..	२	१५	५४०० रु. ४५०
६	अंतर्गत गृहसजावट (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	..	२	१५	५४०० रु. ४५०
७	मातकाम (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	..	२	१५	५४०० रु. ४५०
८	धातूकाम (मूलभूत अभ्यासक्रमानंतर)	..	२	१५	५४०० रु. ४५०
९	कला शिक्षक प्रशिक्षण पदविका	..	२	३०	५४०० रु. ४५०
१०	कला शिक्षणशास्त्र पदविका	..	१	२५	९९५० रु. ६००
११	कला शिक्षक प्रमाणपत्र (अंशकालीन/सुट्टीतील)	..	१/३	२५	१०२५० रु. ६००

विना अनुदानित कला संस्थांसाठी मूलभूत व ए. टी. डी. या दोन अभ्यासक्रमांसाठी प्रवेश मर्यादा कायमस्वरूपी ३० करण्यात आली. (संदर्भ-पीओआय-२००८/दोन/२६७६, दिनांक ३०-९-२००८).

बालचित्रकला स्पर्धा

बालकांच्या सर्वांगीण विकासासोबतच त्यांच्यामध्ये कला विषयक अभिरुची निर्माण व्हावी याकरिता दरवर्षी ऑगस्ट महिन्यात शालेय स्तरावर बालचित्रकला स्पर्धा आयोजित करण्यात येते. सन १९७० पासून स्वर्गीय पंतप्रधान पंडीत जवाहरलाल नेहरू यांच्या जन्मदिनाचे औचित्य साधून दरवर्षी १४ नोक्हेबर रोजी बक्षीसे वितरित करण्यात येतात. ह्या स्पर्धा जिल्हास्तरावर घेण्यात येतात. स्पर्धेतील उत्कृष्ट कलाकृतींना चार गटात प्रत्येक गटात ३ बक्षीसे याप्रमाणे एकूण १२ बक्षीसे देण्यात येतात. तसेच २० स्पर्धकांना उत्तेजनार्थ प्रमाणपत्र देण्यात येतात.

कला संस्थांना मान्यता

कला संचालनालयाच्या कक्षेतील नवीन कला महाविद्यालयांना मान्यता देणे, जुन्या कला महाविद्यालयात नवीन अभ्यासक्रम सुरु करण्यास मान्यता देणे, परीक्षा केंद्र देणे, बंद करणे यासाठी शासन निर्णय क्र. एडीआर २७१४/प्र. क्र. २२/१७/तार्तीशि-६, दिनांक २२ सप्टेंबर २०१७ अन्वये टास्क फोर्स समिती गठित करण्यात आली आहे. सदर समितीचे अध्यक्ष कला संचालक असून टास्क फोर्स समितीची कामे पुढीलप्रमाणे आहेत.

१. नवीन कला संस्थांना / जुन्या कला संस्थेत नवीन अभ्यासक्रम सुरु करणे / नवीन तुकडी सुरु करण्यास मान्यता देण्यासाठी शिफारस करणे.
२. कला संस्थेचे व्यवस्थापन हस्तांतरण करण्यासाठी शिफारस करणे.
३. कला संस्थेचे स्थलांतरण करण्यास शिफारस करणे.
४. वाढीव विद्यार्थी संख्या मंजूर करण्यास शिफारस करणे.
५. अनुदान मंजुरीसाठी शिफारस करणे.
६. कला संस्थांचे वर्गीकरणानुसार दर्जा (अ, ब, क, ड, इ.) ठरविण्यास शिफारस करणे.
७. कला संस्था बंद करणे, संस्थेत सुधारणा करणे, संस्थेस मुदतवाढ देणे इत्यादीबाबत शिफारस करणे.
८. कला संस्थेच्या नावात बदल करण्यास शिफारस करणे.
९. एखाद्या अभ्यासक्रमास १० पेक्षा कमी विद्यार्थी संख्या असलेले अभ्यासक्रम / संस्था चालू ठेवणे किंवा बंद करण्याबाबत शिफारस करणे.
१०. कला संस्था प्रमुखांनी अभ्यासक्रमास प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची निरीक्षकांकडून प्रवेश निश्चिती प्रत्येक वर्षाच्या ऑगस्ट अखेरपर्यंत न केल्यास सदर संस्थेतील प्रवेश रद्द करण्याबाबत शिफारस करणे.

११. संबंधित कला संस्थांमध्ये अनुदान सहितेनुसार तसेच वेळोवेळी निर्गिमत केलेल्या शासन आदेशानुसार कामकाज होत नसल्याचे आढळून आल्यास सदर कला संस्था कायमस्वरूपी बंद करण्याबाबत शिफारस करणे.
१२. उच्चकला व रेखाकला परीक्षेच्यावेळी गैरप्रकार झाल्याच्या तक्रारी प्राप्त झाल्यास त्याची तपासणी करून प्राप्त अहवालावरून योग्य ती शिफारस करणे.
१३. परीक्षा केंद्र सुरु करण्याचे प्रस्तावाची तपासणी करून शिफारस करणे.

तसेच शासन निर्णय क्र. एडीआर १४०६(१/६)सांशि-५, दिनांक ५ जुलै २००६ अन्वये कला संचालनायाकडे विविध व्यवस्थापनांकडून नवीन संस्था उघडण्यासाठी तसेच कला विषयातील नवीन विद्याशाखा सुरु करण्यासाठी प्राप्त होणाऱ्या अर्जासाठी खालीलप्रमाणे नोंदणी शुल्क आकारण्यात येते. तसेच शासन निर्णय क्रमांक एडीआर/२०१४/प्र. क्र. १८८/तांशि-६, दि. १६ मार्च २०१६ अन्वये नवीन कला संस्था/नवीन अभ्यासक्रम / नवीन तुकडी सुरु करण्यास मान्यता देण्यात आली आहे. शासन निर्णय शासनाच्या संकेत स्थळावर उपलब्ध आहे.

अ. क्र.	अभ्यासक्रमाचे नाव	नोंदणी शुल्क (रुपये)
१	मूलभूत अभ्यासक्रम	६,०००
२	दोन वर्षांचा अभ्यासक्रम	८,०००
३	चार वर्षांचा विशिष्ट अभ्यासक्रम	१०,०००
४	डिप. ए. एड.	८,०००
५	ए. एम. (सुटीतील/ अंशकालीन)	८,०००

शासनाने मान्यता दिलेल्या कला संस्थांनी त्यांच्या कला महाविद्यालयांमध्ये शिकवण्यात येणारे अभ्यासक्रम शासनाने विहित केलेल्या मार्गदर्शक सूचना व तत्वानुसार चालू राहावेत, तसेच कला संस्थांमध्ये प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना दर्जेदार शिक्षण व सुविधा उपलब्ध व्हाव्यात त्याचबरोबर कला संस्थांचा व कला अभ्यासक्रमांचा दर्जा व गुणवत्ता टिकविण्यासाठी संस्थांचे दर्जानिहाय वर्गीकरण शासन निर्णय एडीआर-२७१४/प्र. क्र. २२/१७/तांशि-६, दिनांक २२ सप्टेंबर २०१७ अन्वये करण्यात आलेले आहे.

कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या संस्थांचा दर्जा निश्चित करण्यासाठी खालील गुण विचारात घेऊन गुणानुक्रमे कला संस्थांचे अ, ब, क, ड, ई असे वर्गीकरण निरीक्षण अहवालाच्या आधारे टास्क फोर्स समितीमार्फत संस्थेचा दर्जा निश्चित करण्यात येतो.

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांचे दर्जानिहाय वर्गीकरण निकष तक्ता

अ. क्र.	बाब	निकष	एकूण	उपलब्ध सुविधेनुसार	प्राप्त गुण
			गुण	गुणानुक्रमाचे परिणाम	
१	२	३	४	५	६
१	जागा	(१) स्वतःच्या मालकीची	५	--	५
		(२) भाड्याची	०	--	०
२	इमारत	(१) १५ विद्यार्थ्यांकिता (रेखा व रंगकला, उपयोजितकला, शिल्पकला, अंतर्गत गृहसजावट, मातकाम, वस्त्रकाम, धातुकाम)-- $20 \times 15 + 100 = 400$ चौ. फूट	२०	९० ते १०० टक्के	२०
		(२) २५ विद्यार्थ्यांसाठी (ओ. ओम., डिप. ए. एड.) $20 \times 25 + 100 = 600$ चौ. फूट		९० टक्के पेक्षा कमी	१५
		(३) ३० विद्यार्थ्यांसाठी (मूलभूत ओ. टी. डी.) $20 \times 30 + 100 = 700$ चौ. फूट		८० टक्के पेक्षा कमी	१०
		(२) कक्ष- १८० चौ. फूट		७० टक्के पेक्षा कमी	५
		(३) कार्यालयीन कक्ष-२२५ चौ. फूट		५० टक्के पेक्षा कमी	०
		(४) शिक्षक कक्ष-२२५ चौ. फूट			

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांचे दर्जानिहाय वर्गीकरण निकष तक्ता--चालू

अ. क्र.	बाब	निकष	एकूण गुण	उपलब्ध सुविधेनुसार गुणदानाचे परिणाम	प्राप्त गुण
१	२	३	४	५	६
२	इमारत--पुढे सुरु	(५) ग्रंथालय कक्ष- ४४० चौ. फूट	४		
		(६) विद्यार्थी कक्ष-२२५ चौ. फूट			
		(७) विद्यार्थीनी कक्ष-२२५ चौ. फूट			
		(८) कार्यशाळा- ३०० चौ. फूट			
		(९) कला विकासाकरिता सभागृह-१५०० चौ. फूट			
		(१०) मोकळी जागा / क्रीडांगण-३००० चौ. फूट			
३	मूलभूत सुविधा	पाणीपुरवठा, वीज, प्रसाधनगृह (पुरुष व महिलांकिरता स्वतंत्र), वैद्यकीय सुविधा.	५	९० ते १०० टक्के	५
				९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
४	प्रयोग शाळा / स्टुडिओ	अभ्यासक्रमानुसार आवश्यक त्या संगणक, प्रोजेक्टर, फोटोग्राफी साहित्य इत्यादी पुरेशा साधनसामग्रीसह.	५	९० ते १०० टक्के	५
				९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
५	ग्रंथालय	(१) ग्रंथालयात ललित कलेसंदर्भातील अभ्यासक्रमपूरक किमान २५० संदर्भग्रंथ व पुस्तके असणे आवश्यक आहे. (२) ग्रंथालयात विद्यार्थ्यांकिरिता बैठक व्यवस्था (टेबल, खुर्च्या) असणे आवश्यक आहे.	५	९० ते १०० टक्के	५
				९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
६	यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	(१) विद्यार्थ्यांचे शैक्षणिक साहित्य ठेबण्याकरिता प्रती विद्यार्थी एक याप्रमाणे विद्यार्थी क्षमतेनुसार लॉकर्स उपलब्ध असणे आवश्यक आहे. (२) अभ्यासक्रमानुसार संगणक, स्क्रीन प्रिंटिंग साहित्य, प्रिंटिंग मशीन, प्रोजेक्टर, लुम्स, फोटोग्राफीचे साहित्य, स्वतंत्र संकेतस्थळ, स्टील लाईफ साहित्य व फर्निचर इत्यादी पुरेशी यंत्रसामग्री व साधनसामग्री आवश्यक.	१०	९० ते १०० टक्के	१०
				९० टक्के पेक्षा कमी	७
				८० टक्के पेक्षा कमी	५
				७० टक्के पेक्षा कमी	३
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
७	(अ) फर्निचर (विद्यार्थ्यांना)	(१) रेखा व रंगकला अभ्यासक्रमाकरिता एका विद्यार्थ्यांसाठी स्वतंत्रपणे १ डेस्क व १ स्टूल आणि १ इझल याप्रमाणे फर्निचर आवश्यक. (२) इतर अभ्यासक्रमाकरिता एका विद्यार्थ्यांसाठी स्वतंत्रपणे १ डेस्क व १ स्टूल याप्रमाणे फर्निचर आवश्यक.	५	९० ते १०० टक्के	५
	(ब) फर्निचर (अध्यापकांना)	एका वर्गखोलीमध्ये अध्यापकांसाठी १ टेबल व २ खुर्च्या आणि १ कपाट आवश्यक.		९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांचे दर्जानिहाय वर्गीकरण निकष तक्ता--चालू

अ. क्र.	बाब	निकष	एकूण गुण	उपलब्ध सुविधेनुसार गुणदानाचे परिणाम	प्राप्त गुण
१	२	३	४	५	६
८	विद्यार्थी प्रवेश	मंजूर प्रवेश क्षमतेनुसार विद्यार्थी प्रवेश होणे आवश्यक.	१०	९० ते १०० टक्के	१०
				९० टक्के पेक्षा कमी	७
				८० टक्के पेक्षा कमी	५
				७० टक्के पेक्षा कमी	३
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
९	ललितकलेचा (दृश्यकला) प्रचार व प्रसार	निसर्ग चित्रस्पर्धा, भित्ती चित्रस्पर्धा, जाहिरात, व्याख्यान इत्यादी माध्यमांद्वारे कलेचा (दृश्यकला) प्रचार व प्रसार करणे आवश्यक.	५	९० ते १०० टक्के	५
				९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
१०	प्रदर्शनात सहभाग	(१) स्थानिक पातळीवर व वार्षिक कला प्रदर्शनात सहभाग. (२) राज्यस्तरीय कला प्रदर्शनात सहभाग. (३) राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय कला प्रदर्शनात सहभाग.	५	९० ते १०० टक्के	५
				९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
११	परीक्षा निकाल		५	९० ते १०० टक्के	५
				९० टक्के पेक्षा कमी	४
				८० टक्के पेक्षा कमी	३
				७० टक्के पेक्षा कमी	२
				५० टक्के पेक्षा कमी	०
१२	प्राचार्य	महाराष्ट्र शासनाने प्रदान केलेली पदविका किंवा संविधीमान्य विद्यापीठाची पदवी किमान द्वितीय श्रेणीत उत्तीर्ण तसेच ज्या संस्थेत अ. टी. डी. अभ्यासक्रम असेल त्याठिकाणी डिप. ए. एड. अर्हताधारक असणे आवश्यक.	१०	९० ते १०० टक्के	१०
१३	शिक्षक वर्ग	महाराष्ट्र शासनाने प्रदान केलेली पदविका किंवा संविधीमान्य विद्यापीठाची पदवी किमान द्वितीय श्रेणीत उत्तीर्ण तसेच अ. टी. डी. अभ्यासक्रमासाठी डिप. ए. एड. अर्हताधारक असणे आवश्यक.		९० टक्के पेक्षा कमी	७
१४	शिक्षकेतर वर्ग	(१) लिपिकवर्गीय पदांकरिता किमान माध्यमिक शालांत प्रमाणपत्र परीक्षा उत्तीर्ण व वाणिज्यिक मंडळाची ३० शब्द प्रती मिनिट मराठी व ४० शब्द प्रती मिनिट इंग्रजी टंकलेखन परीक्षा उत्तीर्ण असणे आवश्यक आणि महाराष्ट्र शासनाने विहित केलेली एम. एस. सी. आय. टी. परीक्षा उत्तीर्ण होणे आवश्यक.		८० टक्के पेक्षा कमी	५
				७० टक्के पेक्षा कमी	३
				५० टक्के पेक्षा कमी	०

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांचे दर्जानिहाय वर्गीकरण निकष तक्ता--चालू

अ. क्र.	बाब	निकष	एकूण गुण	उपलब्ध सुविधेनुसार गुणदानाचे परिणाम	प्राप्त गुण
१	२	३	४	५	६
१४	शिक्षकेतर वर्ग--युढे सुरु	(२) ग्रंथपाल पदाकरिता ग्रंथालय शास्त्रातील महाराष्ट्र शासनाने / संविधीमान्य विद्यापीठाने विहित केलेला प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम किंवा पदाविका किंवा पदवी अभ्यासक्रम उत्तीर्ण आवश्यक. (३) शिपाई पदाकरिता किमान इयत्ता ७ वी उत्तीर्ण असणे आवश्यक.			
१५	वित्तीय स्थैर्य	एक वर्षाचा अभ्यासक्रम-रूपये १.०० लाख दोन वर्षाचा अभ्यासक्रम-रूपये २.०० लाख चार वर्षाचा अभ्यासक्रम-रूपये ४.०० लाख	१०	१०० टक्के १०० टक्के पेक्षा कमी	१० ०
		एकूण	१००		

वर्गीकरणाची श्रेणी

अ. क्र.	गुणांची टक्केवारी	श्रेणी
१	९० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	अ
२	८० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	ब
३	७० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	क
४	५० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	ड
५	५० टक्के पेक्षा कमी	इ

संस्थांचे वर्गीकरण

एकूण गुण १०० पैकी (संस्थेचे वर्गीकरण)		श्रेणी
९० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	..	अ
८० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	..	ब
७० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	..	क
५० टक्के व त्यापेक्षा जास्त	..	ड
५० टक्क्यांहून कमी	..	ई

वित्तीय स्थैर्य

कला संचालनालयांतर्गत येणाऱ्या खाजगी कला संस्थांमधील कर्मचाऱ्यांना आर्थिक संरक्षण मिळावे म्हणून कला संचालक व संस्था यांचे नावे राष्ट्रीयीकृत बँकेत संयुक्त खाते उघडून संस्था व कर्मचाऱ्यांच्या हितासाठी शासन निर्णय क्रमांक एडीआर-२०१४/प्र.क्र. १८८/ तांशि-६, दिनांक १६ मार्च २००६ अन्वये खालीलप्रमाणे वित्तीय स्थैर्य आकारण्यास येते.

(१) एक वर्षाचा अभ्यासक्रम	..	रुपये १.०० लाख
(२) दोन वर्षाचा अभ्यासक्रम	..	रुपये २.०० लाख
(३) चार वर्षाचा अभ्यासक्रम	..	रुपये ४.०० लाख

केंद्रीभूत प्रवेश पद्धती

मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या ११ न्यायाधीशांच्या घटनापीठाने दिनांक ३१ ऑक्टोबर २००२ रोजी टी. एम. ए. पै फाउंडेशन व इतर कर्नाटक राज्य व इतर या प्रकरणी (याचिका क्र. ३१७/९२ व इतर) व ५ न्यायाधीशांच्या खंडपीठाने दिनांक १४ ऑगस्ट २००३ रोजी दिलेल्या न्यायालयीन आदेशानुसार व्यावसायिक पदवी अभ्यासक्रमाचे प्रवेश गुणवत्तेवर व पारदर्शकतेने होण्यासाठी सन २००४-०५ पासून सामायिक प्रवेश परीक्षा (सी.ए.टी) पद्धत अंमलात आणण्याचे निर्देश दिलेले आहेत. मा. सर्वोच्च न्यायालयाचे सदरचे आदेश लक्षात घेऊन सन २००६-०७ या वर्षापासून राज्यातील कला संचालनालयाच्या अंतर्गत असलेल्या शासकीय कला महाविद्यालयातील बी. एफ. ए. प्रथम वर्षातील पदवी अभ्यासक्रमाच्या प्रवेशासाठी सामाईक प्रवेश परीक्षा (सी. ए. टी.) पद्धत लागू करण्यास शासन मान्यता देण्यात आली आहे. तसेच शासन निर्णय क्र. एडीआर-२०११/(१४५/११) तांशि-६, दिनांक १२ डिसेंबर २०११ अन्वये कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील बी.एफ.ए. अभ्यासक्रमासाठी आवश्यक असलेली शैक्षणिक अर्हता इयत्ता १२ वी मध्ये प्राप्त केलेल्या गुणांची टक्केवारी, सर्वसाधारण प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांसाठी ४५ टक्के व मागासवर्गीय तसेच आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी ४० टक्के इतकी निर्धारित करण्यात आली आहे.

शासकीय कला संस्थात, बी.एफ.ए. (बॅचलर ऑफ फाईन आर्ट) अभ्यासक्रमाच्या प्रथम वर्ष प्रवेशासाठी सन २००६-०७ या शैक्षणिक वर्षापासून, शासन निर्णय क्र. एडी १४०६-(७१/०६)/साशि-५, दिनांक २९ मे २००६ अन्वये केंद्रीय सामाईक प्रवेश परीक्षा लागू करण्यात आली आहे. ही परीक्षा महाराष्ट्रात सन २०२०-२१ मध्ये खालील १२ ठिकाणी एकूण २५ केंद्रांवर आयोजित करण्यात आली होती.

- (१) मुंबई (२) नागपूर (३) औरंगाबाद (४) अमरावती (५) नाशिक (६) पुणे (७) सिंधुदुर्ग (८) पालघर
- (९) ठाणे (१०) कोल्हापूर (११) सोलापूर (१२) परभणी.

सन २०१९-२०२० या वर्षी केंद्रीय सामाईक प्रवेश परीक्षेस ३९२६ विद्यार्थी प्रविष्ट झाले होते. प्रवेश प्रक्रियेत पादर्शकता आणणेसाठी पदवी अभ्यासक्रमाच्या खाजगी कला महाविद्यालयांच्या संस्था चालकांनी संमती दर्शविलेल्या कला महाविद्यालयांना २००६-२००७ पासून केंद्रीभूत प्रवेश पद्धती लागू करण्यात आलेली आहे.

शासन निर्णय, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग क्रमांक एईडी-१४०६/(१४६/०६)/तार्फा-७, दिनांक १९ जून २००७ अन्वये कला संचालनालयाच्या अखत्यारीतील (१) सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई (२) सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई, (३) शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद व (४) शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर ही चार शासकीय कला महाविद्यालये व (५) बी. एस. बांदेकर कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, सावंतवाडी, जिल्हा सिंधुदुर्ग, (२) रचना संसद कॉलेज ऑफ अप्लाईड आर्ट अँन्ड क्राफ्ट, प्रभादेवी, मुंबई, (३) भारती विद्यापीठाचे भारती कला महाविद्यालय, कात्रज, धनकवडी, पुणे, (४) डॉ. डी. वाय. पाटील कॉलेज ऑफ अप्लाईड आर्ट अँण्ड क्राफ्ट, आकुर्डी, पुणे (५) विवा इन्स्टिट्यूट ऑफ अप्लाईड आर्ट, विरार या पाच खाजगी कला महाविद्यालयांमध्ये बी. एफ. ए. प्रथम वर्ष अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी कला संचालनालयाच्या स्तरावर सी. ई. टी. परीक्षा घेण्यात येत होती. मात्र २०१७-२०१८ या शैक्षणिक वर्षांपासून महाराष्ट्र शासन उच्च व तंत्रशिक्षण विभाग शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण/११११/प्र. क्र. ०३/१७/तार्फा-६, दिनांक २५ एप्रिल २०१७ नुसार शासन अधिसूचना दिनांक २४ एप्रिल २०१७ च्या प्रवेश नियमातील प्रवेश प्रक्रियेचा अवलंब करून शासकीय / अनुदानित महाविद्यालयातील दृष्टकला पदवी अभ्यासक्रमाचे प्रवेश देखील अधिनियमातील तरतुदीनुसार सक्षम प्राधिकारी म्हणून आयुक्त, राज्य सामाजिक प्रवेश परीक्षा यांच्यामार्फत विनाअनुदानित महाविद्यालयाच्या प्रवेशासमवेत एकत्रितपणे सामायिक प्रवेश परीक्षा घेऊन केंद्रीभूत प्रवेश प्रक्रियेद्वारे एक खिडकी पद्धतीने निश्चित करण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार सन २०१७-१८ मध्ये सामायिक प्रवेश परीक्षा ही आयुक्त, राज्य सामायिक प्रवेश परीक्षा महाराष्ट्र राज्य यांच्यामार्फत घेण्यात आली आहे. उपरोक्त कला संस्थेतील प्रवेश मर्यादा खालीलप्रमाणे :--

अ. क्र.	महाविद्यालयाचे नाव	प्रवेश क्षमता (प्रथम वर्ष)
१.	सर ज. जी कला महाविद्यालय, मुंबई	७५
२.	सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई	१००
३.	शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद	६५
४.	शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर	६०
५.	बी. एस. बांदेकर कॉलेज ऑफ फाईन आर्ट, सावंतवाडी, जिल्हा सिंधुदुर्ग	६०
६.	रचना संसद कॉलेज ऑफ अप्लाईड आर्ट अँन्ड क्राफ्ट, प्रभादेवी, मुंबई	६०
७.	भारती विद्यापीठाचे भारती कला महाविद्यालय, कात्रज, धनकवडी, पुणे	९०
८.	डॉ. डी. वाय. पाटील कॉलेज ऑफ अप्लाईड आर्ट अँण्ड क्राफ्ट, आकुर्डी, पुणे	९०
९.	विवा इन्स्टिट्यूट ऑफ अप्लाईड आर्ट, विरार, जिल्हा पालघर	९०
१०.	पद्मभूषण वसंतदादा पाटील प्रतिष्ठान यांचे कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंग सायन, मुंबई	९०
११.	एम. आय. टी. अकेंडमी ऑफ इंजिनिअरिंग, आळंदी (दे.), ता. खेड, जि. पुणे	९०

कला संचालनालयामार्फत राबविण्यात येणाऱ्या फाउंडेशन व कला शिक्षण प्रशिक्षण पदविका अभ्यासक्रमासाठी इंटरमिजिएट ड्रॉईंग ग्रेड परीक्षेची अट शिथिल केली. ललित कला अभ्यासक्रमासाठीच्या प्रवेशासाठी शासनाने विहित केलेल्या क्षमतेप्रमाणे विद्यार्थी उपलब्ध होतील व संस्थेतील जागा रिक्त राहणार नाहीत म्हणून उक्त अट रद्द करण्याची मागणी महाराष्ट्र राज्य कला महाविद्यालय महासंघाने केल्याने शासन निर्णय, क्रमांक एडीआर-२००७/(१४८/०७) अ/तार्फा-७, दिनांक ३१ ऑगस्ट २००७ अन्वये कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील कला संस्थांतील मूलभूत (फाउंडेशन) अभ्यासक्रम व प्रथम वर्ष कला शिक्षक प्रशिक्षण पदविका (ए. टी. डी.) प्रवेशासाठी इंटरमिजिएट ड्रॉईंग ग्रेड परीक्षेची अट अंशत: शिथिल करून इंटरमिजिएट ड्रॉईंग परीक्षा उत्तीर्ण असणे अथवा परीक्षेस प्रविष्ट होऊन त्याच वर्षात इंटरमिजिएट ड्रॉईंग ग्रेड परीक्षा उत्तीर्ण होणे आवश्यक आहे अशी केलेली आहे.

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील राबविण्यात येणाऱ्या विविध अभ्यासक्रमांपैकी कला शिक्षक पदविका अभ्यासक्रमासाठीच्या पहिल्या वर्षाकरिता ए. टी. के. टी. ची सवलत मिळावी म्हणून ललित कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्था चालकांची मागणी व या अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांचे हित लक्षात घेऊन शासन निर्णय क्रमांक अडीआर-२००७/(१४८/०७)/ड/तार्फा-७, दिनांक ३१ ऑगस्ट २००७ अन्वये प्रथम वर्ग कला शिक्षक प्रशिक्षण (ए. टी. डी.) च्या विद्यार्थ्यांना ए. टी. के. टी. देण्यास मान्यता देण्यात आलेली आहे.

कला संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील ललित कला अभ्यासक्रम राबविणाऱ्या कला संस्थांमधील कला शिक्षक प्रशिक्षण पदविका (ए. टी. डी.) उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना जी. डी. आर्ट (पॅटिंग) द्वितीय वर्ष (इंटर) या अभ्यासक्रमासाठी प्रवेश देण्याबाबत शासन निर्णय क्रमांक अडीआर-२००७/(१४८/०७)/ब/तार्फा-७, दिनांक ३१ ऑगस्ट २००७ अन्वये मान्यता देण्यात आलेली आहे.

२. शासकीय व अशासकीय कला संस्थांची शैक्षणिक तपासणी आणि कार्यशाळा

महाराष्ट्रातील ४ शासकीय कला महाविद्यालये व २०३ अशासकीय कला महाविद्यालये यांची शैक्षणिक तपासणी तज्ज्ञ समितीकडून करण्यात येते. कला महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक तपासणीचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे:--

	२०२०-२०२१	२०२१-२०२२ (अंदाजे)	२०२२-२०२३ (प्रस्तावित)
शासकीय कला महाविद्यालये	..	--	--
अशासकीय कला महाविद्यालये	..	१२०	११०

३. अल्प कालावधीचे व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रम वर्ग

सिल्क स्क्रीन छपाई व फोटोग्राफी विषयातील इंटरिअर डेकोरेशन, रेखा व रंगकला अल्प कालावधीचे व्यवसायाभिमुख अभ्यासक्रमांचे वर्ग मुंबई औरंगाबाद व नागपर येथील शासकीय कला संस्थेमध्ये सरू करण्यात आले आहेत.

४. प्राथमिक व माध्यमिक शाळांचे कला विषयातील निरीक्षण

निरीक्षक, चित्रकला व शिल्प, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांच्याकडून प्राथमिक व माध्यमिक शाळेतील तसेच अध्यापक महाविद्यालयातील कला विषय शिक्षिण्याबाबतची तपासणी केली जाते.

कला प्रदर्शनाकरिता आलेल्या कलाकृती, निवड झालेल्या कलाकृती व बक्षीस विजेत्या कलाकृतीची संख्या व प्रदर्शनाचा काळ दर्शविणारा तक्ता

तक्ता तीन / TABLE III

वर्ष	विभाग	निवड झालेल्या बक्षीस विजेत्या			
		एकंदर आलेल्या कलाकृतींची कलाकृती	कलाकृतींची संख्या	बक्षीसांची संख्या	
1	2	3	4	5	6
2020-2021	विद्यार्थी विभाग	..	--	--	-- कोविड-१९ मुळे प्रदर्शन भरविण्यात आलेले नाही.
	व्यावसायिक कलाकार	..	--	--	--
2021-2022 (प्रत्यक्ष)	विद्यार्थी विभाग	..	--	--	-- अंदाजे मार्च २०२२ या महिन्यात
	व्यावसायिक कलाकार	..	--	--	-- अंदाजे फेब्रुवारी २०२२ या महिन्यात
2022-2023 (अंदाजित)	विद्यार्थी विभाग	..	--	--	--
	व्यावसायिक कलाकार	..	--	--	--

शासकीय रेखांकला व उच्चांकला परीक्षांनं एकंदर बसलेले विद्यार्थी व त्यापैकी उत्तीर्ण झालेले विद्यार्थी याबाबतचा माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता चार / TABLE IV

कला संस्था, माध्यमिक शाळा व प्रशिक्षण महाविद्यालये यांच्या तपासणी व भेटीबाबतची माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता पाच / TABLE V

वर्ष	तपासणी		तपासणी		ठराव लक्ष्य		संपादित लक्ष्य	
	अधिकाऱ्यांची		करण्यात		भेटींची संख्या	तपासणी	भेटींची संख्या	तपासणी
	संख्या	आलेल्या	जिल्हांची संख्या	संख्या				
1	2	3	4	5	6	7	8	9
2020-2021	..	4	36	141	120	60	120	
2021-2022	..	2	36	140	119	60	120	
2022-2023 (अंदाजित)	..	2	36	140	119	60	120	

तक्ता सहा / TABLE VI

बाल चित्रकला स्पर्धामध्ये भाग घेतलेल्या स्पर्धकांची संख्या व बक्षीस विजेत्यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

Table showing number of Participants and number of Prize winners of Child Art Competitions

अ. क्र.	जिल्हा	वर्ष २०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)				वर्ष २०२१-२०२२ (अपेक्षित)				वर्ष २०२२-२०२३ (अंदाजे)				District				
		Year 2020-2021 (Actual)				Year 2021-2022 (Anticipated)				Year 2022-2023 (Estimated)								
		Sr. No.	भाग घेतलेल्यांची संख्या	बक्षीस विजेत्यांची संख्या	No. of Participants	No. of Prize winners	No. of Participants	No. of Prize winners										
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	
			राज्य स्तरीय	जिल्हा स्तरीय		राज्य- स्तरीय	जिल्हा स्तरीय		राज्य स्तरीय	जिल्हा स्तरीय		राज्य स्तरीय	जिल्हा स्तरीय		सर्व जिल्हे	160	Gr. Bombay	
१	बृहन्मुंबई	..													8400	—	160	Gr. Bombay
२	ठाणे	..													1200	मिळून एकूण	40	Thane
३	रायगड	..													1300	१२ बक्षिसे	40	Raigad
४	पालघर	..													1480	व उत्तेजनार्थ	40	Palghar
५	सिंधुदुर्ग	..													6800	२० प्रमाणपत्रे	40	Sindhudurg
६	रत्नागिरी	..													14,000	—	40	Ratnagiri
७	नाशिक	..													8000	—	40	Nashik
८	धुळे	..													4200	—	40	Dhule
९	जळगाव	..													7000	—	40	Jalgaon
१०	अहमदनगर	..													2000	—	40	Ahmadnagar
११	पुणे	..													20000	—	40	Pune
१२	सातारा	..													6800	—	40	Satara
१३	सांगली	..													3400	—	40	Sangli
१४	सोलापूर	..													3500	—	40	Solapur
१५	कोल्हापूर	..													2000	—	40	Kolhapur
१६	जालना	..													1900	—	40	Jalana
१७	औरंगाबाद	..													5300	—	40	Aurangabad

तक्ता सहा-- चालू TABLE VI—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	2
१८	परभणी	..					3000	—	40	Parbhani	
१९	बीड	..					1500	—	40	Beed	
२०	नांदेड	..					6000	—	40	Nanded	
२१	उस्मानाबाद	..					1200	—	40	Osmanabad	
२२	लातूर	..					1100	—	40	Latur	
२३	बुलढाणा	..					1500	—	40	Buldhana	
२४	अकोला	..					1100	—	40	Akola	
२५	अमरावती	..					1600	—	40	Amravati	
२६	यवतमाळ	..					900	—	40	Yavatmal	
२७	वर्धा	..					1250	—	40	Wardha	
२८	नागपूर	..					6700	—	40	Nagpur	
२९	भंडारा	..					3000	—	40	Bhandara	
३०	चंद्रपूर	..					1100	—	40	Chandrapur	
३१	गडचिरोली	..					1500	—	40	Gadchiroli	
३२	गोंदिया	..					1200	—	40	Gondiya	
३३	नंदुरबार	..					1700	—	40	Nandurbar	
३४	वाशिम	..					700	—	40	Vashim	
३५	हिंगोली	..					1500	—	40	Hingoli	
एकूण		..					133830	32	1520	Total	

* स्पर्धेत भाग घेतलेल्या एकूण विद्यार्थ्यांची संख्या, तसेच

* बक्षीस विजेत्या विद्यार्थ्यांची संख्या उपलब्ध नाही.

कोवीड-१९ मुळे परिक्षा घेण्यात आलेली नाही.
कोवीड-१९ मुळे परिक्षा घेण्यात आलेली नाही.

तक्ता

TABLE

---

२. शासकीय

(१) सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई सर ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई, शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, महाविद्यालय व ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई, या मुंबई विद्यापीठाशी व शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, नागपूर असून (२) खेळकला संकला (२) उपयोजित कला हे पदवी अभ्यासक्रम या संस्थांन सुरु करण्यात आले आहेत. मुंबईतील सर ज. जी. कला सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई.

तक्ता ७

वर्ष Year	अभ्यासक्रमाचे नाव Name of Course	प्रवेश मर्यादा Intake	प्रवेश राखीव जागेचे प्रमाण Reservation Break-up (Categorywise)	प्रवेश मिळविण्या- साठी आलेले एकूण अर्ज Total number of students applied for admission						
				अनु. जाती अनु. जमाती भटक्या इतर मागास- विशेष इतर	S. C. S. T. जमाती वर्गीय मागास- विशेष इतर					
					N. T.	O. B. C.	वर्गीय	मागास- वर्गीय	Others	S. B. C.
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
2020-21	बी. एफ. ए. पदवी प्रथम वर्ष	..	75	10	5	8	14	1	37	—
	रेखा व रंगकला (पदवी)	..	90	12	6	10	17	2	43	94
	शिल्पकला (पदवी)	..	15	2	1	2	3	—	7	15
	शिल्पकला (पदविका)	..	40	5	3	4	8	—	20	80
	कला व शिल्प (पदवी)	..	120	16	8	13	23	2	58	121
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) (ए.टी.डी.ए.एम. सर्टिफिकेट, डिप्लोमा इन आर्ट एज्युकेशन)	..	110	14	8	12	21	2	53	244
	एम. एफ. ए. पार्ट १ व २	..	90	12	6	10	17	2	43	65
	एकूण	..	540	71	37	59	103	9	261	619
2021-22	बी. एफ. ए. पदवी प्रथम वर्ष	..	75	12	6	10	17	2	43	—
	रेखा व रंगकला (पदवी)	..	90	14	7	12	20	2	53	110
	शिल्पकला (पदवी)	..	15	2	1	2	3	—	10	18
	शिल्पकला (पदविका)	..	40	5	3	4	8	1	19	60
	कला व शिल्प (पदवी)	..	120	18	8	15	27	3	73	144
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) (ए.टी.डी.ए.एम. सर्टिफिकेट, डिप्लोमा इन आर्ट एज्युकेशन)	..	110	14	8	12	21	2	53	200
	एम. एफ. ए. पार्ट १ व २	..	90	12	6	10	17	2	43	165
	एकूण	..	540	77	39	65	113	12	294	695
2022-23	बी. एफ. ए. पदवी प्रथम वर्ष	..	90	12	6	10	17	2	43	—
	रेखा व रंगकला (पदवी)	..	108	14	7	12	20	2	53	—
	शिल्पकला (पदवी)	..	18	2	1	2	3	—	10	—
	शिल्पकला (पदविका)	..	40	5	3	4	8	1	19	—
	कला व शिल्प (पदवी)	..	144	18	8	15	27	3	73	—
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) (ए.टी.डी.ए.एम. सर्टिफिकेट, डिप्लोमा इन आर्ट एज्युकेशन)	..	110	14	8	12	21	2	53	—
	एम. एफ. ए. पार्ट १ व २	..	90	12	6	10	17	2	43	—
	एकूण	..	600	77	39	65	113	12	294	—

कला संस्था

नागपूर व शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद अशा एकंदर चार शासकीय कला संस्था आहेत. सर. ज. जी. कला आणि शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय, औरंगाबाद या संस्था अनुक्रमे नागपूर व मराठवाडा या विद्यार्पीठारी संलग्न करण्यात आल्या महाविद्यालयामध्ये सन १९८६-८७ सालापासून आर्ट क्राफ्ट विभागात मंबई विद्यार्पीठारी पदवी अभ्यासक्रम सुरू करण्यात आलेला आहे.

Sir J. J. School of Art, Mumbai

TABLE VII

सर. ज. जी. उपयोजित कला महाविद्यालय, मुंबई

वर्ष Year	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश मर्यादा Intake	प्रवेश राखीव जागेचे प्रमाण Reservation Break-up (Categorywise)							प्रवेश मिळविण्या- साठी आलेले एकूण अर्ज Total number of students applied for admission	
				Capacity	अनु. जाती		भटक्या		इतर मागास-		विशेष इतर S. B. C.
					S. C.	S. T.	N. T.	O. B. C.	मागास- वर्गीय		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
2020-2021 पदवी अभ्यासक्रम—											
बी. एफ. ए. (उपयोजित कला) १ ले ते ४ थे वर्ष		.. 400	52	28	44	76	8	192	—		
एम. एफ. ए. इलेस्ट्रेशन		.. 25	—	—	—	—	—	25	16		
एम. एफ. ए. टायपोग्राफी		.. 25	—	—	—	—	—	25	—		
व्यवसायोन्मुख अभ्यासक्रम--											
फोटोग्राफी		.. 90	—	—	—	—	—	90	—		
अंतर्गत सजावट		.. 60	—	—	—	—	—	60	—		
एकूण		.. 600	52	28	44	76	8	392	16		
2021-2022 पदवी अभ्यासक्रम—											
बी. एफ. ए. (उपयोजित कला) १ ले ते ४ थे वर्ष		.. 400	52	28	44	76	8	192	—		
एम. एफ. ए. इलेस्ट्रेशन		.. 25	—	—	—	—	—	25	17		
एम. एफ. ए. टायपोग्राफी		.. 25	—	—	—	—	—	25	—		
व्यवसायोन्मुख अभ्यासक्रम--											
फोटोग्राफी		.. 90	—	—	—	—	—	90	—		
अंतर्गत सजावट		.. 60	—	—	—	—	—	60	—		
एकूण		.. 600	52	28	44	76	8	392	17		
2022-2023 पदवी अभ्यासक्रम—											
(अंदाजित) बी. एफ. ए. (उपयोजित कला) १ ले ते ४ थे वर्ष		.. 400	52	28	44	76	8	192	—		
एम. एफ. ए. इलेस्ट्रेशन		.. 25	—	—	—	—	—	25	—		
एम. एफ. ए. टायपोग्राफी		.. 25	—	—	—	—	—	25	—		
व्यवसायोन्मुख अभ्यासक्रम--											
फोटोग्राफी		.. 90	—	—	—	—	—	90	—		
अंतर्गत सजावट		.. 60	—	—	—	—	—	60	—		
एकूण		.. 600	52	28	44	76	8	392	—		

Sir J. J. Institute of Applied Art, Mumbai

शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय,
शासकीय कला संस्थांकडून वेगवेगळ्या अभ्यासक्रमांसाठी असलेल्या जागी प्रवेश मिळावा म्हणून
तक्ता ७--

वर्ष	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश मर्यादा	राखीव जागांचे प्रमाणे						प्रवेशासाठी	
			अ. जा.	अ. ज.	वि.भ.ज.	वि.मा.प्र.	इ.मा.व.	इतर	आलेले अर्ज	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	
2020-2021	बी. एफ. ए. उपयोजित कला प्रथम ते आंतिम वर्ष	..	122	16	8	13	2	23	60	114
	बी. एफ. ए. रंगकला प्रथम ते आंतिम वर्ष	..	120	16	8	13	2	23	58	104
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) भाग १ व २	..	60	8	4	6	0	12	30	55
	एम.एफ.ए. उपयोजित कला - भाग १ व २..	40	5	3	4	1	8	19	0	
	एम.एफ.ए. रंगकला - भाग १ व २	..	20	3	1	2	0	4	10	0
	एम.एफ.ए. शिल्पकला - भाग १ व २	..	10	1	1	1	0	2	5	0
	एम.एफ.ए. इंटरिअर डेकोरेशन - भाग १ व २ ..	10	1	1	1	0	2	5	0	
	एकूण	..	382	50	26	40	05	74	187	273
2021-2022	बी. एफ. ए. उपयोजित कला प्रथम वर्ष	..	32	4	2	3	1	6	15	33
	बी.एफ.ए. रंगकला - प्रथम वर्ष	..	30	4	2	3	0	6	15	33
	एकूण	..	64	08	04	06	01	12	30	66
2021-2022	बी.एफ.ए. उपयोजित कला (द्वितीय ते आंतिम)	..	122	16	8	13	2	23	60	84
	बी.एफ.ए. रंगकला (द्वितीय ते आंतिम)	..	120	16	8	13	2	23	58	76
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) भाग १ व २	..	60	8	4	6	0	12	30	63
	एम.एफ.ए. उपयोजित कला भाग १ व २..	40	5	3	4	1	8	19	—	
	एम.एफ.ए. रंगकला भाग १ व २	..	20	3	1	2	0	4	10	—
	एम.एफ.ए. शिल्पकला भाग १ व २	..	10	1	1	1	0	2	5	—
	एम.एफ.ए. इंटरिअर डेकोरेशन भाग १ व २..	10	1	1	1	0	2	5	—	
	एकूण	..	382	50	26	40	05	74	187	223
2022-2023	बी.एफ.ए. उपयोजित कला (प्रथम ते आंतिम वर्ष)	..	122	16	8	13	2	23	58	--
	बी.एफ.ए. रंगकला (प्रथम ते आंतिम वर्ष)	..	120	16	8	13	2	23	58	--
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (पदविका) भाग १ व २	..	60	8	4	6	0	12	30	--
	एम.एफ.ए. उपयोजित कला भाग १ व २..	40	5	3	4	1	8	19	—	
	एम.एफ.ए. रंगकला भाग १ व २	..	20	3	1	2	0	4	10	—
	एम.एफ.ए. शिल्पकला भाग १ व २	..	10	1	1	1	0	2	5	—
	एम.एफ.ए. इंटरिअर डेकोरेशन भाग १ व २..	10	1	1	1	0	2	5	—	
	एकूण	..	380	50	26	40	05	74	187	--

नागपर

आलेल्या अर्जाची संख्या व प्रत्यक्ष प्रवेश देण्यात आलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या इत्यादी माहिती दर्शविणारा तक्ता

चाल

शासकीय कला व अभिकल्प महाविद्यालय,
शासकीय कला संस्थांकडून वेगवेगळ्या अभ्यासक्रमांसाठी असलेल्या जागी प्रवेश मिळावा म्हणून
तक्ता ७--

अ. क्र.	अभ्यासक्रमाचे नाव	प्रवेश मर्यादा	राखीव जागांचे प्रमाणे						प्रवेशासाठी आलेले अर्ज
			अ. जा.	अ. ज.	विजा/भज	इमाव	विमाप्र	इतर	
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०
2020-2021									
१	बी. एफ. ए. रेखा व रंगकला	..	60	8	4	6	12	2	28
२	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	..	140	18	10	15	27	3	67
३	बी. एफ. ए. टेक्स्टाईल डिझाइन	..	60	8	4	6	12	2	28
४	कला शिक्षक पदविका	..	50	7	4	5	9	1	24
५	एम. एफ. ए. पॉटिंग - भाग १ व २	..	20	3	1	2	4	--	10
६	एम. एफ. ए. - उपयोजित कला भाग १ व २	..	30	4	2	3	6	1	14
	एकूण	..	360	48	25	37	70	9	171
2021-2022									
१	बी. एफ. ए. रेखा व रंगकला	..	60	8	4	6	12	2	28
२	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	..	140	18	10	15	27	3	67
३	बी. एफ. ए. टेक्स्टाईल डिझाइन	..	60	8	4	6	12	2	28
४	कला शिक्षक पदविका	..	50	7	4	5	9	1	24
५	एम. एफ. ए. पॉटिंग - भाग १ व २	..	20	3	1	2	4	--	10
६	एम. एफ. ए. - उपयोजित कला भाग १ व २	..	30	4	2	3	6	1	14
	एकूण	..	360	48	25	37	70	9	171
2022-2023									
१	बी. एफ. ए. रेखा व रंगकला	..	60	8	4	6	12	2	28
२	बी. एफ. ए. उपयोजित कला	..	140	18	10	15	27	3	67
३	बी. एफ. ए. टेक्स्टाईल डिझाइन	..	60	8	4	6	12	2	28
४	कला शिक्षक पदविका	..	50	7	4	5	9	1	24
५	एम. एफ. ए. पॉटिंग - भाग १ व २	..	20	3	1	2	4	--	10
६	एम. एफ. ए. - उपयोजित कला भाग १ व २	..	30	4	2	3	6	1	14
	एकूण	..	360	48	25	37	70	9	171

आँखें बोलती हैं

आलेल्या अर्जाची संख्या व प्रत्यक्ष प्रवेश देण्यात आलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या इत्यादी माहिती दर्शविणारा तक्ता

चालू

सर ज. जी. कला संस्था वस्तिगृह, बांदा, मंबई

(२) सर ज. जी. कला महाविद्यालय व सर. ज. जी. उपर्युक्त कला महाविद्यालय या संस्थानील विद्यार्थ्यांना मुंबईत राहण्याची सोय उपलब्ध वर्वी म्हणून बांदा (पूर्व) येणे रुपये १५,००,००० खर्च करून हास्टेल बांधायात आले आहे. त्यातील निवास व्यवस्था १२० विद्यार्थ्यांची आहे. शासनाने मंजूर केल्याप्रमाणे सन २००९-१० पासून वार्षिक शुल्क रुपये ४००० (राहण्याबाबत) आकारप्रणाली येत आहे. तथापि, सदर वस्तिगृह इमारत थोकेदायक झाल्याने सन २०१९-२०२० पासून विद्यार्थ्यांसाठी बदल ठेवायात आली आहे.

तथा ६/ TABLE VIII

* फै माफीची सवलत कोणलाही देण्यात आलेली नाही.

शासकीय कला व अधिकल्य महाविद्यालय, नागपूर - ४४० ०२२.

शासकीय कला व अधिकल्य महाविद्यालय, नागपूर मुलीचे वस्तिगृह येथील प्रवेश मिळावा म्हणून आलेल्या अजाची संख्या व प्रत्यक्ष प्रवेश देण्यात आलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या इत्यादी माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ८ / TABLE VIII

वर्ष	अभ्यासक्रमाचे	प्रवेश	राखीव जागांचे प्रमाणे					प्रवेश-	आलेल्या अजाची वर्गवारी विभागाणी					प्रवेश	आलेल्या अजाची वर्गवारी विभागाणी					एकूण फी			
			अ.	अ.	वि.	वि.	इ		अ.	अ.	वि.	वि.	इ		देण्यात	आलेल्यांची	जा.	ज.	भ.	मा.	मा.		
नाव	मर्यादा		जा.	ज.	भ.	मा.	मा.	आलेल्ये	जा.	ज.	भ.	मा.	मा.	अन्य	अन्य	जा.	ज.	प्र.	प्र.	प्र.	प्र.		
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१६	१७	१८	१९	२०	२१	२२	२३	२४
२०१८-१९	मुलीचे वस्तिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	51	6	2	6	5	21	11	51	6	2	6	5	21	11	2,04,000
२०१९-२०	मुलीचे वस्तिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	50	6	4	4	5	23	8	50	6	4	4	5	23	8	2,00,000
२०२०-२१	मुलीचे वस्तिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	50	6	4	4	5	23	8	50	6	4	4	5	23	8	2,00,000
२०२१-२२	मुलीचे वस्तिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	50	6	4	4	5	23	8	50	6	4	4	5	23	8	2,00,000
२०२२-२३	मुलीचे वस्तिगृह ..	50	6	4	5	1	10	24	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

टीप :- सन २०२०-२१ व २०२१-२२ करिता प्रवेश विभागावर संपूर्ण वर्गाची प्रक्रिया झाली आहे. कोंबड-११ च्या प्रादुर्भावामुळे मुलीची वस्तिगृहातील प्रवेश प्रक्रिया झाली नसल्याने वस्तिगृहातील मुलीची वर्गवार संख्या व एकूण शुल्क अंदाजे सादर करण्यात आले आहे.

आपल्या माहिती व योग्य त्या कार्यवाहीसाठी सविनय सादर.

(३) मान्यताप्राप्त अशासकीय कला संस्थांना साहाय्य

कला शिक्षण देणाऱ्या महाराष्ट्रात एकूण २१३ कला संस्था आहेत. त्यापैकी ४ शासकीय कला संस्था व ३१ अशासकीय कला संस्था अनुदान तत्त्वावरील असून १७८ अशासकीय कला संस्था विनाअनुदान तत्त्वावरील आहेत. सन १९८७-८८ पासून अनुदान तत्त्वावरील शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांना त्या त्या वर्षाचा संभाव्य खर्च लक्षात घेऊन खालील नमूद केलेल्या दराने अनुदान देण्यात येते. सदरहू अनुदान त्या त्या वर्षाचे लोखापरीक्षा केलेले विवरणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर पुढील वर्षी समायोजन करण्याचे अधीन राहील, या अटीवर देण्यात येते.

विद्यार्थी संख्या ३० किंवा त्यापेक्षा जास्त असणाऱ्या नागरी क्षेत्रातील संस्था व २५ किंवा त्यापेक्षा जास्त विद्यार्थी संख्या असणाऱ्या ग्रामीण क्षेत्रातील संस्था.

अनुशेय खर्चाच्या ९० टक्के अथवा तूट, यापेक्षा जे कमी असेल त्या दराने (हा दर सन १९८६-८७ या आर्थिक वर्षापासून लागू करण्यात आला).

एकूण अशासकीय कला संस्था, त्यांचा एकूण खर्च व शासनाकडून देण्यात आलेले अनुदान यांची माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ९/ TABLE IX

(रुपये हजारांत/Rs. in thousands)

वर्ष Year	अशासकीय विनाअनुदानित		अनुदानित कला		संस्थेचे उत्पन्न (रुपये)	देण्यात आलेले अनुदान (रुपये)
	संस्थांची संख्या Total No. of Institutes receiving Grants	संस्थांची संख्या Total No. of Institutes	खर्च Expenditure incurred by the Institutes	Receipts (रुपये)		
1	2	3	4	5	6	
2020-2021	..	178	31	186585	--	186585
2021-2022	..	178	31	--	--	--
2022-2023	..	178	31	--	--	--
(अंदाजित) (Estimated)						

तक्ता १०

TABLE X

शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमधून वेगवेगळ्या उच्च कला अभ्यासक्रमांकरिता उपलब्ध असलेल्या जागा, प्रवेश मिळावा म्हणून

Table showing information regarding the number of students belonging to the different categories, who applied for

तक्ता १०

वर्ष Year	कला विभाग Art Section	प्रवेश Martial Intake	राखीव जागांचे प्रमाण Reservation Break-up (Categorywise)						प्रवेशासाठी अर्ज केलेल्यांची संखा		
			Capacity	अनुसूचित जाती S. C.		अनुसूचित जमाती S. T.		भटक्या जमाती N. T.	इतर मागास- विशेष मागास- वर्गीय O. B. C.	वर्गीय वर्गीय S. B. C.	इतर Others
				1	2	3	4	5	6	7	8
2020-2021	मूलभूत अभ्यासक्रम	..	2140	278	150	235	407	43	1027	2210	
	उपयोजित कला	..	1089	142	76	120	207	22	522	943	
	रेखा व रंगकला	..	2332	303	163	256	443	47	1120	1941	
	कला शिक्षक प्रशिक्षण	..	4830	628	338	531	989	97	2318	4025	
	वस्त्रे प्रावरणे	..	198	26	14	22	38	4	94	235	
	मातकाम	..	66	9	5	7	13	1	31	—	
	शिल्पकला	..	209	27	14	23	40	4	101	120	
	अंतर्गत गृहसजावट	..	195	25	13	21	37	3	96	108	
	एकूण	..	11059	1438	773	1215	2103	221	5309	9582	
2021-2022	मूलभूत अभ्यासक्रम	..	2140	278	150	235	407	43	1027	2015	
	उपयोजित कला	..	1089	142	76	120	207	22	522	891	
	रेखा व रंगकला	..	2332	303	163	256	443	47	1120	2175	
	कला शिक्षक प्रशिक्षण (नवीन)	..	4830	628	338	531	918	97	2318	4085	
	वस्त्रे प्रावरणे	..	198	26	14	22	38	4	94	215	
	मातकाम	..	66	9	5	7	13	1	31	—	
	शिल्पकला	..	209	27	14	23	40	4	101	89	
	अंतर्गत गृहसजावट	..	195	25	13	21	37	3	96	85	
	एकूण	..	11059	1438	773	1215	2103	221	5309	9555	
2022-2023 (अंदाजित)	मूलभूत अभ्यासक्रम	..	2140	278	150	235	407	43	1027	—	
	उपयोजित कला	..	1089	142	76	120	207	22	522	—	
	रेखा व रंगकला	..	2332	303	163	256	443	47	1120	—	
	कला शिक्षक प्रशिक्षण	..	4830	628	338	531	918	97	2318	—	
	वस्त्रे प्रावरणे	..	198	26	14	22	38	4	94	—	
	मातकाम	..	66	9	5	7	13	1	31	—	
	शिल्पकला	..	209	27	14	23	40	4	101	—	
	अंतर्गत गृहसजावट	..	195	25	13	21	37	3	96	—	
	एकूण	..	11059	1438	773	1215	2103	221	5309	—	

आलेल्या अर्जाची संख्या व प्रत्यक्ष प्रवेश देण्यात आलेल्यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

admission in the different courses in Art at the Private Art Institutions and the number of admissions granted by the Institutions

TABLE X

(४) शिष्यवृत्त्या

खाली दर्शविलेल्या शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने शासकीय कला संस्थांतून देण्यात येतात :

(अ) सामान्य शिष्यवृत्त्या

(ब) दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या

सामान्य शिष्यवृत्त्या ह्या विद्यार्थ्यांची परीक्षेतील प्रगती पाहून विद्याशाखेतील एकूण विद्यार्थ्यांच्या ६ टक्के इतक्या प्रमाणात देण्यात येतात.

दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या हे, जे विद्यार्थी शेवटच्या वर्षाच्या परीक्षेत प्रथम किंवा द्वितीय वर्गात उत्तीर्ण होतात त्यांना शासकीय कला संस्थेत उपलब्ध जागेनुसार बोलावून फेलो म्हणून नेमणूक करण्यात येते व त्यांना मानधन देण्यात येते.

खालीलप्रमाणे शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतन देण्यात येतात :--

तक्ता ११ TABLE XI

1	शिष्यवृत्त्या, विद्यावेतन व अधिछात्रवृत्त्या यांची संख्या No. of Scholarships/Stipend/Fellowships			दर Rate
	वर्ष २०२०-२०२१ 2020-2021	वर्ष २०२१-२०२२ 2021-2022	वर्ष २०२२-२०२३ 2022-2023	
	2	3	4	
(अ) सामान्य शिष्यवृत्त्या Ordinary Scholarships	..	50	50	-- रु. २५ दरमहा पहिल्या वर्षी Rs. 25 p. m. in the first year. रु. ३५ दरमहा इतर वर्षी Rs. 35 p. m. for specialised courses.
(ब) दक्षिणा व इतर अधिछात्रवृत्त्या Daxina and other Fellowships	..	50	50	-- रु. ५०० दरमहा Rs. 500 p. m.

(४) कर्मचारीविषयकगोषवारा

(iv) Personnel Summary

(५) कला संचालनालय

तक्ता ९ TABLE IX

अ. क्र.	गट	संबर्ग	सुधारित वेतन मॅट्रीक्स मधील वेतन स्तर			मंजूर पदे	
			4	2018-2019			
1	2	3		5			
1	अ	कला संचालक	..	S-27	118500-214100	..	1
	अ	कला उपसंचालक (प्रशा.)	..	S-20	56100-177500	..	1
	अ	निरीक्षक	..	S-20	56100-177500	..	1
	अ	अधिकारी	Academic Level 13-A	131400-217100	..	4	
	अ	प्राथ्यापक	Academic Level 12	79800-211500	..	16	
	अ	अधिक्याख्याता	..	S-20	56100-177500	..	115
एकूण-अ			..			138	
2	ब	परीक्षा नियंत्रक	..	S-15	41800-132300	..	1
	ब	स्वीय सहायकत	..	S-15	41800-132300	..	1
	ब	सहायक निरीक्षक	..	S-15	41800-132300	..	5
	ब	लेखा अधिकारी	..	S-16	44900-142400	..	1
	ब	प्रबंधक*	..	S-15	41800-132300	..	4
एकूण-ब			..			12	
3	क	अधीक्षक	..	S-14	38600-122800	..	3
	क	प्रमुख लिपिक	..	S-13	35400-112400	..	11
	क	टिपणी सहायक/वरिष्ठ लिपिक/	..	S-8	25500-81100	..	22
	क	संगणक ऑपरेटर					
	क	लिपिक-टंकलेखक	..	S-6	19900-63200	..	21
	क	भांडारपाल	..	S-6	19900-63200	..	1
	क	उच्चश्रेणी लघुलेखक	..	S-15	41800-132300	..	1
	क	निम्नश्रेणी लघुलेखक	..	S-14	38600-122800	..	4
	क	वाहन चालक	..	S-6	19900-63200	..	1
	क	फोरमन	..	S-14	38600-122800	..	1
	क	आतकाम सहायक	..	S-10	29200-92300	..	1
	क	तंत्र सहायक	..	S-10	29200-92300	..	2
	क	गैस-विद्युत संधाता	..	S-6	19900-63200	..	1
	क	कुंभार-नि-परिचर	..	S-6	19900-63200	..	1
	क	ग्रंथपाल	..	S-14	38600-122800	..	3
	क	सहायक ग्रंथपाल	..	S-10	29200-92300	..	3
	क	यंत्र परिचर	..	S-6	19900-63200	..	2
एकूण-क			..			78	
4	ड	नाईक	..	S-3	16600-52400	..	6
	ड	ग्रंथालय परिचर	..	S-3	16600-52400	..	3
	ड	शिपाई	..	S-1	15000-47600	..	26
	ड	हमाल	..	S-1	15000-47600	..	41
	ड	उद्वाहक	..	S-3	16600-52400	..	2
	ड	कलागृह परिचर	..	S-3	16600-52400	..	2
	ड	माळी	..	S-1	15000-47600	..	10
	ड	पहारेकरी	..	S-1	15000-47600	..	17
	ड	सफाईगार	..	S-1	15000-47600	..	13
एकूण-ड			..			120	
एकूण-अ+ब+क+ड			..			348	

* प्रबंधकाची दोन पदे शासन निर्णय एडीआर-१७८७/३६४/सा. शि. ५, दिनांक १२-१-९६ अन्वये मंजूर करण्यात आली.

* असुधारित वेतनश्रेणी.

प्रलंबित निरीक्षण अहवालाची / परिच्छेदांची सद्यःस्थिती

महालेखापाल १, महाराष्ट्र मुंबई यांनी दिनांक ३० जून २०२० नंतर प्रलंबित दर्शविलेल्या लेखा परिच्छेद आणि त्याबाबत ३१ मार्च २०२१ अखेरची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्र.

महालेखापालांचा लेखापरीक्षा अहवाल तसेच लोकलेखा समिती / सार्वजनिक उपक्रम समिती यांनी केलेल्या शिफारशीना अनुसरून कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचेकडून करण्यात आलेली कार्यवाही

लोकलेखा समिती व सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या सध्याच्या कामकाजाबाबत सुधारणा करण्याच्या दृष्टीने भारताचे नियंत्रक आणि लेखापरीक्षक यांच्या अध्यक्षतेखाली एक उच्चस्तरीय समिती गठीत करण्यात आली होती. या शिफारशीवर शासनातर्फ विचार होऊन त्यातील काही शिफारशी शासनाकडून स्वीकृत करण्यात येऊन यासंबंधी शासन निर्णय, वित्त विभाग क्रमांक भानिमं-३१९३/प्रक. २४५-लोलेस, दिनांक २४ मे १९९४ अन्वये शासनाकडून स्वीकृत मुद्र्यांबाबत कार्यवाहीसंबंधाने आदेश निर्गमित करण्यात आले.

संदर्भातील शासन निर्णय, दिनांक २४ मे १९९४ नुसार लेखापरीक्षा अहवाल, लोकलेखा समिती, सार्वजनिक उपकृत समिती इत्यादींच्या शिफारशीवरील कार्यवाही व लेखा परिच्छेद / आदेश यावरील स्पष्टीकरणात्मक झापने पाठविण्यासंबंधीची कार्यवाही यांचा नियमित आढावा घेण्याच्या दृष्टीने राज्य शासनाकडून एक विभागीय लेखापरीक्षा समिती, शासन निर्णय, उच्च व तंत्रशिक्षण सेवायोजन विभाग क्रमांक लोलेस-१२९५/१२-१४/सांश-२, दिनांक १ मार्च १९९५ अन्वये गठीत करण्यात आली असून या समितीच्या वेळोवेळी बैठका झाल्या आहेत. या अनुषंगाने प्रलंबित निरीक्षण अहवाल आणि परिच्छेद विधानसभा तारांकित प्रश्न, विधिमंडळाचे कामकाज (आश्वासने व सूचना) याबाबत कार्यालयाची अद्यायावत माहिती शासनास प्राप्त व्हावी या हेतूने शासनाने विभागप्रमुखांस एक मासिक विवरणपत्र सादर करण्याबाबत दंडक घातलेला असून प्रत्येक महिन्याच्या शेवटच्या तारखेस याबाबतचे मासिक विवरणपत्र कला संचालनालयातर्फे शासनास सादर करण्यात येते.

प्रलंबित निरीक्षण अहवाल आणि परिच्छेद यासंबंधी प्रलंबित आणि परिच्छेदाबाबतची पूर्तता करण्याबाबत तत्परतेने कार्यवाही सुरु असून त्याप्रमाणे वेळोवेळी महालेखापाल यांना या संचालनालयाकडून कळविण्यात येते.

महालेखापाल यांनी प्रलंबित दर्शविलेला आणि त्याबाबतची सद्यःस्थिती दर्शविणारा निरीक्षण अहवाल/परिच्छेद याबाबतचा तक्ता

प्रपत्र 'ब'

अ. क्र.	प्रलंबित निरीक्षण अहवाल	प्रलंबित लेखा परिच्छेदांची संख्या	निकाली काढलेल्या परिच्छेदांची संख्या अशा प्रलंबित लेखा परिच्छेदांची संख्या	अहवाल वगळण्यासाठी महालेखापालांकडे ज्यांचे प्रस्ताव पाठविलेले आहेत
१	२	३	४	५
१	४	११	--	--
एकूण		११	--	--
				कला संचालनालयाचे अखत्यारित असलेल्या सर ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई यांचे एकूण ११ लेखा परिच्छेद प्रलंबित आहेत.
एकूण	--	११	--	१

कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
वार्षिक योजना २०२१-२०२२ चा मंजूर नियतव्यय
(कार्यक्रम)

(रुपये लाखांत)

विकास क्षेत्र १	योजनेचे नाव २	मंजूर नियतव्यय ३	कोअर प्लॉनचा नियतव्यय ४	अर्थसंकल्पीय नियतव्यय ५	साध्ये
					६
(१) मागणी क्रमांक-डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती १०१-ललित कला शिक्षण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०१)(०३) पाठ्यपुस्तक / कला साहित्य प्रकाशित करणे आणि दुर्मिळ चित्रांचे संस्करण, संरक्षण व पुनःस्थापन करणे. (२२०५३१२५)	(१) कला साहित्याचे जतन संवर्धन व प्रकाशन करणे.	30.00	30.00	30.00	दुर्मिळ कलाकृतींचे जतन व संवर्धनासाठी कॅटलॉगिंग व माऊंटिंग फ्रेमिंग करणे.
(२) मागणी क्रमांक डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०२)(०१) कला संचालनालयाचा विस्तार. (२२०५००२८)	(२) कला संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई कार्यालयाचा विस्तार. १०१, ललित कला शिक्षण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०२)(०१) कला संचालनालयाचा विस्तार. (२२०५००२८)	25.00	25.00	25.00	प्रशासकीय कामात गतिमानतेसाठी आधुनिक यंत्रसामग्री खरेदी करणे.
(३) मागणी क्रमांक डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (०२)(०२) शासकीय कला संस्थांचा विकास. (२२०५००४६)	(३) शासकीय कला संस्थांकरिता यंत्रसामग्री व साधनसामग्री खरेदी करणे.	225.00	200.00	225.00	अत्याधुनिक शैक्षणिक सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी यंत्रसामग्री व साधनसामग्री खरेदी करणे.
(४) मागणी क्रमांक एच-६ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना (००)(०१) स्वेच्छा अनुदानातून वित्तीय व्यवस्था केलेली गौण कामे करणे. कला संचालक (२२०५०५११)	(४) स्वेच्छा अनुदानातून वित्तीय व्यवस्था केलेली गौण कामे करणे.	200.00	200.00	150.00	संचालनालय व अधिपत्याखालील शासकीय संस्था येथील तातडीची व आक्रिमिकपणे उद्भवणारी गौण बांधकाम व विद्युतकामे करणे.

वार्षिक योजना २०२१-२०२२ चा मंजूर नियतव्यय--चालू

(रुपये लाखांत)

विकास क्षेत्र १	योजनेचे नाव २	मंजूर नियतव्यय ३	कोअर प्लॅनचा नियतव्यय ४	अर्थसंकल्पीय नियतव्यय ५	साध्ये ६
(५) मागणी क्रमांक एच-८ ४२०२, शिक्षण, ग्रीडा, कला व यावरील भांडवली खर्च ०४-कला व संस्कृती पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना १०१, ललित कला शिक्षण (००)(०१) इमारती-५३६६ (४२०२०२०१)	(५) शासकीय कला संस्था व कला संचालनालयासाठी वर्गखोल्या, संगणक कक्ष वसतिगृह, स्टुडिओ इत्यादींचे बांधकाम करणे.	2954.00	2954.00	2954.00	संचालनालयाच्या अधिपत्याखालील शासकीय संस्थाना अत्याधुनिक शैक्षणिक सोयी-सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी वर्गखोल्या, संगणक कक्ष, वसतिगृह, स्टुडिओ इत्यादींचे बांधकाम करणे.
(६) मागणी क्रमांक डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण (०४) (०१) सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या (२२०५००७३) उपशिष्यवृत्त्या / विद्यावेतन.	(६) सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या	0.50	0.50	0.50	शासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांना सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या उपलब्ध करून देणे.
(७) मागणी क्र. डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती १०१, ललित कला शिक्षण (०४) (०२) दक्षिणा व इतर अधिष्ठात्रवृत्त्या अधिष्ठात्रवृत्त्या (२२०५००८२) ३४ शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने.	(७) दक्षिणा व इतर अधिष्ठात्रवृत्त्या	0.50	0.50	0.50	शासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांना दक्षिणा व इतर अधिष्ठात्रवृत्त्या उपलब्ध करून देणे.
(८) मागणी क्र. डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती, ०० १०१, ललित कला शिक्षण, (०१) कला संचालनालय (०१) (०५) (कार्यक्रम) ३४ शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतन (२२०५३६१७)	(८) ३४-शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतन	100.00	100.00	100.00	शासकीय व शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या पात्र विद्यार्थ्यांना राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज शिक्षण शुल्क शिष्यवृत्ती उपलब्ध करून देणे.

वार्षिक योजना २०२१-२०२२ चा मंजूर नियतव्यय--चालू

(रुपये लाखांत)

विकास क्षेत्र १	योजनेचे नाव २	मंजूर नियतव्यय ३	कोअर प्लॅनचा नियतव्यय ४	अर्थसंकल्पीय नियतव्यय ५	साध्ये ६
(९) मागणी क्र. डब्ल्यू-४ २२०५, कला व संस्कृती, ०० १०१, ललित कला शिक्षण, (०१) कला संचालनालय त(०१) (०४) (कार्यक्रम) ३४-शिष्यवृत्ती / विद्यावेतन (२२०५३६०८)	(९) ३४-शिष्यवृत्ता व विद्यावेतन	10.00	10.00	10.00	शासकीय व शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या पात्र विद्यार्थ्यांना डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्वाह भत्ता उपलब्ध करून देणे.

एकूण

.. 3545.00 3545.00 3545.00

कला संचालनालय महाराष्ट्र राज्य मुंबई

वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३

अ. क्र.	योजनेचे नाव	स्पष्टीकरण
१	२	३
१	स्वेच्छा अनुदानातून गौण बांधकामे करणे.	.. या संचालनालयाअंतर्गत येणारी कार्यालये व ४ शासकीय कला संस्थांची तातडीची सुधारणा/डागडुजी तसेच विद्युत कामे करणेकरिता वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३ साठी रुपये २००.०० लाख एवढा नियतव्य प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
२	कला साहित्याचे जतन, संवर्धन व प्रकाशन करणे.	.. सर. ज. जी. कला महाविद्यालय, मुंबई व कला संचालनालयातील मौल्यवान व दुर्मीळ कलाकृतीचे जतन, संवर्धन करणे इ. कामासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३ साठी रुपये ३०.०० लाख एवढा नियतव्य प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
३	शासकीय कला संस्था व कला संचालनालयासाठी वर्ग खोल्या, संगणक कक्ष, वसतिगृह, स्टुडिओ इ. चे बांधकाम करणे.	.. शासकीय कला संस्थांच्या इमारतीचे, वसतिगृहाच्या इमारतीचे बांधकामे करणे, नूतनीकरण करणे, इ. कामासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३ साठी रुपये ३०.०० लाख एवढा नियतव्य प्रस्तावित करण्यात आला आहे.
४	कला संचालनालयाचा विकास व विस्तार करणे.	.. कार्यालयीन कामकाजात गतिमानता आणण्यासाठी कला संचालनालय व त्याच्या अधिपत्याखालील कार्यालये सुमज्ज करणे इ. कामांसाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३ साठी रुपये ३०.०० लाख एवढा नियतव्य प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
५	शासकीय कला संस्थासाठी शैक्षणिक यंत्रसामग्री व साधन सामग्री खरेदी करणे.	.. शासकीय कला संस्थांसाठी संगणक व तत्सम साहित्य सॉफ्टवेअर्स, यंत्रसामग्री व साधनसामग्री खरेदी, संगणक लॅब, मॉड्युलर फर्निचर तयार करणे इ. कामांसाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३ साठी रुपये ३००.०० लाख एवढा नियतव्य प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
६	ललित कलाशिक्षण सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या.	.. शासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांना सर्वसाधारण शिष्यवृत्त्या उपलब्ध करून देण्यासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३ साठी रुपये ०.५० लाख एवढा निधी मंजूर करण्यात आला आहे.
७	ललित कलाशिक्षण दक्षिणा व इतर अधिष्ठात्रवृत्त्या.	.. शासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांना दक्षिणा व इतर अधिष्ठात्रवृत्त्या उपलब्ध करून देण्यासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३ साठी रुपये ०.५० लाख एवढा निधी मंजूर करण्यात आला आहे.
८	राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज शिक्षण शुल्क शिष्यवृत्ती	.. शासकीय व शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या पात्र विद्यार्थ्यांना राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज शिक्षण शुल्क शिष्यवृत्ती उपलब्ध करून देण्यासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३ साठी २००.०० एवढा नियतव्य प्रस्तावित करण्यात येत आहे.
९	डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्बाह भत्ता उपलब्ध करून देणे.	.. शासकीय व शासनमान्य अशासकीय कला संस्थांमध्ये ललित कलेचे शिक्षण घेणाऱ्या पात्र विद्यार्थ्यांना डॉ. पंजाबराव देशमुख वसतिगृह निर्बाह भत्ता उपलब्ध करून देण्यासाठी वार्षिक कार्यक्रम २०२२-२०२३ साठी १५.०० एवढा नियतव्य प्रस्तावित करण्यात येत आहे.

तक्ता

TABLE

STATEMENT-GN-1-A

ANNUAL PLAN 2022-2023 SECTOR / SUB-SECTORWISE AND DEVELOPMENT BOARDWISE OUTLAY

(Rs. in lakhs)

Sr. No.	Sector / Sub-Sector	Vidarbha Development Board	Marathwada Development Board	Rest of Maharashtra Development Board	Non-Divisible	Grand Total
		District Level	State Level	District Level	State Level	
		3	4	5	6	
1	2	3	4	5	6	
1.	Minor works are to be taken up from Discretionary Grants.	–	40.00	–	40.00	–
2.	Publication, Preservation, Conservation etc. of Art literature through various medium.	–	–	–	–	200.00
3.	Construction of essential Building like Classroom, Computer lab., Hostels, Studios for Directorate of Art and Govt. Art Institutes.	–	50.00	–	50.00	–
4.	Expansion and Development of Directorate of Art, Mumbai.	–	5.00	–	5.00	–
5.	Purchase of new machinery equipment for Academic excellence for Govt. Art Institute.	–	60.00	–	60.00	–
6.	Ordinary Scholarship	–	–	–	–	0.50
7.	Dakshina and Other Fellowship	–	–	–	–	0.50
8.	Rajarshi Chh. Shahu Maharaj Shikshan Shulk Scholarship.	–	–	–	–	200.00
9.	Dr. Panjabrao Deshmukh Vasati gruha Nirwah Bhaitia.	–	–	–	–	15.00
Total :		–	155.00	–	155.00	–
					325.00	216.00
						3776.00

STATEMENT-GN-2
ANNUAL PLAN 2022-2023

Department : Directorate of Art, Maharashtra State, Mumbai-1

Sector : State Level

Sub-Sector : State Level

(Rs. in lakhs)

Sr. No.	Sector / Sub-Sector / Schemes	Code No.	Annual Plan 2021-2022		Annual Plan 2022-2023	
			Approved Outlay	Anticipated Expd.	Proposed Outlay	Of which Capital Content
1	2	3	4	5	6	7
1.	Minor works are to be taken up from Discretionary Grants.	22050511	200.00	200.00	200.00	--
2.	Publication, Preservation, Conservation etc of Art literature through various medium.	22053125	30.00	30.00	30.00	--
3.	Construction of essential building like Classroom, Computer lab., Hostels, Studios for Directorate of Art and Govt. Art Institute..	42020201	2954.00	2954.00	3000.00	3000.00
4.	Expansion and Development of Directorate of Art, Mumbai.	22050028	25.00	25.00	30.00	--
5.	Purchase of new machinery equipment for Academic excellence for Govt. Art Institute.	22020046	225.00	225.00	300.00	--
6.	Ordinary Scholarship	22050073	0.50	0.50	0.50	--
7.	Dakshina and Other Fellowship	22050082	0.50	0.50	0.50	--
8.	Rajarshi Chh. Shahu Maharaj Shikshan Shulk Scholarship.	--	100.00	100.00	200.00	--
9.	Dr. Panjabrao Deshmukh Vasantgruha Nirwah Bhatta.	--	10.00	10.00	15.00	--
Total ..			3545.00	3545.00	3776.00	3000.00

कला संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२१-२२ चा मंजूर नियतव्यय
(अनिवार्य)

(रुपये हजारात)

अ. क्र.	प्रधान / गौण / लेखाउपशीर्ष	अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२१-२०२२	साध्य
१	२	३	४
मागणी क्र. डब्ल्यू-४			
	२२०५-कला व संस्कृती	46893	सदर अनुदानातून कर्मचाऱ्यांच्या वेतनावरील खर्च तसेच राज्य कला प्रदर्शन, कार्यालयासाठी लागणारे साहित्य, विजेची देयके व दूरध्वनी देयके, पाणीपट्टी इत्यादी खर्च भागविण्यात येतो.
१	(१०१) (०१) (०१) कला संचालनालय (२२०५००११)	196699	शासकीय अनुदानित, विनाअनुदानित कला, संस्थांच्या तपासणीचा खर्च इत्यादी चार शासकीय कला संस्था व वसतिगृहांतील कर्मचाऱ्यांच्या वेतनावरील खर्च तसेच कला संस्थांना लागणारे दैनंदिन साहित्य, वार्षिक प्रदर्शन, शैक्षणिक सहल, अभ्यागत अधिव्याख्याता यांचे मानधन, मॉडेलसाठी मानधन इत्यादी वेतनेतर बाबींवरील खर्च भागविण्यात येतो.
२	(१०१) (०२) (०१) शासकीय कला संस्था (२२०५००३७)		या अनुदानातून ११ अनुदानित कला संस्थांना अनुदान देण्यात येते. मान्य खर्चाच्या १० टक्के किंवा प्रत्यक्ष तूट यापैकी जे कमी असेल ते अनुदान देण्यात येते.
३	(१०१) (०३) (०१) अशासकीय कला संस्थांना साहाय्य, (२२०५००५५) सर्वसामान्य आवर्ती अनुदाने (३६) सहायक अनुदाने (वेतन)	183010	
	(३१) सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	2202	
४	(१०१) (०५) (०१) कला संचालनालयातील शासकीय	9845	
	* कला परीक्षा (२२०५११८७)		

एकूण	438649		
कार्यक्रम	अनिवार्य	एकूण	
39100	438649	477749	

कला संचालनालय महाराष्ट्र राज्य, मुंबई

अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२१-२०२२

(जमा रकमा)

(रूपये हजारांत)

अ. क्र.	लेखा उपशीर्ष	अर्थसंकल्पीय अंदाज
		२०२१-२०२२
१	२	३

०२०२—शिक्षण, क्रीडा, कला व संस्कृती

८०० इतर जमा

कला संस्थांकडून जमा रकमा

(००)(०१) कला संचालनालयाकडून जमा रकमा (०२०२०६४३) :—

(००)(०५) परीक्षा शुल्क

(००)(०२) शासकीय कला संस्थांकडून जमा रकमा (०२०२०६५२) :—

(००)(०६) शिक्षण शुल्क व इतर फी

4983

(००)(०३) निरीक्षक चित्रकला व शिल्प, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचे कार्यालयाकडून जमा रकमा (०२०२०६६१)

एकूण

4983

જોડપત્ર ક-એકોણીસ
વિભાગ : ઉચ્ચ વ તંત્રશિક્ષણ વિભાગ
વિવરણપત્ર દોન

અર્થસંકલ્પીય અંદાજ 2021-22 મધીલ (અર્થસાહાય્યાવ્યતિરિક્ત) સહાયક અનુદાન

(રૂપયે હજારાત)

અ. ક્ર.	પ્રધાન / ગોળ / ઉપશીર્ષ (અર્થસંકલ્પીય અંદાજ-ભાગ દોનમધીલ પૃષ્ઠ ક્રમાંક)	યોજનેચે નાવ	અર્થસંકલ્પીય અંદાજ 2021-2022 કાર્યક્રમ	અનિવાર્ય	ઠળક વૈશિષ્ટ્યચે
૧	૨	૩	૪	૫	૬
માગણી ક્રમાંક ડાખ્લ્યુ-૪					
૧. ૨૨૦૫ કલા વ સંસ્કૃતી ૧૦૧ લલિત કલા શિક્ષણ (૦૩) (૦૧) અશાસકીય સાહાય્ય ખર્ચચ્યા સર્વસામાન્ય આવર્ત્તી અનુદાને (૨૨૦૫૦૦૫૫)	સહાયક અનુદાન	--	185212	પુઢીલ આધારાવર સહાયક અનુદાન દેણ્યાત યેતે. (૧) ૩૧ શાસનમાન્ય અશાસકીય સંસ્થાના અનુદાનિત કલા સંસ્થાના માન્ય ૧૦ ટક્કે અથવા તૂટ યાતીલ જી રક્કમ કર્મી અસેલ ત્યા રકમેઝિતકે સહાયક અનુદાન દેણ્યાત યેતે.	

विवरणपत्र तीन

अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२१-२०२२ मधील (सुस्पष्ट अर्थसाहाय्य आणि सहायक अनुदानाव्यतिरिक्त) अप्रकट अर्थसाहाय्यांचा तपशील

(रुपये लाखात)

अ. क्र	प्रधान / गोण / उपशीर्ष (अर्थसंकल्पीय अंदाज-भाग दोनमधील पृष्ठ क्रमांक)	योजनेचे नाव	परिमाणवरील अभिप्राय	परिगणित कार्यक्रम	अर्थसाहाय्य अनिवार्य
१	२	३	४	५	६
१	२२०५, कला व संस्कृती, ९०१, ललित कला शिक्षण, ९०१ (०२) शासकीय कला संस्था	शासकीय कला संरथांचा विकास	स्तंभ (५) आणि (६) हे अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२१-२२ मधील तरतूद दर्शवितात. एकूण खर्चामधून एकूण जमा रकमा वजा करून अप्रकट अर्थसाहाय्य मोजण्यात आले आहे.	225.00	1966.99
२	२२०५, कला व संस्कृती, ९०१, ललित कला शिक्षण, ९०१ (०४) शिष्यवृत्त्या	शिष्यवृत्त्या	वरीलप्रमाणे	1.00	--
			स्तंभ (५) आणि (६) हे अर्थसंकल्पीय अंदाज २०२१-२२ मधील तरतूद दर्शवितात. एकूण खर्चामधून एकूण जमा रकमा वजा करून अप्रकट अर्थसाहाय्य मोजण्यात आले आहे.भ	--	--
			एकूण ..	226.00	1966.99

	कार्यक्रम	अनिवार्य	एकूण
खर्च	226.00	1966.99	2192.99
(--) जमा	--		
निवळ अप्रकट अर्थसाहाय्य	226.00	1966.99	2192.99

२. सार्वजनिक ग्रंथालये

(एक) प्रास्ताविक

महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ अन्वये राज्यात सार्वजनिक ग्रंथालये व सार्वजनिक ग्रंथालये पद्धतीचे नियोजन, प्रस्थापना, परिरक्षण, संघटन व विकास साधण्यासाठी ग्रंथालय संचालनालयाची स्थापना करण्यात आली आहे. राज्यातील सार्वजनिक ग्रंथालयाच्या कामकाजावर देखरेख व नियंत्रण ठेवणे, नवीन सार्वजनिक ग्रंथालये प्रस्थापित करून त्यांचा विकास साधणे, सार्वजनिक ग्रंथालयामध्ये जुने व दुर्मिळ ग्रंथ, नियतकालिके, हस्तलिखिते यांचा संग्रह करून तो जतन करणे, ग्रंथालय विभागाचा वार्षिक अहवाल दरवर्षी राज्य ग्रंथालय परिषदेच्या मान्यतेनंतर शासनास सादर करणे, सार्वजनिक ग्रंथालये, ग्रंथालय संघ यांना शासन मान्यता तदर्थ, परिरक्षण, साधनसामग्री व अन्य साहाय्यक अनुदाने ग्रंथालय निधीतून मंजूर करणे, ग्रंथालय निधीचा हिशोब ठेवून त्याचा योग्य विनियोग करणे, ग्रंथालय शास्त्राच्या प्रशिक्षण वर्गाच्या परीक्षा घेणे व प्रशिक्षित मनुष्यबळ उपलब्ध करून देणे तसेच राज्यात प्रसिद्ध झालेल्या सर्व पुस्तकांची एक ग्रंथसूची प्रतिवर्षी प्रसिद्ध करण्याची जबाबदारीही ग्रंथालय संचालनालयाची आहे.

महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ मधील प्रकरण-२ अनुच्छेद तीन अन्वये राज्य ग्रंथालय परिषदेची स्थापना करण्याची तरतुद आहे. महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ च्या अंमलबजावणीशी संबंधित असलेल्या सर्व बाबीवर राज्य शासनास सल्ला देणे हे सदर परिषदेचे मुख्य काम आहे. प्रस्तुत अधिनियमात प्रत्येक महसुली जिल्ह्यासाठी जिल्हा ग्रंथालय समितीची प्रस्थापना करण्याची तरतुद आहे. जिल्हातील ग्रंथालय सेवेचा योग्य धर्तीवर विकास साधण्यासाठी सर्व बाबीवर राज्य शासनास सल्ला देणे, सार्वजनिक ग्रंथालय संबंधात विहित करण्यात येतील अशी कामे त्यांजकडून समाधानकारकपणे पार पाडण्यात येत आहेत याबद्दल खात्री करून घेणे इत्यादी जिल्हा ग्रंथालय समितीची कामे आहेत.

महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ चे उद्देश पार पाडण्यासाठी ग्रंथालय निधी या नावाने संबोधण्यात येणारा एक निधी प्रस्थापित करण्यात आला आहे. ग्रंथालय निधी हा कलम २० अन्वये राज्य शासनाने दिलेले अंशदान, कलम २१ अन्वये राज्य शासनाने दिलेली कोणतीही विशेष अनुदाने, भारत सरकारने सार्वजनिक ग्रंथालयाच्या विकासासाठी राज्य शासनास दिलेली कोणतीही अनुदाने आणि सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या विकासासाठी जनतेकडून देण्यात आलेली कोणतेही अंशदाने अथवा देणग्या यांचा मिळून झालेला आहे. सदर निधीतील पेसा अधिनियमाचे उद्देश पार पाडण्यासाठी तसेच (अ) सार्वजनिक ग्रंथालयांची प्रस्थापना, परिरक्षण व विकास (ब) परिषदेच्या व समितीच्या सदस्यांना देण्याजोगा पूरक भत्ता व (क) ग्रंथालय संचालकांनी मान्यता दिलेल्या सार्वजनिक ग्रंथालयांना व ग्रंथालय संघांना सहाय्यक अनुदाने देणे यासाठी वापरावयाचा आहे.

महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ अन्वये संपूर्ण राज्याकरिता एक राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालय व प्रत्येक विभागासाठी एक विभागीय ग्रंथालय प्रस्थापित करण्याची तरतुद आहे. यानुसार सदर ग्रंथालयांचे परिरक्षण, संघटन व विकास यांची संपूर्ण जबाबदारी शासनाची असून, त्यावरील सर्व खर्च शासनाकडून करण्यात येतो. वरील तरतुदीनुसार पुणे, नागपूर, औरंगाबाद, रत्नागिरी, नाशिक व अमरावती येथे विभागीय ग्रंथालये प्रस्थापित करण्यात आली आहेत.

महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ मधील तरतुदीनुसार १९६४ साली राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालय, ग्रंथालय संचालनालयाकडे हस्तांतरीत करण्याची कार्यवाही पूर्ण करण्यात आलेली आहे.

तसेच कोकण विकासाच्या ४० कलमी कार्यक्रमातील कलम ३२ अन्वये दापोली येथे डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर समृद्धी ग्रंथालयाची स्थापना दिनांक १ नोव्हेंबर १९६६ ला करण्यात आली आहे. राज्यात उपलब्ध असलेली हस्तलिखिते संग्रही प्राप्त करून ती जतन करण्याकरिता ग्रंथालय संचालनालयात एक हस्तलिखित विभाग कार्यरत आहे.

राज्यात एकूण ३६ जिल्ह्यांपैकी पालघर वगळता प्रत्येक महसुली जिल्ह्यासाठी एक याप्रमाणे ३५ जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालये सध्या कार्यरत आहेत.

राज्यातील शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालयांना तांत्रिक मार्गदर्शन व अनुदान वितरण करण्यासाठी जिल्हा स्तरावर ३५ जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालये, कार्यरत आहेत. संचालनालयांसह सध्या एकूण ५० कार्यालये असून त्यामध्ये ४४७ अधिकारी व कर्मचारी कार्यरत आहेत.

राजा राममोहन रॉय ग्रंथालय प्रतिष्ठान, कोलकाता

देशभरातील सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या विकासासंदर्भात सर्वतोपरी कार्यरत असणाऱ्या, केंद्र शासनाच्या सांस्कृतिक विभागांतर्गत राजा राममोहन रॉय ग्रंथालय प्रतिष्ठान कोलकाता मार्फत राज्यातील शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालयांचा सर्वांगिण विकास साधण्यासाठी प्रतिष्ठान व राज्यशासन यांच्या संयुक्त विद्यमाने खालील योजना राबविण्यात येतातः--

- (१) समान निधी योजना (मॅचिंग स्किम्स) (२) असमान निधी योजना (नॉन मॅचिंग स्किम्स).

समान निधी योजना (मॅचिंग स्किम्स).-- प्रस्तुत योजना राबविण्यासाठी प्रतिष्ठान व राज्य शासनाचे अंशदान ५० : ५० या प्रमाणात आहे. सन २०१८-२०१९ या वर्षापासून राज्य शासनाचे प्रतिष्ठानसाठी अंशदान रुपये ३०० लाख रुपये व प्रतिष्ठानचे अंशदान रुपये ३०० लाख असा यासाठी एकूण निधी ६०० लाख सध्या उपलब्ध होते. त्याचे वितरण अंतिमतः प्रतिष्ठानकडून राज्यासाठी गठीत करण्यात आलेल्या राज्य ग्रंथालय नियोजन समितीच्या निर्णयानुसार करण्यात येते.

या मुख्य योजनेअंतर्गत खालील योजना राबविण्यात येतात :-

अ. राजा राममोहन रॉय ग्रंथालय प्रतिष्ठान व राज्य शासन यांच्या संयुक्त विद्यमाने राबविण्यात येणारी समान निधी योजना (MATCHING SCHEMES) खालीलप्रमाणे आहेत

- (१) ग्रंथसंच व इतर वाचनीय साहित्य वाढविण्यासाठी अर्थसाहाय्य योजना ;
- (२) ग्रामीण ग्रंथ संच केंद्र आणि फिरत्या ग्रंथालय सेवांच्या विकासासाठी अर्थसाहाय्य ;
- (३) चर्चासत्र, कार्यशाळा, प्रशिक्षण वर्ग, ग्रंथ प्रदर्शन आणि ग्रंथालय जनजागृती करण्याबाबत कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यासाठी अर्थसाहाय्य ;
- (४) वाचकांना सुविधा देण्यासाठी ग्रंथालयात फर्निचर, स्टोरेज साहित्य आणि इतर वस्तूंच्या खरेदीस अर्थसाहाय्य ;
- (५) इमारत बांधकामासाठी अर्थसाहाय्य ;
- (६) ग्रंथालयाचे अत्याधुनिकीकरणासाठीचे अर्थसाहाय्य ;
- (७) शासकीय सार्वजनिक ग्रंथालयांमध्ये ग्रंथालय शास्त्रातील पदवी वा पदव्युत्तर विद्यार्थ्यांना प्रशिक्षण देण्याबाबत.

ब. असमान निधी योजना (NON-MATCHING SCHEMES) खालील प्रमाणे आहेत. (सर्वस्वी प्रतिष्ठानचे अर्थसाहाय्य)

- (१) ग्रंथालय सेवा देण्याऱ्या स्वयंसेवी संस्थाना ग्रंथ साधन सामग्री, फर्निचर, इमारत बांधकाम व इमारत विस्तार असमान निधीतून अर्थसाहाय्य ;
- (२) अधिकृत आणि अशासकीय संस्थांद्वारे ग्रंथालयाची आकडेवारी सांख्यिकीकरण व संकलन करणेसाठी अर्थसाहाय्य ;
- (३) “ राजा राममोहन रॉय ग्रंथालय प्रतिष्ठान ज्ञान कोपरा ” विकसित करण्यासाठी अर्थसाहाय्य ;
- (४) महोत्सवी वर्ष ५०/६०/७५/१००/१२५/१५० वर्ष साजरे करण्यासाठी अर्थसाहाय्य ;
- (५) राष्ट्रस्तरीय चर्चासत्र, कार्यशाळा, प्रशिक्षण वर्ग व जागरूकता कार्यक्रम आयोजनासाठी अर्थसाहाय्य ;
- (६) शासकीय आणि अशासकीय संस्थाकडून ग्रंथालयाची सांख्यिकीय माहिती एकत्र करणे आणि संकलन करणे यासाठी अर्थसाहाय्य ;
- (७) केंद्र पुरस्कृत ग्रंथालयांना अर्थसाहाय्य ;
- (८) बाल ग्रंथालय व राजा राममोहन रॉय ग्रंथालय “ बाल कोपरा ” स्थापन करण्याकरिता अर्थसाहाय्य ;
- (९) दिव्यांग अभ्यासक्रमांकरिता सुविधा निर्मितीसाठी अर्थसहाय्य.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर उत्कृष्ट सार्वजनिक ग्रंथालय पुरस्कार

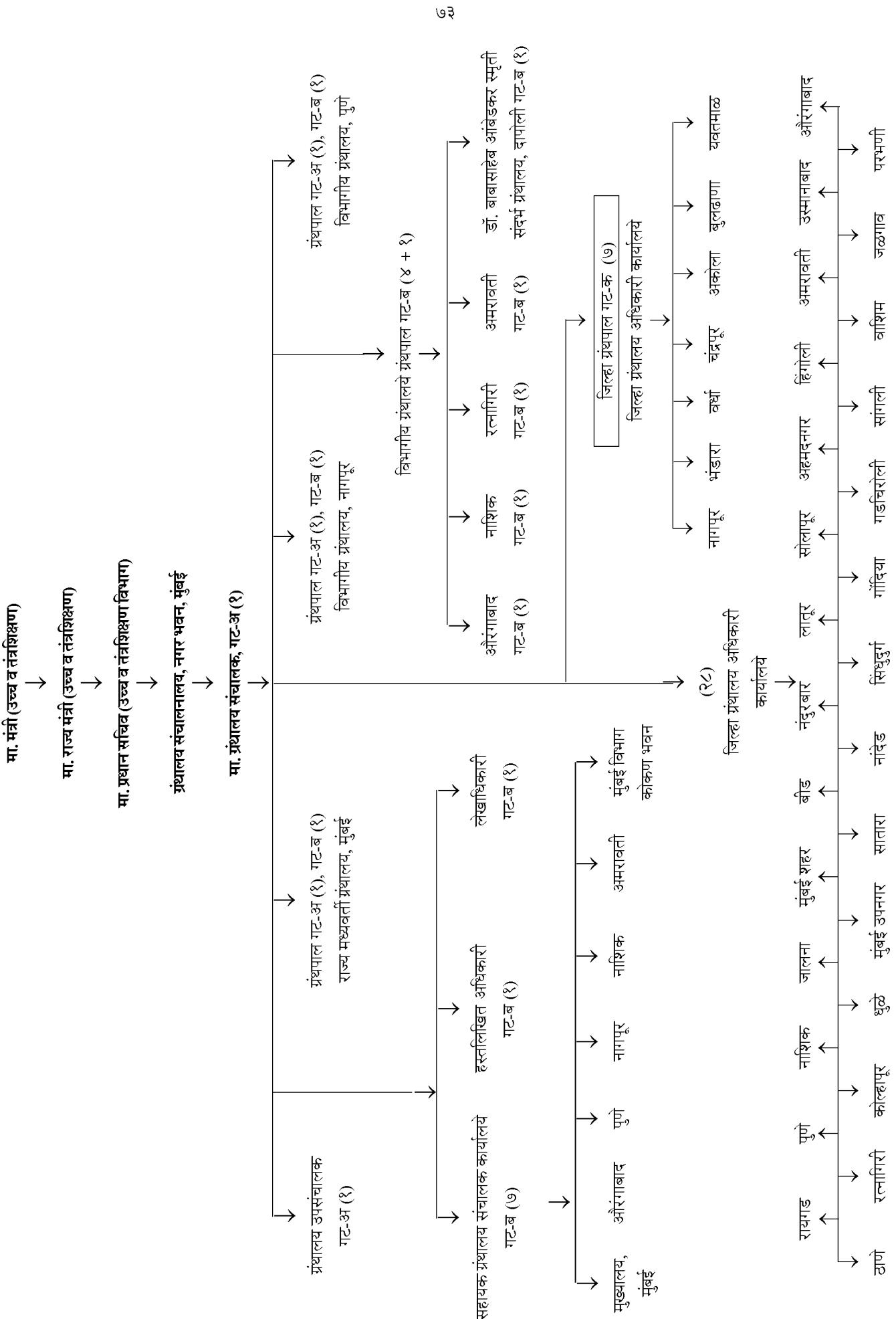
या योजनेतर्गत राज्यातील मान्यताप्राप्त सार्वजनिक ग्रंथालयांना सन १९८४-८५ पासून दरवर्षी प्रोत्साहनार्थ पुरस्कार दिले जातात. सन २००२-२००३ पासून अ, ब, क आणि ड वर्गातील प्रत्येकी दोन (एक शहरी व एक ग्रामीण) ग्रंथालयाची निवड करून त्यांना अनुक्रमे रुपये ५०,०००, रुपये ३०,०००, रुपये २०,००० व रुपये १०,००० गौरव चिन्ह व सन्मानपत्र असे पुरस्कार समारंभपूर्वक दिले जातात.

डॉ. एस. आर. रंगनाथन ग्रंथमित्र पुरस्कार

ग्रंथालय कायदा व ग्रंथालय संचालनालयाला २५ वर्ष पूर्ण झाल्याच्या निमित्ताने ग्रंथालय चळवळीत योगदान देणाऱ्या उत्कृष्ट ग्रंथालय कार्यकर्ता व सेवक यांना डॉ. एस. आर. रंगनाथन ग्रंथमित्र पुरस्कार देण्याची योजना सन १९९४ पासून सुरु करण्यात आली आहे.

सन २००२-२००३ पासून सदरहू पुरस्काराच्या संख्येत व रकमेत भरीव वाढ केली आहे. प्रस्तुत पुरस्कार राज्यस्तरावरील एकेक कार्यकर्ता व सेवक यांना रुपये २५,००० तसेच राज्यातील ६ महसुली विभाग स्तरावर एकेक कार्यकर्ता व सेवक यांना रुपये १५,०००, गौरव चिन्ह व सन्मानपत्र देऊन समारंभपूर्वक गौरविण्यात येते.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता - (अनिवार्य)

(रुपये हजारांत)

तपशील	प्रत्यक्ष खर्च २०२०-२०२१	अर्थसंकल्पीय २०२१-२०२२	सुधारलेले अदाज २०२१-२०२२		अर्थसंकल्प २०२२-२०२३
			३	४	
(अ) कार्यवार वर्गीकरण--					
(एक) संचालक व प्रशासन (अनिवार्य) ..	44035	55428	53541	59814	
(दोन) शासकीय मध्यवर्ती, विभागीय व जिल्हा ग्रंथालये. (अनिवार्य) ..	177470	215403	213129	233022	
(तीन) अनुदानप्राप्त ग्रंथालये (अनिवार्य) ..	866250	1225125	1125655	1225125	
(चार) ग्रा.पं. ग्रंथालयांना सहा.. अनुदाने .. (अनिवार्य)	10389	20570	15428	20570	
एकूण (अ)	.. 1098144	1516526	1407753	1538531	
ग्रंथालय निधीला अंशदान	.. 884147	1916500	958250	1916500	
निव्वळ	.. 213997	399974	449503	377969	
(आ) कार्यवार वर्गीकरण--					
(पाच) यंथोत्सवाचे आयोजन करणे .. (०२) (०३)	0	2601	2	2601	
(सहा) राजाराम मोहनराय ग्रंथालय प्रतिष्ठानसाठी अंशदान (०३) (०२)	0	30000	30000	30000	
एकूण (अ)	.. 0	32601	30002	32601	
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण ..					
(एक) संचालक व प्रशासन					
वेतन व मंजुरी	42449	48260	48244	52596	
कार्यालयीन खर्च व सा. पु.	1065	4764	3838	4800	
व भाडेपट्टी कर इतर	.. 521	2404	1459	2418	
एकूण (एक)	.. 44035	55428	53541	59814	

(दोन) शासकीय मध्यवर्ती, लिखानग्राम
व जिल्हा ग्रंथालये--

वेतन व मंजुरी	..	169611	195747	212347
कार्यालयीन खर्च व सा. पु.	..	2606	8171	8171
भाडेपट्टी कर इतर	..	5253	11485	12504
एकूण (दोन)	..	177470	215403	213129
(तीन) अनुदानप्राप्त ग्रंथालये	..	--	--	--
साहाय्यक अनुदाने (अनिवार्य)	..	866250	1225125	1225125
(चार) या. पं. ग्रंथालयांना सहा. अनुदाने	10389	20570	15428	20570
एकूण (तीन + चार)	..	876639	1245695	1245695
(पाच) ग्रंथोत्सवाचे आयोजन करणे				
वेतन व मंजुरी	..	0	0	-
कार्यालय व सा. पु.	..	0	0	-
भाडे व कर व इतर	..	0	2601	2601
एकूण	..	0	2601	2601
(सह) राजाराम नोहनरँय ग्रंथालय				
प्रतिष्ठानसाठी अशादान				
वेतन व मंजुरी	..	0	0	-
कार्यालय व सा. पु.	..	0	0	-
भाडे व कर व इतर	..	0	30000	30000
एकूण	..	0	30000	30000
(ब) एकूण बेरीज (१+२+३+४+५+६)	..	1098144	1549127	1571132
ग्रंथालय निधी अंतरलेखा	..	884147	1916500	1916500
हस्तांतरण				
(ब) निव्वळ बेरीज	..	213997	367073	479505
वितीय साधनांचे वर्गीकरण				345368
मा. क्र. डब्ल्यू.४ एकूण	..	1098144	1549127	1571132
		1098144	1549127	1571132

(दोन) वित्तीय आवश्यकता - (कार्यक्रम)

(रुपये हजारांत)

	तपशील	प्रत्यय खर्च २०२०-२०२१		अर्थसंकल्प २०२१-२०२२		सुधारलेले अदाज २०२१-२०२२		अर्थसंकल्प २०२२-२०२३	
		१	२	३	४	५	६	७	९
(अ) कार्यवार वर्गीकरण--									
(एक) सार्वजनिक ग्रथालयांना सहाय्य .. (कार्यक्रम)	०	100	100	50	50	100	100	100	100
(दोन) राज्य मध्यवर्ती ग्रथालय व सहा. विभागीय ग्रथालयांमध्ये किरती ग्रथालय सेवा (कार्यक्रम).	940	2200	2200	1295	1295	21400	21400	21400	21400
(तीन) ग्रथालय संचालनालय आणि सहा. स.ग.स. कार्यालयाचे संगणकीकरण (कार्यक्रम).	०	0	7060	5235	5235	13400	13400	13400	13400
(चार) राज्य मध्यवर्ती ग्रथालयांचे संगणकीकृत ग्रथालय सेवा (कार्यक्रम).	०	500	500	390	390	5000	5000	5000	5000
(पाच) एशियाटिक सोसायटी लायब्ररी.. मुख्येचा प्रिकास (कार्यक्रम).	०	20000	20000	14000	14000	1	1	1	1
(सह) मुंबई मराठी मंत्रसभाहालय, .. दुर्मिळ ग्रंथ व हस्तलिखितांचे डिजिटलायझेशन कारण्यासाठी अनुदान	०	50000	50000	50000	50000	50000	50000	50000	50000
अनुदान									
एकूण (अ)	..	940	79860	70970	70970	39902	39902	39902	39902
(आ) कार्यवार वर्गीकरण--									
(सात) शिक्षण, प्रिडा, कला व सांस्कृतिक कार्य यावरील भाडवली खर्च (कार्यक्रम).	..	0	16640	25336	25336	252500	252500	252500	252500
एकूण (आ)	..	0	16640	25336	25336	252500	252500	252500	252500
(ब) उद्दिष्टवार वर्गीकरण									
(एक) सार्वजनिक ग्रथालयांना सहाय्य .. सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	०	100	100	50	50	100	100	100	100
एकूण (एक)	..	0	100	50	50	100	100	100	100

(दोन) राज्य मध्यवर्ती गंथालय व
सहा विभागीय गंथालयामध्ये
किरती गंथालय स्टोवा

पेट्रोल, तेल व वंगण	0	300	270	1000
मोटार वाहने	0	300	225	2400
	1600	1600	800	18000
एकूण (दोन)	0	2200	1295	21400

(तीन) गंथालय संचालनालय आणि

सहा स. प्र. कार्यालयाचे संगणकीकरण	..			
कंत्राटी सेवा	0	100	90	1000
संगणक खर्च	0	5000	3750	4500
सामग्री पुरवठा	940	1660	1245	200
यंत्रसामग्री व साधनासामग्री	0	300	150	200
सहायक अनुदाने	0	0	0	7500
एकूण (तीन)	..	940	7060	—
				13400

(चार) राज्य मध्यवर्ती गंथालयाचे

संगणकीकृत गंथालय सेवा	..			
कंत्राटी सेवा	0	100	90	300
संगणक खर्च	0	400	300	4500
सहायक अनुदाने	0	0	0	200
एकूण (चार)	..	0	500	390
				5000

(ब) उद्दिष्टार वर्णकरण

(पाच) एशियाटिक सोसायटी लायझरी..	..			
मुख्याचा विकास कार्यक्रम				
सहायक अनुदाने (वेतनेतर)	0	20000	14000	1
एकूण (पाच)	..	0	20000	14000

(सहा) मुंबई मराठी गंथसंग्रहालय,
दुर्मिळ ग्रथ व हस्तालिखिताचे

डिजिटलायझेशन करण्यासाठी
अनुदान (कार्यक्रम)
सहायक अनुदाने (वेतनेतर)

एकूण (सहा)	..	0	50000	50000
				1

(दोन) वित्तीय आवश्यकता - (कार्यक्रम)

(रुपये हजारांत)

	तपशील	प्रत्यक्ष खर्च २०२०-२०२१		अर्थसंकल्प २०२१-२०२२		सुधारलेले अंदाज २०२१-२०२२		अर्थसंकल्प २०२२-२०२३	
		१	२	३	४	५	६	७	९
(सात) शिक्षक, क्रिडा, कला व ..									
सारकृतिक कार्य यावरील									
भांडवली खर्च									
लहान बांधकामे	०		०		०		०		—
मोटी बांधकामे	०		०		१४४७०		२३१६६		२१९५६५
आंतरलेखा हस्तांतरण-आस्थापना खर्च	०		०		२०११		२०११		३०५२०
आंतरलेखा हस्तांतरण-हस्तारे व	०		०		१५९		१५९		२४१५
संयंत्रे यांचा खर्च									
एकूण (सात)	..	०	०	१६४०	१६४०	२५३३६	२५३३६	२५२५००	२५२५००
(ब) एकूण बेरीज $(1+2+3+4+5+6+9)..$		९४०		९६५००	९६५००	९६३०६	९६३०६	२९२४०२	२९२४०२
वित्तीय साधानांचे वर्गाकरण	..	९४०		९६५००	९६५००	९६३०६	९६३०६	२९२४०२	२९२४०२
सागणी क्र. डॅल्यू-४ एकूण	..	९४०		९६५००	९६५००	९६३०६	९६३०६	२९२४०२	२९२४०२

(तीन) सार्वजनिक कार्यभाराचा सारांश आणि वित्तीय गरजांचे स्पष्टीकरण

१. ग्रंथालय संचालनालय

१. (१) ग्रंथालय संचालनालयातील अंमलबजावणी अधिकाऱ्यांच्या ग्रंथालयांना भेटी

महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ अन्वये ग्रंथालय संचालक हे संचालनालयाचे खातप्रमुख आहेत. ग्रंथालय संचालक हे सार्वजनिक ग्रंथालये व सार्वजनिक ग्रंथालय पद्धतीचे नियोजन, परिरक्षण, संघटन व विकास यासाठी जबाबदार आहेत. ग्रंथालय संचालकांना राज्यातील एकूण एकोणपन्नास (४९) दुयम कार्यालयांना भेटी देऊन मार्गदर्शन करावे लागते. तसेच सार्वजनिक ग्रंथालयांना तांत्रिक बाबीवर मार्गदर्शन करून त्यावर देखरेख ठेवावी लागते. आपल्या दौऱ्याच्यावेळी ते सार्वजनिक वाचनालय व ग्रंथालय संघांना भेटी देऊन मार्गदर्शन करतात व ग्रंथालयीन कार्यकर्त्याशी ग्रंथालय विकासाच्या दृष्टीने चर्चा करतात.

प्रशासकीय अधिकाऱ्यांच्या भेटी दर्शविणारा तक्ता

तक्ता २ Table II

अ. क्र.	कार्यालयाचे नाव	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२२	२०२२-२३
			(अपेक्षित)	(अंदाजे)
१	२	३	४	५
१	सहायक ग्रंथालय संचालक, कोकण भवन	..	०	१
२	सहायक ग्रंथालय संचालक, पुणे	..	१	१
३	सहायक ग्रंथालय संचालक, औरंगाबाद	..	०	१
४	सहायक ग्रंथालय संचालक, नागपूर	..	१	१
५	सहायक ग्रंथालय संचालक, नाशिक	..	०	१
६	सहायक ग्रंथालय संचालक, अमरावती	..	१	१
७	शासकीय विभागीय ग्रंथालय, पुणे	..	०	१
८	शासकीय विभागीय ग्रंथालय, औरंगाबाद	..	०	१
९	शासकीय विभागीय ग्रंथालय, नागपूर	..	०	१
१०	शासकीय विभागीय ग्रंथालय, नाशिक	..	०	१
११	शासकीय विभागीय ग्रंथालय, अमरावती	..	०	१
१२	शासकीय विभागीय ग्रंथालय, रत्नागिरी	..	०	२
१३	राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालय, मुंबई	..	०	२
१४	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर स्मृती ग्रंथालय, दापोली	..	०	२
१५	शासकीय जिल्हा ग्रंथालय, अहमदनगर	..	०	१
१६	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, अमरावती	..	०	१
१७	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, औरंगाबाद	..	०	१
१८	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, उर्मानाबाद	..	०	१
१९	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, कोल्हापूर	..	१	१
२०	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, गढचिरोली	..	१	१
२१	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, गोंदिया	..	०	१
२२	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, जळगाव	..	०	१
२३	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, जालना	..	०	१
२४	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, नेरुळ, नवी मुंबई	..	०	१
२५	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, धुळे	..	०	१
२६	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, नंदूरबार	..	०	१
२७	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, नाशिक	..	०	१
२८	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, नांदेड	..	१	१
२९	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, परभणी	..	०	१

प्रशासकीय अधिकाऱ्यांच्या भेटी दर्शविणारा तक्ता--चालू

तक्ता २ Table II--contd.

अ. क्र.	कार्यालयाचे नाव	२०२०-२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२२	२०२२-२३
			(अपेक्षित)	(अंदाजे)
१	२	३	४	५
३०	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, पुणे	..	०	१
३१	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, मुंबई उपनगर	..	०	२
३२	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, मुंबई शहर	..	१	२
३३	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, बीड	..	०	१
३४	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, रायगड	..	०	२
३५	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, रत्नागिरी	..	०	२
३६	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, लातूर	..	०	१
३७	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, वाशिम	..	०	१
३८	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, सांगली	..	०	१
३९	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, सातारा	..	०	१
४०	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, सिंधुदुर्ग	..	०	२
४१	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, सोलापूर	..	१	१
४२	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, हिंगोली	..	०	१
४३	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, अकोला	..	१	०
४४	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, चंद्रपूर	..	०	१
४५	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, नागपूर	..	०	१
४६	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, बुलढाणा	..	०	१
४७	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, भंडारा	..	०	१
४८	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, यवतमाळ	..	०	१
४९	जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालय, वर्धा	..	०	१
एकूण ..		८	५७	५७

१ (२) सार्वजनिक ग्रंथालयांची तपासणी.-- महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ मधील तरतुदीनुसार करण्यात आलेल्या महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये (सहाय्यक अनुदान आणि इमारत, साधनसामग्री यासाठी मान्यता) नियम, १९७० अन्वये शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालयांना ग्रंथालय संचालनालयाकडून संबंधित जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालयामार्फत अनुदान देण्यात येते. या ग्रंथालयांची तपासणी ग्रंथालय संचालक किंवा त्यांनी याबाबतीत प्राधिकृत केलेले तपासणी अधिकारी करतात. ग्रंथालय निरीक्षकांना ग्रंथालयांना भेटी देऊन त्यांचे हिशेब तपासणे व ग्रंथालयांना अनुदान विषयक नियमाप्रमाणे किंतु अनुदान मंजूर करावयाचे ते पहावे लागते. याशिवाय निरीक्षक ग्रंथालयांना तांत्रिक सल्ला देतात व ग्रंथालयांच्या सेवा विकासाच्या प्रगतीच्या दृष्टीने मार्गदर्शन करतात. ग्रंथालयाच्या कार्यकारी मंडळाला व ग्रंथालयीन कार्यकर्त्यांना ग्रंथालयाच्या तपासणीच्यावेळी योग्य सल्ला देत असतात. सद्यास्थितीत महाराष्ट्र राज्यात ३१ मार्च २०२१ अखेर एकूण १२१४९ शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालये आहेत. त्यापैकी १५२ ग्रामपंचायतींनी चालविलेली ग्रंथालये आहेत. संबंधित जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी कार्यालयाने आदेशित केल्यानुसार प्राधिकृत तपासणी अधिकारी ग्रंथालयांची तपासणी करतात.

शासन निर्णय क्रमांक मराग्रं-२००६/१२२/०६, सांशी-५, दिनांक १५ सप्टेंबर २००६, २५ सप्टेंबर २००६ व ७ ऑक्टोबर २००६ अन्वये नवीन ग्रंथालयांना शासन मान्यता व दर्जाबदल याकरिता जिल्हा/विभाग/राज्यस्तरीय निरीक्षण समित्या गठित करण्यात आल्या होत्या त्याबाबत नवीन निकष लागू करण्यात आले होते. परंतु सन २००७-०८ या वर्षात २९ ऑक्टोबर २००७ रोजी शासन आदेशाद्वारे सदर समिती पद्धती रद्द करण्यात येऊन प्रवलित निकषांनुसार पूर्ववत ग्रंथालय संचालनालयामार्फत हे काम करण्यात येत असून मान्यता/दर्जावाढ त्यांच्या स्तरावरून देण्यात येते. शासन निर्णय क्र. मराग्रं/२००९/प्र.क्र.२३६/सांशी-५, दि. २१ फेब्रुवारी, २०१२ व शासन निर्णय क्र. मराग्रं/२०१२/प्र.क्र. २५६/सांशी-५, दि. २२ मार्च २०१३ नुसार नवीन ग्रंथालयांना शासन मान्यता देणे व कार्यरत शासनमान्य ग्रंथालयांना दर्जा/वर्गवाढ देणे ही प्रक्रिया सद्यास्थितीत स्थगित आहे.

तपासणी अधिकाऱ्यामार्फत होणाऱ्या सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या तपासणीसंबंधीची माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ३ Table III

वर्ष	सार्वजनिक ग्रंथालयाची संख्या						प्रतिवर्षी अपेक्षित			प्रत्यक्ष तपासणी झालेल्या ग्रंथालयांची संख्या				
	भ	अ	ब	क	ड	नवीन	एकूण	तपासण्या	अ	ब	क	ड	नवीन	एकूण
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
2020-2021 ..	334	2121	4154	5540	--	12149	10549	254	1804	3409	4248	--	9715	
(प्रत्यक्ष)														
2021-2022 ..	334	2121	4154	5540	--	12149	10545	127	586	1344	1086	--	3143	
(अपेक्षित)														
2022-2023 ..	334	2121	4154	5540	--	12149	10637	316	2054	4060	5269	--	11699	
(अंदाजे)														

१. (३) शासकीय विभागीय ग्रंथालये.-- महाराष्ट्र ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ मध्ये तरतूद केल्याप्रमाणे महाराष्ट्र शासनाने विभागीय ग्रंथालयांची स्थापना करावयाची आहे. त्याप्रमाणे पुणे, नागपूर, औरंगाबाद, नाशिक, रत्नागिरी व अमरावती या महसुली विभागाच्या ठिकाणी या ग्रंथालयांची स्थापना झालेली आहे. विभागीय ग्रंथालयाचे मुख्य कार्य, प्रेस अँड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक्स अँकट, १८६७ प्रमाणे राज्यात छापत्या जाणाऱ्या प्रत्येक मराठी पुस्तकाची एक प्रत मिळवून त्यांचे जतन व संवर्धन करणे (हे कार्य राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालय, मुंबई, पुणे, नागपूर येथील विभागीय ग्रंथालये करतात) या ग्रंथालयात वाचनाची विनामूल्य सोय उपलब्ध आहे. तसेच व्यक्ती सभासद व संस्था सभासद यांना २ग्रंथालय सेवा, विद्यार्थी व संशोधक यांना वाचनीय साहित्य उपलब्ध असते.

विभागीय ग्रंथालयाकरिता खरेदी केलेली व मुद्रकांकहून प्राप्त पुस्तकांची संख्या दर्शविणारा

तब्ता ४ Table IV

अनु- क्रमांक	विभागीय ग्रंथालयाचे नाव	३०-३-२०२५			मुद्रण व ग्रंथ नोंदवणी अधिनियम अन्त्ये मिळालेल्या पुस्तकांची संख्या			खरेदी केलेल्या पुस्तकांची संख्या			निर्मित केलेल्या पुस्तकांची वार्षिक संरक्षण			प्रथमांतरे फरवरी केलेले विद्यार्थी वारेकरिता		
		अखेरी पुस्तकांची संख्या	प्रत्यक्ष	(आंकडता)	२०२५-२०२२	२०२५-२०२१	(आंकडता)	२०२२-२०२३	२०२५-२०२१	(आंकडता)	२०२२-२०२३	२०२५-२०२२	(आंकडता)	२०२५-२०२१	(आंकडता)	२०२२-२०२३
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१५	१५
२	पुणे ..	३७४१९४	९४९	२०००	३०००	२०७	१०००	२०००	४०४	२०००	३०००	७३	५००	६००		
३	नागपूर ..	२६२९८९	९२१	२५००	३०००	११६२	३५००	५०००	७९८७	२०००	२५०००	५९८	७००	९००		
४	ओरंगाबाद ..	१९६४३६	०	०	०	०	०	२००	५२००	१००००	१३०००	३०	३५	५०		
५	नाशिक ..	९४५२४	०	०	०	०	०	२००	५००	१४	५०	७५	५	१५	२५	
६	रत्नागिरी ..	११२३१०	०	०	०	०	५	२५	४०	९५	२१०	३४०	२५	६५	११०	
७	अमरावती ..	११०८९०	०	०	०	१३४३	१५००	२६००	११५४५	१५५००	२००००	१५	२५	३०		

राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालयाकरिता खरेदी केलेली व प्रकाशक / मुद्रकांकहून प्राप्त पुस्तकांची संख्या दर्शविणारा

तब्ता ४-अ Table IV-A

३५-३-२०२५ अखेर असलेल्या पुस्तकांची संख्या	मुद्रण व ग्रंथनोंदवणी अधिनियमान्वय प्राप्त पुस्तकांची संख्या			ग्रंथ प्रदान अधिनियमान्वय प्राप्त पुस्तकांची संख्या			खरेदी केलेल्या पुस्तकांची संख्या			प्रथमांतरे फरवरी केलेले विद्यार्थी वारेकरिता						
	२०२०-२०२५ (प्रत्यक्ष)	२०२५-२०२२ (आंकडता)	२०२२-२०२३ (आंकडता)	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२२-२०२३ (आंकडता)	२०२५-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२२-२०२३ (आंकडता)	२०२०-२०२३ (आंकडता)	२०२५-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२२-२०२३ (आंकडता)	२०२५-२०२१ (आंकडता)	२०२२-२०२३ (आंकडता)				
३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	१५	१५	१५	
मु. व. घं. नो.	..	२५४२०१	१८२	२००	२२०	०	०	०	०	०	२११८५	२३३०४	२५६३४			
ग्र. प्र. आ.	..	८४४३१	०	०	०	८४८३	९३३१	१०२६५	०	०	—	—	—	—	—	

तक्ता ५

TABLE V

---

१. (४) शासकीय जिल्हा ग्रंथालये

राज्यात ३५ शासकीय जिल्हा ग्रंथालये २०११-१२ अखेर स्थापित झाली असून या जिल्हा ग्रंथालयांचा सर्व खर्च आणि व्यवस्था शासनमार्फत होते. ही ग्रंथालये जिल्ह्याच्या प्रमुख ठिकाणी आहेत. ग्रामीण भागात ग्रंथालय केंद्रे स्थापून विनामूल्य ग्रंथालय सेवा उपलब्ध करून देणे, केंद्रांना भेटी देऊन पुस्तकांचे संच ठराविक कालावधी नंतर बदलणे ही कामे जिल्हा ग्रंथालांना करावी लागतात. ही केंद्रे प्रामुख्याने शाळा व शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालये व ग्रामपंचायतीची कार्यालये यामध्ये स्थापन करण्यात आली आहेत. सामान्यपणे स्थानिक ग्रंथालयाचा ग्रंथपाल, प्राथमिक शिक्षक तसेच ग्रामसेवक या केंद्रांचा प्रमुख म्हणून काम पाहतो.

शासकीय जिल्हा ग्रंथालये यांच्यामार्फत खरेदी केलेल्या व वाचकांस निर्गमित केलेल्या पुस्तकांसंबंधीची माहिती

तक्ता ५ TABLE V

अनु-क्रमांक	प्रंथात्याचे नाव	३१-३-२०२१	खरेदी केलेल्या व खरेदी अपेक्षित असलेल्या पुस्तकांची संख्या			वाचकांना निर्गमित केलेल्या पुस्तकांची संख्या	संदर्भासंबंधात निर्गमित केलेल्या पुस्तकांची संख्या
		आग्वेर असलेल्या पुस्तकांची संख्या	२०२०-२०२१ (प्रत्यक्ष)	२०२१-२०२२ (अपेक्षित)	२०२२-२३ (अंदाजे)		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	दापोली	.. 39865	0	0	0	0	0
2	अहमदनगर	.. 20901	1420	2000	2500	7905	1640
3	अमरावती	.. 12913	1084	900	1000	645	532
4	ओरंगाबाद	.. 15817	1601	2000	2100	2200	597
5	उस्मानाबाद	.. 30056	1832	1200	1500	500	100
6	कोल्हापूर	.. 34074	104	100	110	1200	350
7	गडचिरोली	.. 51532	240	300	500	523	35
8	गोदिया	.. 44636	1957	3500	5000	2286	72
9	जळगाव	.. 22333	2073	2200	2500	320	809
10	जालना	.. 127087	3340	1500	1200	540	1824
11	नेरुळ, नवी मुंबई	.. 80361	1804	500	500	9509	2945
12	धुळे	.. 72902	4221	6221	2800	15230	3840
13	नंदुरबार	.. 78586	15724	10000	12000	1680	62
14	नाशिक	.. 50564	0	500	800	316	21
15	नादेड	.. 62481	8223	1500	2000	521	11
16	परभणी	.. 66680	1995	1500	1500	3580	4225
17	पुणे	.. 124858	1239	550	550	3355	1230
18	मुंबई उपनगर	.. 59291	691	900	1000	4850	8550
19	मुंबई शहर	.. 29218	664	300	500	1500	2000
20	बीड	.. 30223	1762	5000	5500	4320	2160
21	रायगड	.. 79307	6003	2700	2800	0	0
22	रत्नागिरी	.. 64281	135	350	250	826	270
23	लातूर	.. 47869	0	1000	2000	280	0
24	वारिसम	.. 51156	4084	4800	4800	5800	15022
25	सांगली	.. 15399	217	100	125	153	45
26	सातारा	.. 23235	27	100	150	1089	242
27	सिंधुदुर्ग	.. 39242	1130	3600	4000	25000	2600
28	सोलापूर	.. 19207	971	1000	1000	2445	3260

तक्ता ५-चालू TABLE V—contd.

अनु- क्रमांक	ग्रंथालयाचे नाव	३१-३-२०२९ अखेर असलेल्या पुस्तकांची संख्या	खरेदी केलेल्या व खरेदी अपेक्षित असलेल्या पुस्तकांची संख्या			वाचकांना निर्मामित केलेल्या पुस्तकांची संख्या	संदर्भासंबंधात निर्मामित केलेल्या पुस्तकांची संख्या
			२०२०-२०२१	२०२१-२०२२	२०२२-२०२३		
			(प्रत्यक्ष)	(अपेक्षित)	(अंदाजे)		
1	2	3	4	5	6	7	8
29	हिंगोली	.. 39545	1690	3000	3000	550	25
30	अकोला	.. 157971	2126	2500	3000	1534	150
31	चंद्रपूर	.. 128094	4029	6000	7500	11950	3975
32	नागपूर	.. 101607	0	1500	1500	3190	369
33	बुलढाणा	.. 147998	3243	2500	4500	10500	3000
34	भंडारा	.. 82738	630	0	450	3744	75
35	यवतमाळ	.. 123865	20540	8000	8000	2210	110
36	वर्धा	.. 93696	3250	3500	4000	5000	7500
	एकूण	.. 2269588	98049	81321	90635	135251	67646

चार - क योजनेअंतर्गत केंद्रासंबंधी माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ६ TABLE VI

अनुक्रमांक	ग्रंथालयाचे नाव	केंद्रांची संख्या				केंद्रांना वितरण करण्याकरिता असलेली पुस्तकांची संख्या				केंद्रांना निर्मामित केलेल्या पुस्तकांच्या संचांची संख्या			
		2020-2021 (प्रत्यक्ष)	2021-2022 (अपेक्षित)	2022-2023 (अंदाजे)	2020-2021 (प्रत्यक्ष)	2021-2022 (अपेक्षित)	2022-2023 (अंदाजे)	2020-2021 (प्रत्यक्ष)	2021-2022 (अपेक्षित)	2022-2023 (अंदाजे)			
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	रा.म.ग्र., मुंबई	.. 0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
2	शा.वि.ग्र., पुणे	.. 0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
3	शा.वि.ग्र., रत्नागिरी	.. 49	60	75	1140	2600	2800	70	150	400			
4	शा.वि.ग्र., औरंगाबाद	.. 97	110	150	31000	31200	31500	2	25	55			
5	शा.वि.ग्र., अमरावती	.. 152	152	152	2162	3280	3590	0	10	19			
6	शा.वि.ग्र., नागपूर	.. 14	15	20	1125	1500	2500	0	20	25			
7	शा.वि.ग्र., नाशिक	.. 0	0	0	0	0	0	0	0	0			
8	डॉ. आंबेडकर समृद्धी ग्र., दापोली	27	40	70	475	1025	1750	19	41	70			
9	जि.ग्र.अ., अ. नगर	.. 13	15	17	20901	22901	25401	2075	2105	2250			
१०	जि.ग्र.अ., अमरावती	.. 0	0	0	0	0	0	0	0	0			
११	जि.ग्र.अ., औरंगाबाद	.. 0	0	0	0	0	0	0	0	0			
१२	जि.ग्र.अ., उसमानाबाद	.. 0	0	0	0	0	0	0	0	0			
१३	जि.ग्र.अ., कोल्हापूर	.. 67	70	75	15000	15100	15150	51	60	65			
१४	जि.ग्र.अ., गढचिरोली	.. 9	14	20	425	550	940	18	50	150			
१५	जि.ग्र.अ., गोदावरी	.. 3	5	10	300	600	900	15	25	35			
१६	जि.ग्र.अ., जळगाव	.. 31	48	60	4650	6500	7000	12	65	70			
१७	जि.ग्र.अ., जालना	.. 79	7	9	0	4000	4500	0	350	450			

तक्ता ६--चालू TABLE VI—contd.

अनुक्रमांक	ग्रंथालयाचे नाव	केंद्रांची संख्या			पुस्तकांची संख्या			केंद्रांना निर्गमित केलेल्या पुस्तकांच्या संचांची संख्या			
		2020-2021 (प्रत्यक्ष)	2021-2022 (अपेक्षित)	2022-2023 (अंदाजे)	2020-2021 (प्रत्यक्ष)	2021-2022 (अपेक्षित)	2022-2023 (अंदाजे)	2020-2021 (प्रत्यक्ष)	2021-2022 (अपेक्षित)	2022-2023 (अंदाजे)	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	
१८	जि.ग्रं.अ., नवी मुंबई	..	0	0	0	0	0	0	0	0	
१९	जि.ग्रं.अ., धुळे	..	107	10	12	3750	4240	4560	35	43	
२०	जि.ग्रं.अ., नंदुरबार	..	61	61	61	250	3000	3000	7	9	
२१	जि.ग्रं.अ., नाशिक	..	60	60	65	5600	20000	30000	12	65	
२२	जि.ग्रं.अ., नांदेड	..	16	21	30	200	700	1250	4	14	
२३	जि.ग्रं.अ., परभणी	..	14	21	21	10000	15000	15000	400	600	
२४	जि.ग्रं.अ., पुणे	..	15	20	25	450	500	550	25	50	
२५	जि.ग्रं.अ., मुंबई उपनगर	..	9	12	12	16000	16500	17000	90	10	
२६	जि.ग्रं.अ., मुंबई शहर	..	0	0	0	0	0	0	0	0	
२७	जि.ग्रं.अ., बीड	..	0	0	0	0	0	0	0	0	
२८	जि.ग्रं.अ., रायगड	..	1	1	5	250	500	250	10	20	
२९	जि.ग्रं.अ., रत्नागिरी	..	8	7	10	28235	28300	28400	0	5	
३०	जि.ग्रं.अ., लातूर	..	0	0	0	0	0	0	0	0	
३१	जि.ग्रं.अ., वाशिम	..	13	80	150	0	100	500	0	20	
३२	जि.ग्रं.अ., सांगली	..	9	15	20	1100	1500	2800	12	13	
३३	जि.ग्रं.अ., सातारा	..	31	20	28	23235	23335	23485	0	31	
३४	जि.ग्रं.अ., सिंधुदुर्ग	..	2	20	50	0	150	250	0	25	
३५	जि.ग्रं.अ., सोलापूर	..	18	4	6	14000	16000	18000	300	350	
३६	जि.ग्रं.अ., हिंगोली	..	4	20	20	0	500	500	0	20	
३७	जि.ग्रं.अ., अकोला	..	0	0	0	00	0	0	00	0	
३८	जि.ग्रं.अ., चंद्रपूर	..	125	17	23	13475	14600	16500	54	69	
३९	जि.ग्रं.अ., नागपूर	..	98	100	110	101607	103107	104607	10	25	
४०	जि.ग्रं.अ., बुलडाणा	..	227	40	50	11000	22000	25000	227	280	
४१	जि.ग्रं.अ., भंडारा	..	93	0	110	82738	82738	83100	0	0	
४२	जि.ग्रं.अ., यवतमाळ	..	111	115	120	16000	17000	18000	20	25	
४३	जि.ग्रं.अ., वर्धा	..	75	80	85	250	1500	2000	5	10	
एकूण		..	1638	1260	1671	405318	460526	490783	3473	4585	5586

१. राज्य ग्रंथालय परिषद.-- १९६७ च्या महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये कायद्यामध्ये राज्य ग्रंथालय परिषद स्थापन करण्याची तरतूद आहे. उच्च व तंत्र शिक्षण मंत्री हे या परिषदेचे पदसिद्ध अध्यक्ष असतात व राज्यमंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण हे उपाध्यक्ष असतात. ही परिषद ग्रंथालयाच्या सर्वांगीण विकास व समृद्धीसाठी सर्व बाबतीत शासनास सल्ला देण्याचे कार्य करते. परिषदेच्या वर्षातून साधारण दोन सभा अपेक्षित असतात. ग्रंथालय संचालक हे या परिषदेचे सदस्य सचिव असतात.

२. ग्रंथ निवड समिती.-- १९६७ च्या महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियमामध्ये ग्रंथनिवड समितीची प्रस्थापना करण्याची तरतूद आहे. सदर समितीची नियुक्ती शासनामार्फत केली जाते. या समितीमार्फत सार्वजनिक ग्रंथालयांना उपयुक्त निवडक पुस्तकांची शिफारस केली जाते. समितीच्या वर्षातून दोन सभा अपेक्षित आहेत.

समितीच्या बैठकीसंबंधी माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ७ TABLE VII

No. of Meetings held / proposed to be held	झालेल्या सभांची संख्या/प्रस्तावित संख्या		
	2020-21	2021-22	2022-23
	प्रत्यक्ष	अपेक्षित	अंदाजे
1. राज्य ग्रंथालय परिषद	..	0	1
2. ग्रंथ निवड समिती	..	1	2
3. राज्य ग्रंथालय नियोजन समिती (S. L. P. C.)	..	0	1
4. राज्य ग्रंथालय नियोजन समितीची उपसमिती	..	1	1
5. ई- ग्रंथालय समिती	..	0	1

सार्वजनिक ग्रंथालयांना दिली जाणारी परिरक्षण व अन्य अनुदाने

महाराष्ट्र राज्य सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९६७ अन्वये ग्रंथालये संचालकांना राज्यातील सार्वजनिक ग्रंथालये राज्य विभाग व जिल्हा ग्रंथालय संघ तसेच संशोधन व साहित्य संस्था ग्रंथालयांना नियमाप्रमाणे मान्यता व अनुदान देण्याचे अधिकार प्रदान केले आहेत. हे अनुदान मागील वर्षाच्या मान्य बाबींवरील खर्चाच्या ९० टक्के व खाली नमूद केलेल्या ठराविक मर्यादेपर्यंत वर्गवारीनुसार मंजूर करण्यात येते. शासन निर्णय क्रमांक मराग्र- २००७/(२९/०७)साशि-५, दिनांक ३० मार्च २०१० नुसार राज्य विभाग, जिल्हा ग्रंथालय संघाच्या परिरक्षण अनुदान आणि अधिवेशन अनुदानाएवजी सुधारित एकत्रित अनुदान वाढीस तसेच संशोधन व साहित्य संस्था ग्रंथालयाच्या परिरक्षण अनुदानामधील वाढीस सन २००९-१० पासून शासन मान्यता देण्यात आली आहे. शासन निर्णय क्रमांकमराग्र-२००९/प्र. क्र. २३६/साशि-५, दिनांक २१ फेब्रुवारी २०१२ नुसार शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या विद्यामान परिरक्षण अनुदानात दिनांक १ एप्रिल २०१२पासून ५० टक्के वाढ करण्यात आली आहे.

ग्रंथालयाचा वर्ग	ग्रंथालयाच्या वर्गवारीनुसार मिळणारे कमाल परिरक्षण अनुदान (रक्कम रुपयांत)		
	जिल्हा	तालुका	इतर
अ	..	7,20,000	3,84,000
ब	..	3,84,000	2,88,000
क	..	—	1,44,000
ड	..	—	30,000
अ / ब वर्ग ग्रंथालयाचे उपकेंद्र	.. Rs. 8,000		
राज्य ग्रंथालय संघ	.. Rs. 1,50,000		
विभा. ग्रंथालय संघ	.. Rs. 50,000		
जिल्हा ग्रंथालय संघ	.. Rs. 25,000		
साहित्य संशोधन संस्थेचे ग्रंथालय	.. Rs. 15,000		

अन्य अनुदाने

याशिवाय महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये अधिनियम, १९७० अन्वये सार्वजनिक ग्रंथालयांना नियमाप्रमाणे व ठराविक मर्यादेपर्यंत रुपये ७५,०००, ४८,००० व २४,००० अनुक्रमे अ, ब, क ग्रंथालयांना इमारत बांधणीसाठी, निधी उपलब्ध असल्यास, अनुदान मिळण्याची सोय आहे. ग्रंथालय संचालकांनी मान्य केल्यास परिरक्षण अनुदानाशिवाय वेगळे मान्य प्रस्तावाच्या ५० टक्के साधनसामग्री अनुदान देण्याची तरतूद आहे. ग्रंथालयांना काही विशेष कामानिमित्त वर्गवारीप्रमाणे विशेष अनुदान दिले जाते.

सार्वजनिक ग्रंथालयाची संख्या दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ८ TABLE VIII

वर्ष Year	मुंबई विभाग				पुणे विभाग				नागपूर विभाग			
	(1)				(2)				(3)			
	अ ^A	ब ^B	क ^C	ड ^D	अ ^A	ब ^B	क ^C	ड ^D	अ ^A	ब ^B	क ^C	ड ^D
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2020-2021 (प्रत्यक्ष)	74	168	220	124	98	620	1297	955	27	126	393	509
2021-2022 (अपेक्षित)	74	168	220	124	98	622	1297	955	27	126	393	509
2022-2023 (अंदाजे)	94	168	232	162	128	663	1305	923	47	134	395	539

वर्ष Year	ओरंगाबाद विभाग				अमरावती विभाग			
	(4)				(5)			
	अ ^A	ब ^B	क ^C	ड ^D	अ ^A	ब ^B	क ^C	ड ^D
1	14	15	16	17	18	19	20	21
2020-2021 (प्रत्यक्ष)	57	677	1163	2153	28	284	607	983
2021-2022 (अपेक्षित)	57	677	1163	2154	28	285	608	984
2022-2023 (अंदाजे)	99	715	1218	2098	43	314	617	978

वर्ष Year	नाशिक विभाग				एकूण				राज्यासाठी	
	(6)				(7)				एकूण	(8)
	अ ^A	ब ^B	क ^C	ड ^D	अ ^A	ब ^B	क ^C	ड ^D	अ ^A	ब ^B
1	22	23	24	25	26	27	28	29	476	2272
2020-2021 (प्रत्यक्ष)	50	246	474	817	334	2121	4154	5540	12149	
2021-2022 (अपेक्षित)	50	246	474	817	334	2121	4154	5540	12149	
2022-2023 (अंदाजे)	65	278	487	807	476	2272	4254	5507	12509	

टीप :-- उच्च तंत्र शिक्षण विभागाचा शासन निर्णय क्रमांक मराग्र.-- २०१२/प्र.क्र.२५३/२०१३/साशि-५, दिनांक ७ जून २०१४ मधील अ. क्र. ३ अन्वये यापुढे नवीन ग्रंथालयांना मान्यता देण्यात येऊ नये, असा मा. मंत्रिमंडळाने निर्णय घेतला आहे.

महाराष्ट्र राज्यातील मध्यवर्ती आणि सार्वजनिक ग्रंथालयांना दिलेले किंवा दिले जाणारे अनुदान दर्शविणारा तक्ता

तक्ता-९ TABLE IX

(रुपये हजारात) / Rs. in thousands)

वर्ष	परिरक्षण अनुदान	इमारत अनुदान	साधनसामग्री अनुदान	विशेष अनुदान	राजा राममोहन			
					रॉय ग्रंथालय प्रतिष्ठान यांस	इतर अनुदान	एकूण	बेरीज
१	२	३	४	५	६	७	८	
2020-2021 (प्रत्यक्ष)	86,62,50	—	—	—	0	—	86,62,50	
2021-2022 (अपेक्षित)	155,53,32	—	—	—	30000	—	158,53,32	
2022-2023 (अंदाजे)	185,54,00	793	1600	4600	30000	—	189,23,93	

(चार) कर्मचारीविषयक गोषवारा

(२) सार्वजनिक ग्रंथालये

पदे व वेतनमान दर्शविणारे विवरणपत्र

तक्ता १० TABLE X

पदनाम १	सुधारित वेतन मॅट्रीक्स मधील वेतनस्तर २	पद संख्या		
		२०२१-२०२२ ३	२०२२-२०२३ ४	
सार्वजनिक ग्रंथालये				
(एक) राजपत्रित-(गट-अ)				
ग्रंथालय संचालक	.. S-25	78800-209200	.. 1 1	
ग्रंथालय उपसंचालक	.. S-20	56100-177500	.. 1 1	
ग्रंथपाल	.. S-20	56100-177500	.. 3 3	
(गट-ब)				
हस्तालिखित अधिकारी	.. S-15	41800-132300	.. 1 1	
ग्रंथपाल / जिल्हा ग्रंथालय अधिकारी	.. S-15	41800-132300	.. 36 36	
सहायक ग्रंथालय संचालक	.. S-15	41800-132300	.. 7 7	
लेखाधिकारी	.. S-16	44900-142400	.. 1 1	
		एकूण	.. 50 50	
दोन (अ) (गटक)				
जिल्हा ग्रंथपाल	.. S-14	38600-122800	.. 7 7	
निरीक्षक	.. S-14	38600-122800	.. 22 22	
तात्रिक सहायक	.. S-14	38600-122800	.. 54 54	
वितरण सहायक	.. S-14	38600-122800	.. 1 1	
अधीक्षक	.. S-14	38600-122800	.. 2 2	
लघुलेखक	.. S-14	38600-122800	.. 1 1	
		एकूण	.. 87 87	
दोन (ब) (गट-क)--				
मुख्य लिपिक	.. S-13	35400-112400	.. 14 14	
वरिष्ठ लिपिक	.. S-8	25500-81100	.. 36 36	
निर्गम सहायक	.. S-7	21700-69100	.. 16 16	
लिपिक टंकलेखक	.. S-6	19900-63200	.. 96 96	
वाहन चालक	.. S-6	19900-63200	.. 9 9	
		एकूण	.. 171 171	
		एकूण	.. 308 308	

तक्ता १०--चाल TABLE X-- contd.

पदनाम १	सुधारित वेतन मैट्रीक्स मधील वेतनस्तर २	पदसंख्या	
		२०२१-२०२२ ३	२०२२-२०२३ ४
(तीन) गट (ड)			
आलमारी परिचर	.. S-3 16600-52400	.. 13	13
पृथक्कार	.. S-3 16600-52400	.. 14	14
ग्रंथालय परिचर	.. S-3 16600-52400	.. 1	1
ग्रंथ बांधणीकार	.. S-3 16600-52400	.. 4	4
ग्रंथवाहक	.. S-3 16600-52400	.. 3	3
नाईक	.. S-3 16600-52400	.. 2	2
शिपाई	.. S-1 15000-47600	.. 74	74
चौकीदार	.. S-1 15000-47600	.. 22	22
हमाल	.. S-1 15000-47600	.. 2	2
माळी	.. S-1 15000-47600	.. 1	1
सफाई कामगार	.. S-1 15000-47600	.. 3	3
		एकूण .. 139	139
		एकूण .. 447	447

महालेखापालांचा लेखापरीक्षा अहवाल तसेच लोकलेखा समिती / सार्वजनिक उपक्रम समिती यांनी केलेल्या शिफारशी व या शिफारशींना अनुसरून ग्रंथालय संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई यांचेकडून करण्यात आलेली कार्यवाही

लोकलेखा समिती व सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या सध्याच्या कामकाजाबाबत सुधारणा करण्याच्या दृष्टीने भारताचे नियंत्रक आणि लेखापरीक्षक यांच्या अध्यक्षतेखाली एक समिती गठित करण्यात आली होती. या शिफारशींवर शासनातर्फे विचार घेऊन त्यातील काही शिफारशी शासनाकडून स्वीकृत करण्यात येऊन यासंबंधी शासन निर्णय, वित्त विभाग क्रमांक भानिम-३१९३/२४५ लोलेस, दिनांक २४ मे १९९४ अन्वये शासनाकडून स्वीकृत मुद्द्यांबाबत कार्यवाहीसंबंधाने आदेश निर्गमित करण्यात आले.

संदर्भाधीन शासन निर्णय, दिनांक २४ मे १९९४ नुसार लेखा परीक्षा अहवाल, लोकलेखा समिती, सार्वजनिक उपक्रम समिती इत्यादीच्या शिफारशीवरील कार्यवाही व लेखा परिच्छेद/आदेश यावरील स्पष्टीकरणात्मक झापने पाठविण्यासंबंधीची कार्यवाही यांचा नियमित आढावा घेण्याच्या दृष्टीने राज्य शासनाकडून एक विभागीय लेखा परीक्षा समिती, शासन निर्णय, उच्च व तंत्रशिक्षण सेवायोजन विभाग क्रमांक लोलेस/१२९५/(१२-९४)/सांशी-२, दिनांक १ मार्च १९९५ अन्वये गठित करण्यात आली असून या समितीच्या वेळोवेळी बैठका झाल्या आहेत. या अनुषंगाने प्रलंबित निरीक्षण अहवाल आणि परिच्छेद विधानसमा तारांकित/अतारांकित प्रश्न विधिमंडळाचे कामकाज, आश्वासने व सूचना याबाबत कार्यालयाची अद्यायावत माहिती शासनास प्राप्त व्हावी या हेतूने शासनाने विभागप्रमुखास एक मासिक विवरणपत्र सादर करण्याबाबत दंडक घातलेला असून प्रत्येक महिन्याच्या शेवटच्या तारखेस याबाबतचे मासिक विवरणपत्र ग्रंथालय संचालनालयातर्फे शासनास सादर करण्यात येते.

प्रलंबित निरीक्षण अहवाल आणि परिच्छेद यासंबंधी प्रलंबित आणि परिच्छेदाबाबतची पूर्तता करण्याबाबत तत्परतेने कार्यवाही सुरु असून त्याप्रमाणे वेळोवेळी महालेखापाल यांना संचालनालयाकडून कळविण्यात येते. शासनाने याबाबत विभागीय बैठका आयोजित केल्या होत्या. ग्रंथालय संचालनालयाने प्रलंबित प्रकरणांचा निपटारा करण्याच्या दृष्टिकोनातून केलेल्या कार्यवाहीबद्दल शासनाने समाधान व्यक्त केले आहे.

महालेखापाल यांनी प्रलंबित दर्शविलेला आणि त्याबाबतची सद्यःस्थिती दर्शविणारा निरीक्षण अहवाल/परिच्छेद याबाबतचा तक्ता

प्रलंबित निरीक्षण अहवालाची / परिच्छेदांची सद्यःस्थिती

महालेखापाल-१, महाराष्ट्र, मुंबई यांनी दिनांक ३१ डिसेंबर २०१७ पर्यंत प्रलंबित दर्शविलेले आणि त्याबाबत ऑक्टोबर २०२१ अखेरची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्र

प्रपत्र 'ब'

क्र.	प्रलंबित निरीक्षण अहवाल	प्रलंबित लेखा परिच्छेदांची संख्या	निकाली काढलेल्या परिच्छेदांची संख्या	परिच्छेद वगळण्यासाठी महालेखापालांकडे ज्यांचे प्रस्ताव पाठविलेले आहेत अशा प्रलंबित लेखा परिच्छेदांची सद्यःस्थिती
१	२०१०-२०१३	१	०	४ प्रलंबित लेखा परिच्छेदांचे प्रस्ताव महालेखापाल
२	२०१३-२०१७	६	३	कार्यालयाकडे पाठविलेले आहेत.
एकूण	..	७	३	

ग्रंथालय संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई - ३२.

विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्च सन २०१९-२० (अनिवार्य)

(कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२२-२३ साठी आवश्यक असलेली माहिती)

मुख्यशीर्ष २२०५, कला व संस्कृती,

मागणी क्रमांक W-०४

(आकडे हजारांत)

अ. क्र.	लेखाशीर्ष व सीआरसी कोड	विदर्भ	मराठवाडा	उर्वरित महाराष्ट्र	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
१ (०१)(०१)	ग्रंथालय संचालनालय, २२०५०२५१.	५६४४	२४५८	३८७५७	०	४६८५९
२ (०२)(०१)	शासकीय मध्यवर्ती, विभागीय व जिल्हा ग्रंथालये. २२०५०२७१.	३९७४६	३०३१८	१२५७०६	०	११५७७०
३ (०३)(०१)	मध्यवर्ती जिल्हा व तालुका ग्रंथालयांना सहाय्य. २२०५०२९८.	१५९४०५	२०५८७८	३४२९८८	०	७०८२७१
(०३)(०२)	राजा राममोहन रॉय प्रतिष्ठानसाठी अंशदान. २२०५०३०४.	—	—	—	२४०००	२४०००
(०४) स्थानिक क्षेत्राखालील योजना						
४ (०४)(०१)	ग्रामपंचायत ग्रंथालयांना सहाय्यक अनुदान. २२०५१११६.	२३८	१०६	१५३३७	—	१५६८१
५ (०२)(०३)	ग्रंथोत्सवाचे आयोजन करणे २२०५३५८२.	१२२	१२०	९२	०	३३४
एकूण		२०५१५५	२३८८०	५२२८८०	२४०००	९१०९९५

ग्रंथालय संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई - ३२.

विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्च सन २०२०-२१ (अनिवार्य)

(कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२२-२३ साठी आवश्यक असलेली माहिती)

मुख्यशीर्ष २२०५, कला व संस्कृती,

मागणी क्रमांक W-०४

(आकडे हजारांत)

अ. क्र.	लेखाशीर्ष व सीआरसी कोड	विदर्भ	मराठवाडा	उर्वरित महाराष्ट्र	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
१	(०१)(०१) ग्रंथालय संचालनालय, २२०५०२५१	५७००	२८०४	३५५३१	०	४४०३५
२	(०२)(०१) शासकीय मध्यवर्ती, विभागीय व जिल्हा ग्रंथालये. २२०५०२७१.	३५५९५	२८८५२	११३०२६	०	१७७४७३
३	(०३)(०१) मध्यवर्ती जिल्हा व तालुका ग्रंथालयांना साहाय्य. २२०५०२९८.	१९५३७३	२८०११३	३९०७६४	०	८६६२५०
	(०३)(०२) राजा रामसोहन राय प्रतिष्ठानसाठी अंशदान. २२०५०३०४.	०	०	०	०	०
	(०४) स्थानिक क्षेत्राखालील योजना					
४	(०४)(०१) ग्रामपंचायत ग्रंथालयांना सहायक अनुदान. २२०५१११६.	२८८	१६	१०००५	०	१०३८९
५	(०२)(०३) ग्रंथोत्सवाचे आयोजन करणेत २२०५३५८२	०	०	०	०	०
एकूण		२३६९५६	३११८६५	५४९३२६	०	१०१८१४७

ग्रंथालय संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई - ४०० ००१

विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्च सन २०१९-२० (कार्यक्रम)

(कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२२-२३ साठी आवश्यक असलेली माहिती)

मुख्यशीर्ष २२०५, कला व संस्कृती,

मागणी क्रमांक W-०४

(आकडे हजारांत)

अ. क्र.	लेखाशीर्ष व सीआरसी कोड	विदर्भ	मराठवाडा	उर्वरित महाराष्ट्र	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
१	(०३)(०६) सार्वजनिक ग्रंथालयांना सहाय्यक अनुदाने (राज्य). २२०५१३५६.	०	०	०	०	०
२	(०३)(०७) राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालय व सहा विभागीय ग्रंथालयांकडून फिरते ग्रंथालय सेवा देणे. २२०५३०४५.	०	०	०	०	०
३	(०३)(०८) ग्रंथालय संचालनालय व सहा सहाय्यक ग्रंथालय संचालक कार्यालयांचे संगणकीकरण. २२०५३०५४.	०	०	०	१७००	१७००
४	(०३)(०९) राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालयातील सेवांचे संगणकीकरण. २२०५३०६३.	०	०	०	२१	२१
एकूण		०	०	०	१७२१	१७२१

विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्च सन २०१९-२० (कार्यक्रम)

(कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२२-२३ साठी आवश्यक असलेली माहिती)

मुख्यशीर्ष ४२०२, शिक्षण, क्रिडा, कला व सांस्कृतिक कार्य यावरील भांडवली खर्च

१०५, सार्वजनिक ग्रंथालये / पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना

मागणी क्रमांक H-०८

(आकडे हजारांत)

अ. क्र.	लेखाशीर्ष व सीआरसी कोड	विदर्भ	मराठवाडा	उर्वरित महाराष्ट्र	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
१	शासकीय विभागीय ग्रंथालयांच्या नवीन इमारतीचे बांधकाम व अंतर्गत तुरुस्ती ५३-मोठी बांधकामे. ४२०२०४८२.	०	०	०	०	०
एकूण		०	०	०	०	०

ग्रंथालय संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई - ४०० ००१

विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्च सन २०२०-२१ (कार्यक्रम)

(कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२२-२३ साठी आवश्यक असलेली माहिती)

मुख्यशीर्ष २२०५, कला व संस्कृती,

मागणी क्रमांक W-०४

(आकडे हजारांत)

अ. क्र.	लेखाशीर्ष व सीआरसी कोड	विदर्भ	मराठवाडा	उर्वरित महाराष्ट्र	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
१	(०३)(०६) सार्वजनिक ग्रंथालयांना सहाय्यक अनुदाने (राज्य). २२०५१३५६.	०	०	०	०	०
२	(०३)(०७) राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालय व सहा विभागीय ग्रंथालयांकडून फिरते ग्रंथालय सेवा देणे. २२०५३०४५.	०	०	०	०	०
३	(०३)(०८) ग्रंथालय संचालनालय व सहा सहाय्यक ग्रंथालय संचालक कार्यालयांचे संगणकीकरण, २२०५३०५४.	०	०	०	९४०	९४०
४	(०३)(०९) राज्य मध्यवर्ती ग्रंथालयातील सेवांचे संगणकीकरण. २२०५३०६३.	०	०	०	०	०
एकूण		०	०	०	९४०	९४०

विकास मंडळनिहाय प्रत्यक्ष खर्च सन २०२०-२१ (कार्यक्रम)

(कार्यक्रम अंदाजपत्रक २०२२-२३ साठी आवश्यक असलेली माहिती)

मुख्यशीर्ष ४२०२, शिक्षण, क्रिडा, कला व सांस्कृतिक कार्य यावरील भांडवली खर्च

१०५, सार्वजनिक ग्रंथालये / पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना

मागणी क्रमांक H-०८

(आकडे हजारांत)

अ. क्र.	लेखाशीर्ष व सीआरसी कोड	विदर्भ	मराठवाडा	उर्वरित महाराष्ट्र	अविभाज्य	एकूण
१	२	३	४	५	६	७
१	शासकीय विभागीय ग्रंथालयांच्या नवीन इमारतीचे बांधकाम व अंतर्गत दुरुस्ती ५३-मोठी बांधकामे. ४२०२०४८२.	०	०	०	०	०
एकूण		०	०	०	०	०

येरवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ४११ ००६